

T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ İLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUR'AN'DA SOSYOLOJİK CEZA

Mübera AĞIR

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin ÇELİK

ADİYAMAN-2022

BEYAN

Yüksek Lisans Tez çalışması olarak sunduğum “Kur’an’da Sosyolojik Ceza” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10/02/2022

Müberra AĞIR

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kur'an'da Sosyolojik Ceza

Müberra AĞIR

Adıyaman Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İslami İlimler Anabilim Dalı

Adıyaman- 2022

ÖZET

Bireyler ve bireylerin meydana getirdiği toplum, insan yaşamı üzerinde çok önemli bir yere sahiptir. Toplum gerek örf, adet, gelenek- görenekleri ile gerekse de önemli bir etkileyciliği unsuru olan dinin, koymuş olduğu kurallarla bireyin hayatı üzerinde son derece etkilidir. Toplumun şekillenmesinde dinin rolü son derece önemlidir. Tarih boyunca bütün dinlerde, mensubu olan bireylerin davranışlarını istenilen düzeye ulaştırmak için bireyin bu sosyal yönünden istifade edilmiştir. Dinlerin temel gayesi ferdin ve toplumun huzurunu ve ıslahını sağlamaktır. Bütün dinler için geçerli olan bu gaye İslam'ın da temel amacıdır. İslam dini, huzurlu bir toplumun huzurlu bireylerden oluştuğunu bilmektedir. Toplumu oluşturan bireylerin farklı karakter ve anlayışta olmaları çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların sonuçları bazen basit ve geçici iken bazen de önemli ve kalıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Bunu sosyolojik olarak suç kavramı ile tanımlamak mümkündür. Her suç karşılığı olarak cezayı da beraberinde getirmektedir. Temel gaye olan toplumun huzuru ancak bu huzuru bozan bireylere verilen cezalar ile sağlanabilir. İslam toplumu huzuru sağlarken vahye ve sünnete dayanır.

Anahtar Kelimeler: Birey, toplum, din, ceza

ABSTRACT

Post Graduate Thesis

Mübera AĞIR

Social punishment in the Quran

Adıyaman University

Graduate Education İnstitute

Islamic Sciences

Adıyaman-2022

ABSTRACT

Individuals and society have a great impact on human living. Society has a considerably impact on individuals in terms of nota traditions and religion. Religion has a great role for shaping the society. All the religions throughout history benefit from individuals social aspect to take their members to a satisfactory level. It's the simple goal for religions to provide peace and reclamation for both individuals society. It's valid for not only all the religions but also for Islam. Islam is a ware for the fact that a peaceful society have different characteristics and understanding and that causes different problems. The results of the problems are sometimes simple and temporary but they may be important and persistent. It is possible to describe it as crime concept sociologically. Every crime brings punishment. Public peace that is the main goal is provided if it is given punishment for people who break public peace. While Islamic community was providing peace, it was tolerating revelation and sunna.

Keywords: Individual, Society, Religion, Criminal

ÖNSÖZ

Bireyler ve bireylerin meydana getirmiş olduğu oluşumlar, tarih boyunca üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmış geniş bir alandır. Bireyi anlamak için onun eserlerini anlamak son derece önemlidir. Bireyler ile bireylerin içerisinde yaşamış olduğu toplum arasında sıkı bir ilişki vardır. Bireylerin maddi manevi her türlü gelişiminde toplumsal izleri görebilmek mümkündür. Bireyleri içerisinde yaşamış oldukları toplumdan soyutlayarak anlamak mümkün değildir.

Fertlerin kişiliklerin oluşmasında doğuştan sahip oldukları özellikler etkili olduğu gibi içerisinde yetişmiş olduğu toplumun da etkisi büyüktür. Hz. Peygamber (sas)’ın “her çocuk İslam fıtratı üzerine doğar. Fakat daha sonradan anne babası onu ya Yahudi ya Hristiyan ya da Mecusi yapar” şeklinde ifade buyurmuş olduğu hadis-i şeriften de bu duruma dikkat çekilmiştir. Fertlerin kimlik kazanmasında ve kişiliğini tamamlamada toplumun çok büyük etkisi vardır. İnsanlar yaptıkları bir davranışın toplum tarafından benimsenip benimsenmemesini önemserler. Toplumsal kabuller kişileri olumlu yönde motive ettiği gibi olumsuz tepkiler de caydırıcı özelliğe sahiptir. Bu açıdan toplumsal ceza olarak tanımladığımız Sosyolojik Ceza türü önem kazanmaktadır.

Fiziki yaptırım içeren cezaların caydırıcılık özellikleri olduğu gibi temeli toplumsal baskıya dayanan sosyolojik cezaların da kendine özgü caydırıcılık özellikleri vardır. İnsanın sadece fiziki bir bedenden ibaret olmadığı gibi onun şekillenmesinde de sadece bedeni unsurlar etkili değildir. İnsan ruh ve bedenden oluşan ve içerisindeki çevreye göre de şekillenen bir varlıktır. Onun için insanın davranışlarında bu üç unsurun izlerini görebilmek mümkündür. İnsanın kimliğinin oluşmasında bu üç unsur etkili olduğu için İslam dini bu üç unsura yönelik düzenlemeler getirmiştir. Kur’an ve sünnette hem fiziki hem psikolojik hem de sosyolojik alanlarla ilgili düzenlemeler getirmiştir. Sadece insanı fiziki anlamda mükâfatlandırmak veya cezalandırmakla kalmamış hem de psikolojik ve sosyolojik anlamda da ödüllendirme veya cezalandırma yoluna da gitmiştir.

İnsana uygulanabilecek ve bedeni yönüne hitap edecek olan fiziki cezalar hakkında çok sayıda çalışmalar yapılmış iken psikolojik ve sosyolojik cezalar hakkında aynı şeyi söyleyebilmek mümkün değildir. Psikolojik cezalar hakkında bazı çalışmalar olmakla birlikte yeterli sevide olmamıştır. Sosyolojik ceza boyutu ise tamamen bakir bir alan olarak kalmıştır. Onun için Kur’an’da Sosyolojik Ceza olarak isimlendirdiğimiz bu

alanın çalışılması son derece önem arz etmektedir. Yapacağımız bu çalışmanın bundan sonraki yapılacak çalışmalara ışık tutması temennisiyle böyle bir konuyu çalışmayı uygun gördük.

Bu çalışmada her türlü emeği geçen danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin ÇELİK'e ve Doç. Dr. Naif YAşAR'a teşekkür ederim.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI

Akıl gibi bir nimet ile şereflendirilmiş olan insan bu nimetin bir gereği olarak yapıp ettiklerinden sorumlu tutulmuştur. Yüce Yaratan insanları fitraten birbirine muhtaç olarak yaratmıştır. İnsan hayatını gerek maddi gerekse manevi yönden idame ettirebilmek için başka insanlarla yaşama ihtiyacı duyar. İbn Haldun Mukaddimesinde tek başına yaşamını devam ettiren insan modelinin sadece efsane ve masallarda mümkün olabileceğini belirtir. Tek başına yaşayamayan insanoğlunun tabi olarak meydana getirdiği topluluğun adına *toplum* diyoruz. İnsan, toplumun hem kurucusu hem de bir parçasıdır. Bu sebeple insan davranışları üzerinde toplumun sosyal baskısının gücü yadsınamayacak kadar fazladır.

Her dinin yegâne gayesi olduğu gibi İslam dininin de amacı; toplumun huzur ve refahını sağlamaktır. İslam dini toplumun huzurunun bireylerin huzurunda mümkün olduğunu çok iyi bilmektedir. Bu sebeple İslam dini her zaman bu huzuru tesis etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca şu da sosyal bir gerçekliktir ki, toplu yaşamın olduğu her yerde sorunlar vardır. Ancak var olan bu sorunlar ve neticelerinin bir kısmı ciddi boyutlarda iken bir kısmı daha basit ve önemsiz olabilmektedir. Biz de bu çalışmamızda sonuçları önem arz eden, bireyi ve toplumu derinden etkileyen bu sorunlar üzerinde durmaya çalıştık. Toplumu etkileyen zararlı davranışları suç kapsamında inceledik. Öncelikli olarak İslam dininde bu suçlara verilen cezalar; hadd ve ta'zir cezaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Biz konumuz itibari ile hadd cezaları üzerinde durduk. Çünkü hadd cezalarından asıl etkilenen bireyin yanı sıra toplumun kendisidir. Daha doğrusu birey kadar etkilenen belki de sonuçları bireyin hayatından daha çok toplumda yaralar açan hadd cezaları üzerinde durduk. Bu kadar mühim bir konunun Asr-ı Saadet döneminde ne gibi karşılığı olduğunu araştırdık. Ve gördük ki, Peygamber (sas) toplumda anarşiye, kaosa sebep olacak olan her türlü uygulamayı anında cezalandırmıştır. Temel gaye olan toplumun huzuru yine toplum tarafından verilen cezalarla sağlanmıştır. İncelediğimiz suçlarda verilen cezalar, toplum önünde verilmiştir. İnsan psikolojisinde tabi üyesi bulunduğu toplum tarafından dışlanmak ve önemsenmemek fazlası ile rencide edici olmaktadır. Cezaların gayesi caydırıcılık olduğu için bu türden cezalar amacına uygundur.

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİK CEZALAR HAKKINDA GENEL BİLGİ	5
A. TEMEL KAVRAMLAR.....	5
1. Sosyoloji.....	5
2. Sosyal Ceza ya da Sosyolojik Ceza	6
3. Toplum.....	7
B. TOPLUMUN ÖNEMİ VE DİN-TOPLUM İLİŞKİSİ.....	9
1. Toplumun Önemi	9
2. Din- Toplum İlişkisi	14
C. SUÇ VE CEZA	15
1. Suç	16
2. Ceza	19
D. KUR'AN'DA CEZAYI DOĞRUDAN KARŞILAYAN KAVRAMLAR.....	25
1. Ceza	26
2. İkab.....	26
3. İntikam	27
4. Nekâl.....	28
5. Vaîd.....	28
6. Azab	28
7. Cehennem	29
8. Helak.....	29

E.KUR'AN'DA CEZAYA SEBEP OLAN FİİLLERİ KARŞILAYAN KAVRAMLAR 29

1. Kubuh	30
2. Günah	30
3. İsm	31
4. Zenb	31
5. Hub	32
6. Fısk	32
7. Seyyie	32
8. Hatie	33
9. Utüvv	33
10. Şer	33
11. İsyân	34
12. Tuğyan	34
13. Zulüm	34
14. Fahşa	35
15. Haram	35
16. Cürüm	35
17. Münker	36
18. Bağy	36

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YER ALAN SOSYOLOJİK CEZALAR..... 37

A. KUR'AN'DA YER ALAN SOSYOLOJİK CEZALARIN DÜNYEVİ BOYUTU 38

1. İfk Hadisesi ve İftira Atanlara Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu	38
2. Hz. Peygamberin Zeynep Bnt. Cahş ile Evliliğinin Sosyolojik Açidan Değerlendirilmesi	48
3. Tebûk Savaşına Katılmayanlara Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu	52
4. Hirabe (Eşkîyalık) Suçu İşleyenlere Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu	60
5. Zinaya Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu	65
6. Hırsızlık(Sirkat) Suçunun Sosyolojik Boyutu	72
7. Yemin Kefaretinin Sosyolojik Boyutu	80

B.SOSYOLOJİK CEZANIN UHREVİ BOYUTU 84

1. İnkârcıların Toplu Olarak Hesaba Çağırılması	84
2. Kıyamet Günü İnkârcıların Yandaşları Tarafından Yalnız Bırakılması	86

3. Ahiret Hayatındaki Sorgulamanın Bütün İnsanlığın Önünde Olması	88
4. İnsanların Yüzlerinden Tanınması.....	89
5. A'râf Ehlinin Cennet ve Cehennemliklerle Konuşması	90
6. Cehennemliklerin Birbirlerini Suçlamaları	92
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	94
KAYNAKÇA	100
ÖZGEÇMİŞ	103

KISALTMALAR

Ank.	: Ankara
b.	: bin
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Fak.	: Fakülte
Sav	: Sallallahu aleyhi ve sellem
İst.	: İstanbul
S.	: Sayı
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.	: Yayınlar

GİRİŞ

İnsanoğlu Allah tarafından sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. İnsan yaşamının her anında kendisi gibi olana yani insana ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç, onu birey tarafından oluşturulan sosyal yapı olan toplumun önemli bir parçası haline getirmiştir. İslam dini, insanın sorunsuz bir sosyal hayat devam ettirebilmesi adına fitratında var olan bu sosyal yönünden faydalanmış ve insanın ahlaken kemale ermesi için toplumsal gücün önemi üzerinde durmuştur.

Huzurlu bir toplum davranış açısından olgunlaşmış bireylerden oluşur. Yaşam, insanın kendini bulma ve gerçekleştirme sahasıdır. Yüce Yaraticımız insanı yaşam alanında başıboş bırakmaz. Allah, insanı doğru yola iletmek için hak ve batılı birbirinden ayırt etmesini sağlayacak olan vahiy ile desteklemiştir. Vahiy insan için yaşam serüveninde bir rehber görevi görmüştür. Rabbimiz her dönemde insan hayatını şekillendirecek hidayet rehberleri ve onları insanlara ileten elçiler göndermiştir. Peygamberler önderliğinde bireylerin yaşam yolculuğunu vahiyle şekillendirmiştir. Allah kullarını başıboş bırakmamıştır. Onlara yol gösterici olacak kurallar ve kanunlar bildirmiştir.

Allah, kullarına bu kanunları yani vahyi uyguladıkları takdirde mükâfat, uygulamadıklarında ise ceza uygulayacağını belirtmiştir. Kur'an'da bireysel cezaların yanı sıra zararı topluma ulaşan suçlara da ağır cezalar verilmiştir. Toplumun önemi üzerinde ısrarla duran Kur'an, aynı zamanda hangi suçun nasıl cezalandırılacağına da işaret eder. Çünkü İslam tümüyle huzura eren bir toplum oluşmasını istemiştir. Bu sebeple İslam, insanın oluşturduğu sosyal yapı olan toplum ve onun her bireyi için uygun emir ve yasaklar koymuştur. Dinimiz benmerkezci bir zihin yapısından ziyade biz kavramını öne çıkarmıştır. Bireylerin tek başına mutluluğu asıl hedef değildir, toplumun tamamının huzur ve mutluluğu ön planda tutulmuştur. O yüzden Asr-ı Saadet devri bir toplumun yeniden inşasıdır. Peygamber (sas) önderliğinde ve vahyin ışığında ideal İslam toplumu oluşmuştur. Kur'an parçalarla beraber bütünün de ahenk ve uyumunu ön plana çıkaran bütüncül bir yaklaşım oluşturmuştur.

İslam dini bu sebeple toplumun huzurunu ve refah düzeyini yüksek tutmayı emretmiştir. Toplumun huzuru bireylerin huzurunu beraberinde getirmektedir. O yüzden zekât, sadaka gibi ibadetler toplumsal birlik, yardımlaşma ve dayanışmayı amaçlayan

ibadetler üzerinde önemle durmuştur. Birbirlerinin yaşamlarında yer edinen kişiler mutlu toplumun formülü olmuştur. İslam inancında yoksullukta, hastalıkta ve darlıkta yan yana olma emredilmiştir. Böylelikle bir vücudun organları gibi hisseden toplum oluşmuş, yani ümmet bilinci yerleştirilmiştir.

Biz bu çalışmamızda ümmetin yani İslam toplumunun önemi, huzur ve refahını korumak için insanların işlediği suçlar ve Kur'an'da bunlara verilen cezalardan bahsetmeye çalışacağız. Öncelikli olarak bu alandaki temel kavramları açıklamaya daha sonra din toplum ilişkisi üzerinde durmaya çalışacağız. Bu kavramları açıkladıktan sonra ise suç ve cezanın tanımı ve konumuzun ana noktası olan sosyal cezayı dünyevi ve uhrevi boyutu ile açıklamaya çalışacağız. Dünyevi boyutunda gerek Peygamber (sas)'in hayatında vuku bulan sosyolojik olaylar gerek ise vahiyle toplumun huzurunu sağlamaya yönelik olan cezalar ve bunların sosyolojik açıdan değerlendirilmesi yer alacaktır. Sonraki bölümde ise ahirette verilecek olan cezaların sosyolojik ceza açısından değerlendirmesini yapmaya çalışacağız. Hem dünyada hem de ahirette verilen cezaların asıl sebebini ortaya koymaya gayret göstereceğiz. İslam'ın huzuru sağlamak adına hangi suçlara hangi cezaları verdiğini ortaya koyarak asıl gayenin toplumun huzurunu sağlamak olduğunu araştırmak istedik.

İslam'ın sosyal açıdan bireye yüklediği sorumlulukları ortaya koymak istememiz bu araştırmamızın meydana gelmesini sağlamıştır. Bireyin tekamül sürecinde toplumun rolü çok önemlidir. Bu açıdan bakıldığında toplum bireyin aynasıdır. Bu sebeple toplumun gücü çok kıymetlidir. Biz de çalışmamızda toplumun gücünü ortaya koymaya çalıştık. Bireyleri iyi olanı yapmaya sevk eden amillere baktığımızda toplumsal bakış açısının büyük önem teşkil ettiğini fark ettik. Bireylerin zihin dünyasında ceza fikri suç işlemede büyük bir manidir, hele ki bu ceza bütün toplum tarafından müşahade edilecek cinsten olursa caydırıcılığı daha fazladır. Bu çalışma ile birey açısından sosyal cezanın önemi ve caydırıcılığını ortaya koymaya çalıştık. Çünkü İslam dininde cezalar, bireylere işkence yapmak için değil onları kötü olandan uzak tutarak ıslah olmalarını sağlamak için vardır. Bu da ancak caydırıcılığı yüksek cezalarla olabilir. Bu araştırma ile İslam'ın caydırıcılığı daha da yükseltmek için sosyal cezadan faydalandığını ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca bu cezanın sadece dünya hayatı ile değil ahiret hayatı ile de ilgili olduğunu araştırarak ahiretin her aşamasının sosyolojik anlamda ciddi boyutları olduğunu ortaya çıkardık.

Konumuz ile ilgili ciddi bir araştırma yapılmamıştır. Kur'an'da verilen suç ve cezalar birçok alanda araştırılmıştır. Fıkıh veya tefsir alanında suç ve cezalar birçok çalışmanın konusu olmuştur ancak suçlara verilen cezaların sosyal ceza açısından değerlendirilmesi eksik bırakılmıştır. Bu da konumuzu daha ehemmiyetli hale getirmektedir. Konumuzun daha önce üzerinde çalışma yapılmamış olması kaynak taraması yaparken birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmesine rağmen ulaştığımız sonuçlar emeğimizin karşılığını vermiştir.

Alanla ilgili kaynaklardan araştırmalar yaptık. Bu çalışmamız esnasında sosyoloji, tefsir ve hadis kaynaklarından faydalanmaya çalıştık. Çalışmamızı iki ana başlık altında ele aldık. Aynı zamanda cezaların sosyal yönünün caydırıcılığına vurgu yapmaya çalıştık. İnsanların davranışları üzerindeki sosyal baskının önemine değindik. Araştırmamız esnasında kaynak taraması yaparak elde ettiğimiz verileri karşılaştırma yöntemi ile bir bütün halinde sunmaya gayret gösterdik.

Araştırmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan ibarettir. Birinci bölümde konuyla ilgili temel kavramlara değindik. İkinci bölümde İslam'da verilen sosyolojik cezaları dünyevi ve uhrevi boyutları ile incelemeye çalıştık. Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise araştırmamız ile ilgili elde ettiğimiz neticeleri sıraladık.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Çalışmamızda insan psikolojisini etkileyen sosyolojik cezayı Kur'an bağlamında ele alıp incelemeyi amaç edindik. Bununla, toplumun bireyin duygu dünyasındaki önemi üzerinde durduk. Bireylerin eylemlerini gerçekleştirirken toplumsal baskının onu nasıl şekillendirdiğini ve düzenlediğini ortaya koymaya çalıştık.

İnsan bireysel bir varlık değil sosyal bir varlıktır. Hayatını bir topluluk içinde devam ettirmektedir. Bu amaçla her insan bir toplumun üyesidir. Toplu yaşam aynı zamanda belirli kuralları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmamızın asıl amacı İslam'ın huzurlu bir toplum oluşturma yönünde uyguladığı cezalar ve bunların önemini ortaya koymaktır.

Toplumun huzuru ve bireylerin ıslahı için cezaların önemi kaçınılmazdır. Çünkü her birey nefisini terbiye etme noktasında kendisi ile mücadele halindedir. Kimi bireyler nefislerinin ıslahını kendisini yaparken kimileri bu gücü kendinde bulamaz. İşte bu

bireylerin azgın tavırlarının topluma zarar vermesini önlemek ancak cezalar ile mümkündür. Cezaların caydırıcılığı asi olanlar için büyük önem taşımaktadır. Amacımız, bireylerin ıslahı için getirilen bu cezaların sosyolojik açıdan değerlendirilmesidir. Böylece sosyal güç olan toplumun önemini vurgulamaktır.

Sosyal cezanın sadece bu dünya boyutunun varlığı değil uhrevi hayatında önemli bir parçasını teşkil ettiğini ortaya koymak gayesindeyiz. Uhrevi hayatın bütün aşamaları ile sosyolojik güce vurgu yaptığını ortaya koyma gayretindeyiz.

Araştırmamız kendi sahasında bir ilk olduğu için tefsir alanına büyük bir katkı sağlamasını diliyoruz. Konumuz aynı anda birkaç ilmin alanını kapsadığı için son derece yoğun bir çalışma gerektirmektedir. Bu amaçla sosyoloji, din sosyolojisi, fıkıh, hadis, islam tarihi ve tabi ki tefsir alanındaki eserlerden faydalanmaya çalıştık. Geniş bir çalışma yelpazesine sahip olan konumuz için gerekli materyalleri, saydığımız bu altı alandan toplamaya çalıştık. Öncelikli olarak her alanla ilgili kaynak taraması yaparak veriler topladık. Daha sonra bu verilerin analiz ve sentezini yapmaya çalıştık. Bunların sonucunda çalışmamızın gayesini gerçekleştirmeye yönelik sonuçlar topladık ve eldeki verileri bir düzen içerisinde sunmaya gayret gösterdik.

Kaynak taraması yaparken sosyoloji ve din sosyolojisi alanında; İbn Haldun'un Mukaddimesi, Max Weber'in din sosyolojisi ve Ünver Günay'ın din sosyolojisi, fıkıh alanında; Abdulkadir Udeh'in Teşriu'l-Cinai'l-İslami Mukarinen bi'l-Kanuni'l Vad'inden hadis ile ilgili; Buhari'nin Sahihi ve İbn Mâce'nin Süneni'nden, islam tarihinde; Muhammed Hamidullah'ın İslam Peygamberi ve tefsir alanında da özellikle sosyal bir konu olması açısından son dönem tefsirlerinden faydalandık. İlk dönem kaynaklarında daha çok rivayetler yoğunluklu çalışılmıştır. Asrımızdaki toplumsal yapının hızlı bir şekilde değişmesi ve bozulması ile ilgili olarak son dönem tefsir kitaplarında sosyal olaylar daha fazla yer almaktadır. Bu sebeple tefsir alanında Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili, Seyyid Kutub'un Fi Zilali'l-Kur'an, Mevdudi Tefhimu'l Kur'an, Sabuni Safvetü't-Tefasir adlı eserlerinden faydalandık. Ayrıca rivayetlerle ilgili İbn Kesir'in Tefsiru'l Kur'ani'l Azim ve özellikle ayetlerde geçen kelimelerle ilgili Razi'nin Mefatihü'l Gayb Tefsir-i Kebir'inden faydalandık. Ayet mealleri için Diyanet'in mealini kullanmayı uygun bulduk. Bunun yanı sıra birçok kıymetli eserlerden kaynak taraması yaparak veri toplamaya çalıştık. Bunları kaynakça kısmında belirttik.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİK CEZALAR HAKKINDA GENEL BİLGİ

A. TEMEL KAVRAMLAR

Konumuzu araştırırken öncelikli olarak temel kavramlar üzerinde yoğunlaşmaya çalışacağız. Sosyoloji, sosyolojik ceza ve toplum kavramlarını incelemeye çalışacağız.

1. Sosyoloji

Araştırmamız ile ilgili incelemek istediğimiz ilk kavram sosyoloji kavramıdır. Bu sebeple öncelikli olarak sosyolojinin tanımı, tarihçesi ve sosyoloji ilminin ilgilendiği temel konular üzerinde durmaya çalışacağız.

Sosyoloji Latince toplum anlamına gelmekte olan *socius* ve Yunanca *bilgi* anlamına gelen “logos” kelimelerinin birleştirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Bilim dilinde bu şekliyle yerleşmiş bir terimdir¹. Dilimize *ilm-i ictimai* olarak yerleşmiştir. Daha sonra genel geçer hale gelmiştir. Ancak bazı ilim çevrelerinin düşüncelerine göre sosyolojiyi sadece toplumbilimi olarak adlandırmak kavramı sınırlamak, eksik bırakmak anlamlarına gelir.. Çünkü toplum sosyoloji ilminin incelediği birçok alandan sadece biridir. Bu bilimin topyekûnu değildir. Bu kesime göre sosyolojinin tanımı şöyle olmalıdır: “ Sosyal yaşamın, sosyal değişimin ve bireylerin sosyal davranışlarının sebeplerinin ve sonuçlarının bilimsel yollarla araştırılmasıdır.”²

Sosyoloji ilmi, insan davranışlarını sosyal açıdan tanımlamaktadır. Bu ilim insanın içinde yer aldığı bütün konularda yöntem ve ilkeler geliştirmektedir. İnsanların oluşturduğu toplumun ya da toplumların tarihsel gelişimi, değişimi, ilerleyişi ve yıkılışlarına dair bütün bilgiler sosyoloji ilmini yakından ilgilendirmektedir. Bu ilim toplum hayatı hakkında yeni fikirler üretir, toplum hakkındaki eski fikirleri geliştirir. Bu amaca hizmet edecek kanun ve prensipler ortaya koyar.

Sosyoloji ilmi çok geç dönemde bağımsızlığını kazanmıştır. Bu ilim ilk bakışta felsefenin bir bölümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonrasında bütün ilimler gibi o da müstakil bir ilim haline gelmiştir. Sosyolojik çalışmalar 18.yy. sonları ve 19.yy.

¹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, 6. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005, s. 16.

² H. İbrahim Bahar, *Sosyoloji*, 3. Baskı, Karıca yayınları, Ankara, 2009, s. 3.

başlarında başladığı düşünülmektedir. Bu tarihlere kadar toplumu anlama ve toplumla ilgili sorunları çözme çalışmaları toplumsal felsefe, siyasi felsefe veya toplumsal düşünce kapsamında yer almıştır. Bu çerçevede Eflatun (m.ö.348/347), Aristo (m.ö. 322), İbn-i Haldun (1406), Hobbes (1679) ve Montesquieu (1755) gibi isimler akla gelmektedir.

18.yy. ve 19.yy'da Batının her anlamda değişim içinde olduğu bir zaman dilimidir. Bu zaman içerisinde sanayi devrimi ve onu takip eden birçok olay gerçekleşmiştir. Sanayi devrimi beraberinde köyden kente göç hızını arttırmıştır. Sade köy yaşantısından sonra hızla akıp giden şehir hayatı bireyleri ve toplumları büyük bir değişikliğin içine çekmiştir. Şehir hayatı bireylerin rolleri üzerinde büyük bir değişiklik yaratmıştır. Bu durumda beraberinde birçok yeni meseleleri doğurmuştur. Dönemin düşünürleri ve felsefecileri yaşadıkları bu sosyal sorunlara yeni çözümler üretmeye çalışmıştır. Bu bölümde sosyoloji ilminde çok önemli bir şahsiyet olan İbn-i Haldun'dan özellikle bahsetmek gerekmektedir. İbn-i Haldun'u bu kadar önemli kılan; onun gerçekçi bir bakış açısı ile olaylara yaklaşması, sosyal yaşamda gerçekleşen olayları mantık süzgecinden geçirerek yorumlaması, meydana gelen olayların arka planını keşfetmesidir. Ayrıca insan davranışlarını etkileyen nedenleri anlamaya çalışmasıdır.³ İbn Haldun insan davranışlarını incelerken toplumun varlığını önemli bir yerde görür.

Genel olarak sosyoloji ilmi birey ve toplumu ilgilendiren her türlü olay ve değişimi, siyasi, hukuki ve toplumsal olayları ve değişiklikleri inceler. Karşılaşılan sorunlara kendisine özel çözümler üreten bir ilimdir.

2. Sosyal Ceza ya da Sosyolojik Ceza

Eğitim Psikolojisi kapsamında ele alınan ceza türlerinden biri sosyal ya da sosyolojik cezadır. Araştırmamızın ana fikri olan sosyolojik ceza bireyin içinde yer aldığı toplum karşısında küçük düşürülmesi, hakir görülmesi, itibarının zedelenmesi olarak tanımlanabilir. Ayrıca öğrenciye sınıf içerisinde söz hakkı tanınmaması, sözünün kesilmesi de sosyal ceza içerisinde sayılır.⁴

³ Bahar, s. 8.

⁴ Faik Yılmaz, Emine Babaoğlu, “ Sınıf Öğretmenlerinin Disiplini Sağlamada Kullandıkları Ödül ve Ceza Yöntemleri (Şınak Örneği)”, İlköğretim Online, 12 (1), 2013, s. 38.

Ceza bir disiplin yöntemidir. Cezada amaç bireyleri istenmedik davranışlardan uzak tutmaya çalışmaktır.⁵ Kur'an'da sosyolojik cezayı araştırırken kişilerin Allah'ın hudutlarını aşması sonucu yaptıkları eylemlere verilen dışlanma, yaşadığı toplum tarafından hakir görülme, sosyal ilişkilerin kesilmesi ve toplumdan sürülmesi gibi cezalara değinmeye çalıştık. Hayat adeta her birey için bir eğitim alanıdır. Kişiler bu alanda olgunlaşma serüvenlerini devam ettirirler. Yaşadıkları toplumu koruma ve onu oluşturan bireylerin haklarına riayet etmek zorundadırlar. Bu yüzden toplumu zedeleyen davranışlar toplum tarafından verilen cezalar ile karşılık bulmaktadır.

3. Toplum

Sosyoloji ilminin en önemli parçası olan “toplum” kavramını, onunla ilişkili olarak toplumsal hayatın zorunluluğunu, sosyal değişim ve gelişim kavramlarını incelemeye çalışacağız.

Toplum kavramını tanımlarken sınırlar çizmek meşakkatli ve zordur. Çok boyutlu ve karmaşık bir yapısı olan toplum, insanların meydana getirdiği bir yapıdır. İnsanların ortak amaç ve ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturduğu bütüncül yapıdır. Bu manada köyde, şehirde ya da bir ülkede yaşayan insanların oluşturduğu birlik “toplum” adını alabilir. Hatta bir kıtada yaşayan bir anlamda yeryüzünde yaşayan insanların oluşturduğu bütünlük de “toplum” adını alabilir. Aynı şekilde bir din ya da görüş etrafında toplanan bireylerin meydana getirdiği yapıya da “toplum” denebilir.⁶

Genel kabul gören tanıma göre ise toplum, belirli bir bölgede yaşayan, sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için bir arada bulunan ve ortak bir kültürü paylaşan insanların oluşturduğu birlikteliğin adı olmaktadır. Bu tanımlama toplumu gruptan ayırır. Toplumun bir parçası olan grup fertlerden, toplum ise gruplardan oluşur.⁷

Toplum, bireylerin karşılıklı etkileşim halinde bulunduğu, bireyleri birbirine bağlı bir yapıdır. Toplum, tavır ve davranışlar sistemidir. Toplum insan davranışlarını sınırlar, kendi sınırları içinde özgürleştirir, insan davranışları için kurallar koyan bir yapıdır.⁸

⁵ Firdevs Güneş, Sınıf Yönetimi, Ocak Yayınları, Ankara, 2004, s. 95.

⁶ Ejder Okumuş, Kur'an'da Toplumsal Çöküş, 5. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2015, s. 17.

⁷ Joseph Fichter, Sosyoloji Nedir? , çev. Nilgün Çelebi, 4. Baskı, Toplum Kitabevi, Ankara, 2019, s. 73.

⁸ Bahar, s. 25.

En başta belirttiğimiz gibi toplumu tek tanım üzerinden açıklamak mümkün değildir. Burada asıl belirtmek istediğimiz nokta birlikte yaşamının zorunluluğudur. Bu sebeple toplumun çeşitli yönlerden tanımını ortaya koyarak ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istedik.

Toplumsal hayat insan için zorunluluktur. İnsan bir birey olarak tek başına hayatını devam ettiremez. Bu noktada Aristoteles insan sosyal bir varlıktır (Anthopos zoon politika) tanımlamasını yapmıştır.⁹ İslam düşünürü İbn-i Haldun ise bu realiteyi şöyle ifade etmektedir. Toplumsal yaşam kaçınılmazı mümkün olmayan gerçekliktir.¹⁰

Allah insanları birbirine muhtaç yaratmıştır. İnsanoğlu yaşamını devam ettirebilmek için kendisi gibi olanlara ihtiyaç duyar. Bu zorunluluk sadece maddi bir ihtiyaç değil aynı zamanda manevi bir ihtiyaçtır. Ayrıca ilk insan gruplarını dahi incelediğimizde, toplum halinde yaşadıklarını görmekteyiz. İbn-i Haldun toplum halinde yaşama nedenlerini şöyle sıralamaktadır:

- Allah insanı doğuştan yiyecek toplayan ve yiyen bir varlık olarak yaratmıştır. Bu doğuştan gelen durumu fertler tek başına karşılayamaz, bu konuda diğer insanlara muhtaçtır.¹¹

- Her fert, kendisini dışardan gelecek tehlikelere karşı korumak için diğer insanlarla yardımlaşmaya ihtiyaç duyar. Canlılar arasındaki düşmanlık ve mücadele hali doğal bir durumdur. Birey kendini tek başına savunamaz. Bu nedenle üyesi olabileceği topluma ihtiyaç duyar.¹²

Eğer insanlar arasında mezkûr sosyolojik ilişkiler olmaz ise insan nesli vahşi yaşam karşısında tutunamaz ve yok olup gider. O halde insanlar için toplu olarak yaşamak bir zarurettir. İnsanın zorunlu üyesi olduğu toplum karışık bir yapıya sahiptir. Ancak bu karmaşık ilişkiler asla kuralsızlık olarak görülmez. Her toplumun bir şekli, yapısı, uymak zorunda olduğu kuralları vardır. Ancak bu kurallar zaman içinde değişir. Çünkü toplumu oluşturan bireyler sürekli değişme halindedir. Buna bağlı olarak da toplumun uyduğu kurallar, örf, adetler değişmektedir. Değişme; önceki halde meydana gelen farklılıktır.¹³ Değişim insanın en belirgin karakteridir. Burada kastettiğimiz anlık ya da geçici bir süreliğine oluşan değişim değildir. Sosyal değişim ya da toplumsal

⁹ Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, 6. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 88.

¹⁰ İbn-i Haldun, Mukaddime, çev. Halil Kendir, İmaj Yayınları, Ankara, 2004, 1, s. 79.

¹¹ İbn-i Haldun, s. 79.

¹² İbn-i Haldun, s. 79.

¹³ Fichter, s. 166.

değişimden kasıt toplumun yapısını oluşturan sosyal ilişkiler ağının ve bunları belirleyen sosyal kurumların değişmesidir.¹⁴

Toplumsal değişmelerin birden fazla nedenini sıralamak mümkündür. Bu nedenlerden bizi ilgilendiren din olgusudur. Din toplumların yapısını kalıcı ve kesin bir şekilde değiştirmektedir. İslam’la birlikte Putperest Arap toplumunda meydana gelen toplumsal yapı ve değişimi görmemek mümkün değildir. Yani dinler ulaştıkları toplumları her anlamda büyük ölçüde etkiler. Toplumsal kuralları, bireyler arasındaki ilişkiler ağını köklü bir şekilde değiştirir. Dinin bütün yönüyle etkilediği toplum ve birey arasındaki ilişki de iki taraflıdır. Toplum bireyi, birey toplumu derinden etkiler. Toplum bireyden ayrı düşünülemez. Toplum birey üzerinde kanun koyucu rolündedir. Bu sebeple toplumun kendisi ve baskısı bireylerin fiilleri üzerinde en etkili baskıcıdır.

B. TOPLUMUN ÖNEMİ VE DİN-TOPLUM İLİŞKİSİ

İnsan toplumun tabii bir üyesidir ve ona bağlı yaşar. Toplumdaki her türlü gelişme ve değişme ya da uygulama direk olarak insan hayatını ilgilendirir. Toplumu ve yapısını, kanunlarını en etkili şekilde değiştiren olgu dindir. Dinin kural koyucu olarak toplum üzerinde çok etkili olduğunu daha önce belirttik. Bu başlık altında insan hayatında ve dinde toplumun önemi ve din-toplum ilişkisine değinmeye çalışacağız.

1. Toplumun Önemi

İslam özünde dinamik, gerçekçi ve yeniliklere açık bir dindir. İslam, değişen sosyal ve kültürel durumlara, farklara uymada harika bir uyum kabiliyetine sahiptir. Bu dinin akidesinin temelini ‘Tevhit’ yani ‘Birlik’ oluşturmaktadır. Tevhit akidesi toplumsal anlamda birliği sembolize etmektedir. Kur’an ve hadislerde bu birliği emreden ayet ve hadisler sayılamayacak kadar çoktur. İslam Dini, toplum içinde alt-üst, kadın-erkek, genç- yaşlı, zengin- fakir, beyaz- siyah vs. gibi her türlü statü farklılıklarını ve tezatlarını eritip kaynaştırmaktadır. Dinde bütün mü’minler kardeşler. Böylece dinin gayesi bir tek Allah’a kulluk inancı etrafında inananları birleştirmek ve bütün inananları

¹⁴ Okumuş, s. 21.

yekvücut kılmaktadır.¹⁵ Din bu birlikteliği oluştururken bireyin ferdiliğini göz ardı etmez. Bilakis bireyin ahlakı ve davranışları üzerinde önemle durur. İslam, toplumun huzur ve refahını ahlaklı bireylerin varlığında bulur. İslam inancı toplumu, milleti ve insanı ön planda tutan bir dindir. Bireyin birey olma yönünü hiçe saymadan toplumun devamını ve huzurunu sağlar. İslam'ı buna göre anlamaya çalışılmalıdır.¹⁶

İslam, insanı toplumun bir bireyi olarak ele alır. Fert ve toplumu bir bütün olarak görür. Bu yüzden bireyi tamamladığı bütüne faydalı olacak şekilde eğitir. ¹⁷ Bireyin davranışlarının topluma zarar vermesinin önüne geçerek toplumu korur.

Din bireysel özgürlüğe önem verir. İnsani eşit olma durumu bütün bireyler için geçerlidir. İslam inancı bireyi de toplumu da değerli ve önemli görür. Bireyin toplum içerisinde bir izzeti ve itibarı vardır. Bireysel özgürlük son derece önemlidir. Ancak bununla beraber toplumsal özgürlük de bireysel özgürlük kadar önemlidir. Her ikisinin de toplumsal dayanışma noktasında birlik ortaya koyması lazım.¹⁸ İslam dini bireyin kendi görev ve sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmesi gerektiğini vurgular. Bu da ancak bireyin eylemlerinde özgür olması ile mümkündür. Ancak onun her davranışı toplumu yakından etkileyeceği için sınırsız bir özgürlükten bahsedilmez. Böylelikle İslam toplumunda bireyler kendini özgür ve bir o kadar sorumlu hisseder. Davranışlarını bu bilinçle gerçekleştirir. Daha sonra bireyin aile yaşamını sağlam alır ve böylece toplumda barış, huzur ve refah sağlanmış olur.

İslam, toplumda huzuru bireyler arasındaki dayanışmada bulur. Bu sebeple dayanışmayı sağlayacak davranışlar emir ve tavsiye etmiş, dayanışmaya zarar verecek davranışlar ise yasaklanmıştır. Bireyler arasındaki dayanışma ön planda tutulmuştur. Bu anlamda İslam dayanışmayı engelleyen davranışları yasaklar. Bireysel dayanışmayı sağlayarak toplumsal dayanışma da sağlanmış olacaktır. İki kişiyi ilgilendiren fertler arası davranışlar, toplumun tabii üyesi olmaları bakımından topluma da yansımacaktır. Bu sebeple adam öldürmek, yalan söylemek, kıskançlık, israf ve cimrilik, iftira, gıybet gibi ferdi davranışlar yasaklanmıştır. Bunlardan başka fuhuş, zina, gasp ve hırsızlık, içki, kumar, rüşvet ve faiz gibi suçlar ilk bakışta şahısların işledikleri davranışlar gibi görünmesine rağmen doğrudan doğruya toplumu ilgilendirir. Bu davranışlar zararı

¹⁵ Günay, s. 325.

¹⁶ Hüseyin Atay, Kur'an'a Göre Araştırmalar 5, Ankara, Haziran 1995, s. 110.

¹⁷ Atay, s. 103.

¹⁸ Seyyid Kutub, İslam'da Sosyal Adalet, çev. Harun Ünal, Beka Yayınları, İstanbul, 2014, 3.baskı, s. 112.

sebebiyle toplumu kemirir. Bu kötü davranışların yaygınlaşması ise bütün toplumu etkileyecektir. ¹⁹ İslam'da emir ve yasaklar can, akıl, mal, din, nesil ve namusu korumaya yöneliktir.

Toplumsal birliği sağlamak için İslam, ibadetlerin genelinde bireysel yönün yanı sıra toplumsal yönü de ön plana çıkarmıştır. İslam toplumu birbirleriyle uyumlu ve kardeşlik duygusu ile birbirine yaklaşan bireylerden oluşmuştur. İslam müntesipleri arasındaki kardeşlik bağının güçlü olmasına çok büyük önem vermiştir. Ortaya çıkan sorunlarda kardeşlerin arasının düzeltilmesi gerektiği emredilmiştir ²⁰

İslam'da yardımlaşma ve dayanışma çok önemlidir. Yardımlaşma ve dayanışmaya en yakından başlanarak toplumun tamamını kapsamalıdır. Böylelikle toplumsal birlik ve beraberlik kişinin yakın çevresinden başlayarak içinde yaşadığı topluma yayılacaktır. Çünkü en yakınındakilerinin derdinden bihaber olan kişi uzakta olan Müslüman kardeşinin derdini hiçbir şekilde önemsemeyecektir. Bu konu Nisa Suresi'nde açıkça ifade edilmiş ve anne-baba, akrabalar, yetimler, yoksullar, yakın ve uzak komşular, yakın arkadaşlar, yolcular ve kişinin eli altında bulunan (çalışanlar) şeklinde sıralamaya tabi tutulan kişilere iyiliklerde bulunulması emredilmiştir. ²¹ Böylece birbirinin derdi ile dertlenen, birbirini önemseyen bireyler güzel bir toplum meydana getirecektir.

Sosyal dayanışmanın en önemli ve ilk dayanışma örneği İslam tarihinde hicret olayıdır. Bu olay İslam Tarihinde son derece önemli bir olaydır. Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlar büyük sıkıntılarla karşılaşmış, çok zorlu şartlarda Medine'ye ulaşmıştır. Ev sahibi konumunda olan Ensar, Muhacir kardeşini büyük bir misafirperverlikle karşılamıştır. O zamana kadar görülmemiş bir yardımlaşma faaliyeti için adeta yarışmışlardır. Var olan bütün imkânlarından Muhacir kardeşlerini de faydalandırmışlardır. Medineli Müslümanların bu davranışları Kur'an'da övülmüş ve diğer Müslümanlara örnek gösterilmiştir.²² Onların bu paylaşımcı tavırları birbirleri ile kenetlenmiş bir toplumun vücuda gelmesinde büyük bir etken olmuştur.

¹⁹ Mehmet Şeker, "İslam'da Sosyal Dayanışma Müesseseleri", DİB Yayınları, Ankara, 2003, s. 71,72.

²⁰ Hucurat: 49/10.

²¹ Nisa: 4/36-37.

²² Haşr: 59/9.

Kur'an'da sevilen şeylerden Allah yolunda infak etmedikçe iyiliğe erişilemeyeceği ve yapılan her iyiliğin Allah katında karşılık göreceği belirtilmiştir.²³ Bu ilke Müslümanları yaptıkları iyiliği karşılığını insanlardan değil Allah'tan beklemeye alıştırmıştır. Yani kuldan değil Yaratıcıdan beklemiştir. Bu da bireylerin birbirine minnet duygusu ile bakmasını önlemiştir. Müslüman insanların bu durumları hayra ulaşmak için vesile yaptıkları gözlemlenmiştir. Nahl 16/90 ayetinde uyulması emredilen üç temel ilke, adaletle muamele etmek, iyilik yapmak ve yakınlarla yardım etmek, yasaklanan hayâsızlık, fenalık ve haddi aşmak ilkeleri bireyleri toplumsal dayanışma ve yardımlaşmaya sevk etmiştir.²⁴ Böylece ideal İslam toplumunda bireyler birbirlerinin hakkını gözetmekte ve birbirlerine zarar verecek davranışlardan ise uzak durmaktadır.

İslam dini toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak, inananlar arasında bir bütünlük sağlamak için bir takım dini hükümler, ibadetler, dualar ve merasimler ortaya koymuştur. İslamiyet'te cemaatle yapılan ibadetlere daha çok önem verilmiştir. Bu ibadetler dini canlanma ve müminlerin birbirleriyle tanışıp, kaynaşmaları için birer sebep olarak görülmüştür.²⁵ Namazın cemaat halinde kılınmasının ön planda tutulması, taziye ve hastalıkta yan yana olmak gibi durumlar toplumu oluşturan bireyler arasındaki ilişkiyi her daim sıcak tutacaktır. Böylece her daim birbirinden haberdar bir toplum meydana gelmiş olacaktır.

İbadetlerin gayelerinden birinin de huzurlu bireyler yetiştirmek olduğunu görüyoruz. Oruç ibadetinde temel gayenin takvayı sağlamak olması²⁶ ya da *'Kim yalan söylemeyi bırakmazsa, Allah'ın onun yemeyi içmeyi bırakmasına ihtiyacı yoktur'* hadisi ile toplumda bireylerin birbirine olan güvenini zedelemeye yönelik olan yalanın yasaklanması toplumda huzur ve dayanışmayı sağlamaya yöneliktir. Ayrıca oruç ibadetinde kişi aç kalarak fakir olanların halinden anlayacak böylece zengin- fakir arasındaki uçurum kapanmış olacaktır. Müslümanlar yardımlaşmaya daha bir özen gösterecektir. İbadetlerin bireysel faydalarından ziyade toplumsal faydaları daha çok göze çarpmaktadır.²⁷

²³ Al-i İmran: 3/92.

²⁴ Nahl: 16/90.

²⁵ Günay, s. 248.

²⁶ Bakara: 2/183.

²⁷ Şeker, s. 100.

Kolektif bilincin oluşmasına imkân veren, evrensel bir olay olan hac ibadeti de bu bağlamda İslam toplumunun oluşmasında son derece önemli bir ibadettir. Hac ibadetine hedeflenen temel gayeleri şöyle belirtebiliriz. Her ne kadar günümüzde anlamını fazlası ile yitirmiş olsa dahi hac, dilleri, renkleri, soyları, ülkeleri, sosyal ve kültürel durumları farklı olan milyonlarca Müslümanın, aynı itikat ile kardeşliklerini ilan etmesidir. Hac ibadeti ile Müslümanlar bir bütün olduklarını hisseder ve hissettirirler. Hac ile Müslümanlar arasında büyük bir iletişim gerçekleşir. Müslümanlar ömürlerinde bir kere dahi olsa bütün kardeşleri ile bir ve beraber olmanın tarif edilemez mutluluğunu yaşarlar. Dünya çapında birlik ve beraberlik durumu meydana gelir. Bütün dünya Müslümanları kardeşlerini tanır, sorunlarına çözümler üretirler. Bu yönleriyle hac, toplumsal birlik ve kaynaşmanın evrensel boyutta gerçekleşmesini sağlar. Bütün dünya Müslümanları büyük bir toplum olarak hac ibadetine birliğini evrene duyurur.

Büyük İslam toplumu her anlamda bir ve beraber olmalıdır. Bir toplumun birbiriyle kenetlenebilmesi için toplumu oluşturan bireylerin birbirinden haberdar olması lazım. Zor durumda olan kardeşlerini bilmeli ve onların sorunlarına çözüm üretebilmelidir. İslam'da yardımlaşmanın önemi ile ilgili birçok ayet vardır. Maide Suresi'nin ikinci ayeti bu noktada önemlidir. Bu ayette Müslümanlara iyilik ve takva konusunda birbirleriyle yardımlaşmaları gerektiği bildirilmiştir. Günah ve düşmanlıkta yardımlaşmaları ise men edilmiştir.²⁸ Bu ayetten, yardımlaşmanın iki boyutuna değinmiştir. Takva ile kul-Rab arasındaki boyuta, iyilik ile kul- kul arasındaki boyuta da vurgu yapılmıştır. Yani kişi yardımlaşarak hem Rabbini razı edecek, hem de Müslüman kardeşine iyilik yapmış olacaktır.

Yardımlaşma ve dayanışma ibadeti olarak zekât da büyük bir öneme sahiptir. Zekât ile bireylerin maddi durum açısından birbirine destek olması hedeflenmektedir. Zengin- fakir arasındaki uçurum kapatılmak istenmektedir. Ayrıca zekât, zenginin fakire bir lütfu olarak ifade edilmez. Fakirin zenginin malı üzerindeki hakkı olarak ilan edilmektedir. Böylelikle toplumdaki fakirin kendisini zengine karşı ezik hissetmesinin önüne geçilmektedir. Ayrıca zengin de bunu bir üstünlük vasfı olarak görmez. Zekat yerine getirilmesi gereken önemli bir vazife olarak algılamaktadır.²⁹

²⁸ Maide: 5/2.

²⁹ Zâriyât: 51/19-20. ; Me'aric: 70/19-25. ; İsrâ:17-26. ; Rûm: 39/38 -3. En'am: 6/141.

Netice itibari ile görüyoruz ki İslam'da gaye mutlu ve huzurlu bir toplum oluşturmaktır. Bu da mutlu ve huzurlu bireylerin olmasını gerekli kılmaktadır. İslam'daki toplumsal yardımlaşmaya ve dayanışmaya dair her davranışın bu amaca hizmet ettiğini görmekteyiz. Hemen her ibadetin bireysel boyutunun yanı sıra toplumsal boyutuyla da öne çıkmaktadır. Hatta bireysel boyutunun ikincil düzeyde bir amaç olduğunu görmekteyiz. Asıl amaç bütünün huzurudur. İbadet biçimi, günlük hayattaki rutinler ve tavsiye edilen davranışlar da toplumsal birlik ve beraberliği sağlamaya sosyal yapıyı en güzel şekilde inşa etmeye dönüktür.

2. Din- Toplum İlişkisi

Kadim olgu din, tarihin her döneminde bireyleri ve toplumları etkileyen en önemli kurumların başında gelir. Öyle ki tarihte ne kadar geriye gidilirse gidilsin inançsız fertler görülmüştür ancak inançsız toplumlar görülmemiştir.³⁰ Her toplumun bir inanç sistemi vardır. İslam dininde toplumun önemi ile ilgili açıklamalara geçmeden önce din-toplum arasındaki ilişkiyi açıklamak amaca daha isabetli olacaktır. Din-toplum ilişkisi sosyolog, filozof ve din adamlarının üzerinde önemle durduğu bir mevzudur. Bu ikili arasındaki ilişki ağını çözmek, bireyin dünyadaki varlığını anlamlandırması açısından büyük önem taşımaktadır. İnsanın varoluşsal olarak beslendiği ilahi ve aşkın kaynakla olan bağlantısını görebilme açısından insanın aktif rol aldığı din ve toplum ilişkisini anlamak son derece önemlidir. Din ve toplum sürekli etkileşim halindedir, din toplumu, toplum da dini etkilemiştir. Din, kendisini kabul eden müntesibin psikolojisini etkileme bakımından bireyi, sosyal bir vaka olması yönüyle de toplumu alakadar etmektedir.³¹ Din bir kurallar sistemi, toplumsal olguyu ve davranışları vaaz etmesi açısından sosyal bir sistemdir.³²

Dinin hem bireysel hem de sosyal yönü vardır. Din önce bireylerin kalplerinde yer edinir. Daha sonra bireyleri de aşarak onlar arasında bir köprü olur. Toplumun tamamını etkiler.³³ Bu da açıkça gösteriyor ki din insanların kalplerinden topluma doğru yayılan bir sistemler bütünüdür. Peki dinin sosyal hayata etkisi nedir?

³⁰ Bronislaw Malinowski Büyü, Bilim ve Din, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 7.

³¹ Günay, s. 228.

³² Günay, s. 252.

³³ Hans Freyer, Din Sosyolojisi, çev. T. Kalpsüz, AÜİF Yayınları, Ankara, 1964, s. 210.

Din bireye ve dolayısıyla topluma yeni bir dünya görüşü kazandırır.³⁴ Toplumda bütünleşmeyi sağlar. Bireyleri birbirine kenetler.

Dinin toplumu '*düzenlemek*' ve '*yapılandırmak*' amacı ile belirli normlar ortaya koyması da dinin fonksiyonları arasındadır. Bu açıdan bakıldığında her din, müntesiplerine problemler yol gösterir. Din hem toplum hayatını düzenleyen kuralları koyar, hem de bu kurallarla toplumu yeniden inşa eder.³⁵

Din toplum üzerinde en büyük değişim araçlarındandır. Toplumun bizatihi yapısında önemli değişiklikler yapar.³⁶ Toplumun her kademesinde dinin etkilerini gözlemlemek mümkündür.

Dinler, tarihi açıdan bakıldığında sosyal hayat üzerinde önemli değişiklikler yapmıştır. Sosyal hayatın bütünleşmesi, bir ve beraber olması üzerinde din etkili olmakla beraber zaman zaman müntesiplerin dini algılama şekline bağlı olarak toplumların ayrışmasına da sebep olmuştur. Dinin sosyal hayata etkisi iki taraflı olmuştur. Olumlu yönü bütünleştirici olması, olumsuz yönü ise fikir ayrılıkları ve beraberinde bölünmeleri getirmesidir.³⁷ Bununla beraber bütünleştirici yönü her zaman daha ağır basmıştır.³⁸ Din toplumu oluşturan bireyleri aynı gaye etrafında toplamıştır. Böylece topyekûn halinde sosyal ve güçlü bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Bütün bunlar gösteriyor ki dini, toplumdan soyutlamak mümkün değildir. Hatta din, toplumu en güçlü şekilde etkileyen kurumlardan biridir. Zira dinin amacı inananları bir araya getirmek ve sağlam bir bütünlük inşa etmektir. Bu bütünlük de dini ibadetler ve pratiklerle sağlanmaktadır. İnsan davranışlarının mekânı ise toplumdur. Bu sebeple dinin etkilediği birey, kendisindeki değişimi ve gelişimi topluma da direkt olarak yansıtmaktadır.

C. SUÇ VE CEZA

Bireylerin yaptığı eylemler her zaman için sadece kendisini ilgilendiren tek yönlü hareketler değildir. Bireylerin yaptıkları, aynı zamanda beraber yaşamak zorunda

³⁴ Mustafa Keskin, "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, sayı: 2, 2004, s. 11.

³⁵ Joachim Wach, Din Sosyolojisine Giriş, çev. Battal İnandı, AÜİF Yayınları, Ankara, 1987, s. 37.

³⁶ Ünver, s. 335.

³⁷ Wach, s. 66.

³⁸ Günay, s. 324.

olduğu diğer bireyleri ve toplumun kendisini de yakından ilgilendirmektedir. Bireylerin eylemleri, içeriklerine ve zarar verme durumuna göre suç kavramı kapsamında incelenebilir. Bu başlığımızda suç ve ona verilecek karşılık olarak ceza kavramı üzerinde durmaya çalışacağız.

1. Suç

Bireylerin toplum ve hukuk nezdinde işlemiş olduğu zarar verici davranışlar suç kavramı dâhilinde ele alınmaktadır. Bu kısımda suçun tanımı ve suçun unsurları ele alınıp incelenecektir.

1.1. Suçun Tanımı

İnsan tek başına var olabilen bir varlık değildir, kendisi gibi olana yani diğer insanlara muhtaçtır. Toplu halde yaşama mecburiyeti kişileri, sosyal hayatı düzenlemeye ve kurallar koymaya itmiştir. Çünkü toplum olabilmek düzene bağlıdır. Düzeni sağlamak için de önce düzeni bozacak davranışlar net ve kati bir şekilde tanımlanmalıdır. Bu bozuk davranışlara verilecek olan cezaların önceden belirtilmesi de elzemdir. Bundan dolayı İslam dininde toplumun huzurunu bozacak olan suçlar açıktır. Bunlara verilecek olan cezalar da bellidir. İşlenilen suçlar ve onlara verilecek olan cezaların Peygamber (sas) tarafından uygulandığını görmekteyiz. Çalışmamızın bu bölümünde ceza kavramına geçmeden önce cezanın ortaya çıkmasına sebep olan suç kavramı üzerinde durmaya çalışacağız. Daha sonra hangi suçlara hangi cezaların uygulandığını ortaya koymaya çalışacağız.

Arapça 'da “el-Cürm” veya “el-Cerime” lafızları suç kelimesinin yerine kullanılmaktadır. Bu kelime “ suç- günah” manasında kullanılmıştır.³⁹

Modern hukukta ise suç, devletçe toplumun korunması için açık bir şekilde belirtilen kuralların bazı kişilerce yok sayılması ve çiğnenmesidir.⁴⁰ Daha önce açık ve net bir şekilde belirtilen yasaklı davranışların işlenmesidir.

³⁹ Ebu'l- Fadl Cemaluddin Muhammed b. Manzur, Lisanu'l Arab, Beyrut, 1994, XII, s. 91.

⁴⁰ Taner Tahir, Ceza hukuku, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1949, s. 79.

İslam hukukçuları ise“ Allah’ın hadd veya ta‘zir ile cezalandırdığı yasaklardır.”⁴¹ şeklinde tarif etmişlerdir. Allah’ın koymuş olduğu kurallardır.

İslam hukukunda, üç yolla suçlarla mücadele edilir. Bunlardan birincisi; kişinin nefsinin terbiye edilmesidir. İslam kendini terbiye eden nefsin kötülöklere karşı da kendisini koruyacağını belirtir. Kötölükten uzak durmak ister. Aynı şekilde başkasına karşı da kötölük işlemek istemez. İslam kendini terbiye etmeyi su işlemek önündeki en büyük set olarak görür. Bu sebeple İslam’da ibadetlerin temelinde kişinin kendini ibadetlerle terbiye etmesi vardır. İkincisi; İslam hukukunda suçun oluşmasına mani olmayı gönülden isteyen erdemli bir toplum oluşturmaktır. Bu nedenle “ *Sizden, bir topluluk bulunsun hayra çağırın, iyiliğı emreden ve kötölükten men eden. İşte kurtuluşa erenler onlardır*”⁴² ayetinde ifade edildiğı gibi İslam toplumunda “*emri bil maruf nehyi ani’l münker*”e davet eden bir grup olmalıdır. İslam hukukunun suçları engellenmek için başvurduğu son yol ise, işlenen suçlara verilen cezalardır. Böylece yapılan suçlara verilen cezalar net bir şekilde belirtilmiştir. Bu suçlara verilecek cezalar da belirtilmiştir ki hem suçu yapan hem de toplumun diğer fertleri için caydırıcı olsun. Ayrıca suçlu kimseye, yaptığı suçtan dolayı sadece fiziki ceza verilerek serbest bırakılmamıştır aynı zamanda kınama, hakir görme gibi psikolojik ve toplumdan soyutlanma ve dışlanma gibi sosyolojik cezalar verilmiştir.⁴³ Böylece bireyin suçtan uzak durması için her türlü caydırıcı unsur kullanılmıştır. Bireyi suç işlemekten alıkoymak için hem onun psikolojik hem de sosyolojik yönüne değinilmiştir.

İslam’da amaç bireyleri cezalandırmak değildir. Temel gaye, bireyleri suç işlememeye istekli hale getirmektir. Yani birey, kendi hür iradesini kullanarak suçtan kaçınmalıdır. Bunu sağlamak için de her türlü caydırıcı etken kullanılmıştır. İnsan davranışlarının oluşmasında önemli olan sosyolojik ve psikolojik her türlü noktaya cezayı uygularken vurgu yapılmıştır. Bu yöntem de insanları sonuçları net ve değişmeyen cezalardan uzak tutacaktır. Bireyleri suçtan uzak tutabilmek için öncelikli olarak suçun net bir şekilde tanımlanması yapılmalıdır ki; bireylerin zihin dünyalarında bu konuda bir netlik oluşsun. Bu nedenden dolayı araştırmamızın bu bölümünde suç kavramını her anlamda irdelemeye çalışacağız.

⁴¹ Rıfat Uslu, “ İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı” , Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, VIII, sayı: 37, s. 1050.

⁴² Al-i İmran: 3/104.

⁴³ Enver Bayram, Kur’an’da Psikolojik Ceza, İlahiyat Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2016, s. 20-21.

1.1. Suçun Unsurları

Bir davranışın ya da eylemin suç statüsüne alınabilmesi için gerek modern hukukta gerek ise İslam Hukukunda yapılan suçların birtakım unsurları bünyesinde barındırması lazımdır. Yani bireyin yapılan her yanlış davranışı cezayı gerektirmeyebilir. Yapılan bir eylemin ceza kategorisine alınabilmesi için şu dört unsuru taşıması gerekir:

1. Kanunilik: Bu unsur hangi eylemin suç çerçevesine girdiğinin kanun tarafından belirtilmesi gerektiğini ifade eder. Yani kanunilik prensibine göre bir eylemin suç sayılabilmesi ancak kanunlar ile belirlenebilir.

2. Maddi Unsur: Cezayı gerektiren davranışın yapılırken başkaları tarafından gözlemlenmesidir. Yani yapılan eylemin maddi dünyada olumlu ya da olumsuz bir sonucunun olmasıdır. Gözlemlenebilir bir neticesinin olmasıdır. Bu davranışın sebep sonuç ilişkisinin ortaya konulmasıdır.

3. Manevi Unsur: Bir eylemin suç kapsamında olması için bireyin bunu hür iradesi ile yapması gerekir.⁴⁴ İnsan yaptığı her şeyden akıl ve irade sahibi bir varlık olduğu için sorumlu tutulmuştur. Organları ile işlediği suçu yaparken akıl ve irade sahibi olup olmadığı da son derece önemli bir etkidir. Bu sebeple akıllı ve iradesi olmayan kimseler yaptıklarından sorumlu tutulmazlar. Bireyi hür iradesi ve yaptığı eylem arasında bir sebepler zinciri mevcuttur.⁴⁵

4. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru: Gerçekleştirilen eylemin suç sayılması ve hukuk sistemine uygun olmamasıdır. Başka bir ifade ile kanunla suç sayılan bir eylem başka bir kanun tarafından meşru görülmez.⁴⁶

İslam hukukunda amaç bireylerin cezalandırılması değildir. Amaç, toplumun huzuru ve bireyin ıslahını sağlamaktır. Bu sebeple cezayı gerektiren davranışlar vuku bulmadan önce suçlar gayet net bir şekilde bütün yönleri ile tanımlanmıştır. Böylece

⁴⁴ Ayhan Önder, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul 1992, s. 153.

⁴⁵ Bayram, s. 23.

⁴⁶ Bayram, s. 23.

bireyler yaptıklarının hangi sonuçları doğuracağını bilerek suçları işler. Yani yapacaklarının sonuçlarını önceden bilir. Böylece ceza alma konusunda herhangi bir mazeret kabul edilmez.

2. Ceza

Topluma ya da fertlere karşı işlenen suçların elbette ki belli bir karşılığı vardır. Kişiler sınırsız bir özgürlüğe sahip değildir. Yaptıkları her eylem bireyleri ve onların oluşturduğu yapı olan toplumu yakından etkiler. Kişilerin yaptıkları eylemlerin nedenleri, bireye ve topluma verdiği zarara göre karşılığı vardır. Bu başlık altında cezanın tanımı, amacı, özellikleri ve çeşitleri üzerinde durulacaktır.

2.1. Cezanın Tanımı

Bireylerin kanunlar ya da kanun koyucu tarafından belirlenen ve suç sayılan eylemlerinin karşılığı elbette ki cezalardır. Kişiler doğal bir parçası oldukları toplumun birlik ve beraberliğini korumak zorundadır. Hiç kimsenin keyfi davranma lüksü yoktur. Bu sebeple bireylerin suç teşkil eden davranışlarına verilen cezaların tanımı ve içeriği belirtilmelidir. Cezanın içeriğinden önce tanımının yapılması daha uygundur.

İlk insan ve aynı zamanda ilk peygamber olan Hz. Âdem (as) ile başlayıp Hz. Muhammed (sas) ile son bulan vahiy silsilesinin son halkası olan İslam insanlık için bir rahmet dinidir. Bu atmosferi oluşturmak için ferdin toplumla, imanın ibadetle, ahlakın da hukukla uyumlu olmasına özen göstermiş, arada bir bütünlük oluşturmaya çalışmıştır. İslamiyet, bireyi sadece fert olarak ele alıp yaratıcı ile olan münasebetini konu edinmemiştir. Bunun yanı sıra fert ve toplum arasındaki ilişkiler bütün yönleri ile ele alınıp belirlenmiştir. Hem genelde hem de özelde birçok sosyal hayatı düzenleyen kurallar ve ilkeler açıklanmıştır. Öncelikle ilk muhatabı olan Arap toplumunun birçok yanlış ve hatalı olan kanun ve kuralları düzeltilmiştir. Daha sonra da gelecek nesillerin hayatlarını düzenleyecek kurallar koymuştur. Sosyal yapının düzen ve korumasını ferdin kendisine emanet etmiştir. Kavimlerin ya da şahısların itibarını değil adalet kavramını ön planda tutmuştur. Bireylerin niyeti, davranışları yaparken kasıt olup olmadığı gibi asıllara dikkat etmiştir. Bir davranış suç kapsamına giriyorsa ona suçu

önleyici, tatmin eden ve uslandırıcı cezalar vermiştir.⁴⁷ Cezaları bireyden öç almak için değil bireyi ıslah etmek için bir araç olarak kullanmıştır.

Ceza terimi Arapça bir isimdir. Mastar olarak mükâfat ve ecir anlamlarına gelip bir şeyin karşılığını vermektir.⁴⁸ Ceza olumlu veya olumsuz fiillerin karşılığı anlamında kullanılır. Suç karşılığı olarak ceza Türkçe'deki bir kullanımdır ve sonradan kazanılmıştır. Yani bireylerin davranışlarının karşılığı olarak tanımlayabiliriz.

İslam hukuku terimi olan ceza ise, Şari'in emir ve nehiyleri ile ilgili yapılan ihlaller sebebiyle toplumun yararı için bireye yaptıklarının karşılığı olarak verilen müeyyideler anlamına gelmektedir.⁴⁹ Hem sözlük hem de terim anlamına baktığımızda kişinin yaptıklarının karşılığı olarak belirtilen ceza kavramı, toplumun ve onu oluşturan bireyin kendini güvende hissetmesi için titizlikle uygulanması gereken bir sistemdir. Ceza konusunda cezayı uygulayan grupların adalet sıfatını taşıyor olması şarttır. Yani bireyin içinde yaşadığı toplumun yönetici kısmına her hâlükârda güven beslemesi gerekir. Birey güven duyduğu toplumun huzuru için elinden gelen bütün çabayı göstermek ister.

2.2. Cezanın Amacı

İstenmeyen davranışı ortadan kaldırmak ya da bu davranışın yapılmasını en aza indirmek Psikoloji ilminde cezanın amacı olarak belirtilmektedir. Ceza ile kişi, suç sayılacak davranıştan uzak duracak, hatta bu davranışı işlemeye dahi yönelmeyecektir. Böylece birey sonucu önceden net bir şekilde belirtilmiş ve kanunlarda da açık bir şekilde belirtilmiş suç kavramından tamamen uzaklaşacaktır. Yani suça verilen cezadan bireyde bu hissiyatı oluşturma beklenmektedir.

İslam ceza hukukunda cezaların temel amacı; öncelikli olarak bireyi ıslah etmek böylece toplumun düzenini de korumaktır. İslam'da cezalar asla bir işkence aracı olarak kullanılmamıştır. Cezaların uygulanması esnasında tehlikelilik boyutu oluştuğunda cezaya hemen son verilmesi amacın bireye işkence yapmak olmadığını ortaya

⁴⁷ Ali Bardakoğlu, "Ceza", DİA, İstanbul, 1993, VII, s. 475.

⁴⁸ Ebi'l Kasım Hüseyin b. Muhammed el-Mağruf Ragıb İsfehâni, Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü, çev. Prof. Dr. Abdülkâşim Güneş, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010, s. 68.

⁴⁹ İbrahim Çalışkan, "İslam hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", AÜİFD, Cilt: XXXI, s. 367.

koymaktadır.⁵⁰ İslam inanç sisteminde cezanın verilış sebebi bireyin kendisi değil, yaptığı fiildir. Yani suç teşkil eden davranışlar cezalandırılır. Eğer birey istenmeyen davranıştan vazgeçerse cezaya da son verilir.

Cezalandırmada suçluya tevbe kapısı açık bırakılmıştır. Birey kendini düzeltmesi halinde onu topluma kazandırmak için her türlü adım atılmıştır. Bireyler insan oldukları için hata yapabilir ve hatasını anlayıp bunu düzeltme yoluna gidebilir. Bu niyet ve kararda olan birey dışlanmaz ve toplumdan soyutlanmaz.⁵¹

Cezalandırma yapılmasının amaçlarından biri de mağdurun razı edilmesidir. Yasaklanmış bir davranış olan suçun etkilediği kişiyi, suçluya verilen ceza ile tatmin etmektir. Mağdur olan kişide intikam ve kin duygularının oluşmasının önüne geçmektir. Böylelikle mağdurun mağduriyeti giderilmiş olacaktır. Bu duygunun tatmini için mağduriyetin giderileceği oranda bir ceza verilmesi gerekir. Önüne geçilen kin ve intikam duyguları toplumda kan davalarının oluşmasını da engelleyecektir. Çünkü mağdur her anlamda tatmin olmuştur.

Birey içinde yaşadığı toplumun adaletine güven duyması onun ne kadar korunduğu ile ilgilidir. Devletçe ya da toplumca korunduğunu hisseden birey kendini huzurlu hissedecektir. Çünkü başına herhangi bir durum geldiğinde adaletin tesisi noktasında en ufak bir şüphe duymayacaktır.

Suçlu açısından olaya bakıldığında cezanın infazından sonra toplum suçluyu dışlanmaz ve küçük görmez. Bu durumda İslam'da uygulanan cezanın amacının bireye zulüm etmek değil onun ıslahını sağlamak olduğu ortadadır. Bireyi kazanmak her zaman için ilk hedeftir. Yoksa bireyi etiketleyip toplumun dışına itmek değil. Eğer böyle bir durum söz konusu olsaydı suçlular azgınlıklarında ısrarcı olacaktardı. Bu amaçla İslam'da cezalar, önceden net bir şekilde belirtilmiştir. Hangi davranışın suç sayıldığı ya da hangi suça hangi cezaların verileceği önceden belirtilmektedir. Belki birey alacağı cezanın şiddetinden korkup bu suçu işlemekten vazgeçer. Ayrıca toplumu yakından ilgilendiren hadlere verilen cezaların bir topluluk önünde verilmesinin de altında yatan sebep budur. Suç işlemeye meyilli olan kişileri suç işlemekten bu gınahtan

⁵⁰ Nazım Büyükbaş, “ İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, Erciyes Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: XXXIV, s. 148.

⁵¹ Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, İz Yayınları, 1999, I, s. 176, 210.

caydırmaktır. Bu sebeple sosyolojik güç kullanılır. Çünkü bireyde herhangi bir korku ve endişe yaratmayan ceza, suç işlemekten alıkoymadığı gibi suça teşvik edici konumdadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki modern hukukta da İslam hukukunda da amaç; bireyi suç teşkil eden davranışları sergilemeden önce durdurmaktır. Eğer suç işlendiyse ona en uygun cezayı vererek hem bireyi ıslah etmek hem de mağduru korumaktır. Böylece toplum korunma altına alınmış olur. Bireyin ıslahı için adalet ön plana çıkarılır.

2.3. Cezanın Özellikleri

Her yanlış davranış cezayı gerektirmez. Ceza gerektiren suçların da bazı özellikleri taşıması gerekir. Eğitim psikologları cezanın özellikleriyle alakalı şu verileri paylaşmıştır. Cezanın uygulanması ile ilgili bazı genel prensipler vardır. Onlara göre Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- Cezanın ivedilikle uygulanması gerekir.
- Cezaların önceden beyan edilmiş olması gerekir.
- Cezadan önce olumsuz davranış yapılmalıdır.
- Ceza korkutma aracı değildir.
- Cezanın bireyin kişiliğine zarar vermemesi gerekir.
- Ceza bireye değil, davranışadır.
- Olumlu bir davranış ceza olarak verilmemelidir.
- Önce olumsuz uyarıcıların ortamdan çıkarılması gerekir.
- Ceza olumlu pekiştireçle beraber verilmemelidir.
- Hatalı davranış ve verilen cezanın nedeni açıklanmalıdır.
- Ceza verilmeden önce öğrenci uyarılmalıdır.
- Cezanın yapılan hatayı karşılaması gerekir.
- Ceza tutarlı olmalıdır.
- Ceza kurtulabilecek bir durum olmalıdır.⁵²

İslam hukukunda ise cezanın amacı; fertlerin ıslahı ve bu sayede toplumun huzur ve refahını sağlamaktır. İslam hukukunda ise cezanın özellikleri şöyledir:

- Ceza, toplumu oluşturan bireyler üzerinde caydırıcı olmalıdır.

⁵² Bayram, s. 35.

- Cezalar toplumun ihtiyaç ve menfaatlerine göre belirlenmelidir.
- Suçluya ölüm ve hapis cezası verilebilir.
- Bireyin ıslahı ve toplum çıkarları için her türlü ceza verilebilir.
- Suçluya verilen cezanın amacı suçluya işkence yapmak değil, onu terbiye etmektir.

- Cezalar verilirken birey ve toplumun maslahatları göz önünde tutulmalıdır.

- Cezaların adalet temelli olmalıdır.

- Cezaların ıslah edici ve eğitici olması daha önemlidir.⁵³

Sonuç olarak, Modern hukukun, eğitimin ve İslam hukukunun cezaya bakışı birbiriyle karşılaştırıldığında birbiriyle uyumlu ve tutarlı olduğu görülmektedir.

2.4. Cezanın Çeşitleri

Cezanın çeşitlerine geçmeden İslam hukukunda suç çeşitleri üzerinde durmaya çalışılacaktır. İslam hukukunda suçlar üçe ayrılır:

1. Birinci Kısım Suçlar: Bir kimseyi öldürmek veya çeşitli şekillerde yaralamak suçlarıdır. Bu suçlar, “hakka ademiye” denen bireyin haklarına karşı işlenen davranışları kapsamına alır.

2. İkinci Kısım Suçlar: Bu tür suçlar ayet ile gösterilmiş olup Allah’a karşı işlenen suçlar dâhiline girer. Hırsızlık, zina, şarap içme, kazf, yol kesme, irtidat veya ridde denilen dinden dönme gibi suçlardır. Bu suçlara ceza tatbik edilebilmesi için mağdurun şikâyeti şart değildir. Bunlar direk olarak topluma zarar vermektedir. İnsanların bir ve beraber yaşamaları için kurulmuş olan düzeni bozar. Bu nedenle ikinci kısım suçlar, Allah’a karşı işlenmiş olarak kabul edilir.

3. Üçüncü Kısım Suçlar: Ta’ziren cezalandırılan fiiller bu gruba girmektedir. Hakkında ayet ve hadislerde hükmün bulunmadığı, cezasının hâkime bırakıldığı suçlardır.⁵⁴

⁵³ Bayram, s. 36.

⁵⁴ Önder, s. 34.

İslam hukukunda bu suçlara verilen cezalar şu kısımlara ayrılır: aralarında var olan ilgi, hâkimin yetkisine göre, kendilerine uygulanacak hükümlerin gerekliliği, uygulanacakları yer ve konuları.⁵⁵

1. Konulmuş Olan Hükümün Uygulanmasının Mecburiliği Bakımından Cezalar

- a. **Miktarları Belirtilmiş Olan Cezalar(Hadd cezaları):** Şari'in belirlediği ve cezanın miktarını açıkladığı suçlardır. Hâkimin bu cezanın uygulanmasında ve miktarının belirtilmesinde herhangi bir yetkisi yoktur. Devlet başkanı bile bu suçları arttıramaz ya da çoğaltamaz. Bu hak yalnızca Allah'a aittir.
- b. **Miktarları Belirtilmemiş Olan Cezalar (Ta'zir Cezaları):** Bu çeşit cezaların türünü ve miktarını tayin ve tespiti hâkim yetkili kılınır. Hâkim bu türden bir cezanın miktarını belirleyebilir ve tespit edebilir, çeşitli durumlara bakarak kişinin işlediği suça göre bir ceza belirler.⁵⁶

2. Uygulanacakları Yer Bakımından Cezalar

- a. **Bedeni Cezalar:** Bu ceza türü insan bedenine uygulanır. Öldürme, celde, hapis gibi.
- b. **Nefsi Cezalar:** Kişinin şahsiyetine yönelik olan bedene uygulanmayan cezalardır. Nasihat etme, azarlama, tehdit gibi.
- c. **Mali Cezalar:** Kişinin mal ile ödediği cezalardır. Diyet ve para cezası gibi.⁵⁷

Eğitim sisteminde de belirli davranışların sergilenmesi için bireylere verilen cezalar söz konusudur. Geleneksel eğitim sisteminde öğrencilerin uyacağı kurallar açık ve net bir şekilde bellidir. Bu kurallara uyulması halinde ödül, uyulmadığında ise ceza verilmektedir. Eğitimde ceza üçe ayrılır:

⁵⁵Abdu'l-Kadir Udeh, et-Teşriu'l-Cinai'l-İslami Mukarinen bi'l-Kanuni'l Vad'i, Dar'ul Arabi, Beyrut (t.y.), I, s. 632, 634 aktaran, İbrahim Çalışkan, s. 371.

⁵⁶Udeh, s. 633.

⁵⁷Udeh, s. 633.

1. **Fiziksel Ceza:** Eğitimde fiziksel ceza öğrencinin herhangi bir organını elle veya bir nesne ile vurma, tokat atma, saçını çekme gibi yöntemlerle bedenine acı vermektir. Tek ayak üzerinde durdurma, sıra dayığına çekme de fiziksel ceza kapsamındadır. Bununla amaçlanan ise bireyi baskı ve otorite ile disipline etmektir.⁵⁸
2. **Psikolojik Ceza:** Suçlunun bedenine değil şuuruna çektirilen ceza türüdür.
3. **Sosyal Ceza ya da Sosyolojik Ceza:** Sosyolojik cezanın tanımını “Temel Kavramlar” başlığı altında açıkladığımız için burada tekrar zikretmeyeceğiz.

Bu bölümde açıklamaya çalıştığımız suç ve ceza kavramı bizi şu sonuca ulaştırmaktadır ki; İslam dininde, toplumun huzuru ve refahı, bireyin ıslahı ön plandadır. İslam bu amacı gerçekleştirmek için karşılaştığı her türlü engeli önceden tedbirler alarak halletmeye çalışmıştır. Bu amacı gerçekleştirmeye engel olacak her türlü davranış net bir şekilde suç sayılmıştır. Bu suça verilecek olan cezalarda önceden belirtilmiştir. Hadd cezası toplumun huzurunu bozacak suçlar, olarak görülmüştür. Allah’a karşı işlenen suçlar olarak kabul edilmiştir. Bu cezaların uygulanmasında hiç kimseye imtiyaz tanımamıştır. Ayrıca bu cezalar daha çok topluma zarar verdiğinden cezaların uygulanması toplumun önünde gerçekleştirilmiştir. Ya da bireyi toplumun gözünden düşürecek, dışlanmasına ve kınanmasına sebep olacak şekilde uygulanmıştır. Sosyal anlamda ceza bireylerin fiilleri üzerinde caydırıcı bir rol oynayacaktır. Zaten asıl gaye de budur. Bireyi davranışı gerçekleştirmemeye ikna etmektir. Kişi bunu bilinçli ve iradi bir kararla kendisi istemelidir.

D. KUR’AN’DA CEZAYI DOĞRUDAN KARŞILAYAN KAVRAMLAR

Toplumun huzuru ve bireyin mutluluğu kendini güvende hissettiği oranda yüksektir. İslam mutlu bireylerden oluşan huzurlu toplumu oluşturma gayesinde olduğu için Kur’an-ı Kerim’de Allah, suçlar ve onlara verilecek cezalar üzerinde sıkça

⁵⁸ Yüksek Gündüz, Aydın Balyer, “Eğitimde Ödül ve Ceza ve Buna İlişkin Alternatif Yaklaşımlar”, Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: XL, 2011, s. 14, 15.

durmaktadır. Bu bölümde sadece cezayı doğrudan karşılayan kavramlar ele alınıp incelenecektir.

1. Ceza

Ceza kelimesi Kur'an-ı Kerim'de cezayı doğrudan karşılayan kavramlardan biridir. Mastar olarak mükâfat ya da bir şeyin karşılığını vermek, anlamlarına gelen ceza, hem mükâfatlandırmak hem de cezalandırmak manalarına gelmektedir.⁵⁹

Kur'an'da türevleri ile beraber ceza kelimesi yüz on yedi yerde geçmektedir.⁶⁰ Kur'an ceza kelimesini sözlük manası gibi hem mükâfatlandırmak hem de azap etmek manalarında kullanmıştır.

*Ve sabretmelerinden dolayı mükâfatları, cennettir ve ipeklilerdir.*⁶¹ ayetinde olduğu mükâfat manasındadır.

*Ve kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse cezası cehennemdir, orada ebedi kalır ve Allah ona gazap eder, onu rahmetinden uzaklaştırır ve ona büyük bir azap hazırlamıştır da.*⁶² Bu azap etmek manasında kullanılmıştır.

2. İkab

Kur'an'da cezayı doğrudan karşılayan kavramlardan biri de “ikab” kelimesidir. Kur'an'da ikab kelimesi türevleriyle beraber seksen defa geçmektedir.⁶³ Mastar olarak sözlükte izlemek, ardı sıra gelmek, son ve netice gibi manalara gelmekte olup ceza kelimesinde olduğu gibi hem mükâfatlandırmak hem de cezalandırmak manalarına gelmektedir.⁶⁴

İkab kelimesi, *İsrail oğullarına sor ki: kendilerine apaçık ayet verdik! Allah'ın nimetini kim değiştirirse bilsinler ki Allah cezalandırmada pek şiddetlidir.*⁶⁵ ayetinde belirtildiği üzere cezalandırmak ve azaplandırmak manasında kullanılmıştır.

⁵⁹ İbn Manzur Muhammed b. Mükerrrem, Lisanu'l Arab, Daru Sadr, 3.Baskı, Beyrut, 1414 h, XI, s. 143.

⁶⁰ Muhammed Fuad Abdalbaki, El-Mu'cemu'l Müfehres li'l-Elfazi'l Kur'ani'l- Kerim, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 168-170.

⁶¹ İnsan: 76/12.

⁶² Nisa: 4/93.

⁶³ Muhammed Fuad, s. 467-468.

⁶⁴ İbn Manzur, I, s. 611.

⁶⁵ Bakara: 2/211.

İkab kelimesi, Bunlar gayb haberlerindendir. *Gaybın haberlerini sana vahiyle bildiriyoruz. Bundan önce bu haberleri ne sen ne de kavmin bilirdin. O halde sabret, sonuç muhakkak muttakilerindir.*⁶⁶ ayetinde ise mükafatlandırmak manasında kullanılmıştır.

3. İntikam

Kur'an'da cezayı karşılayan kavramlardan biri de intikamdır. İntikam kelimesi n-k-m kökünden türemiştir. Sözlük anlamı, cezalandırmak, hıncını çıkarmaktır.⁶⁷ Terim anlamı ise yapılan kötülük ve işlenilen suça karşılık cezalandırmak manasında kullanılmaktadır.⁶⁸ İntikam türevleri ile beraber Kur'an'da on yedi yerde geçer.⁶⁹ İntikam alma bir kısım ayetlerde Allah'a, bir kısım ayetlerde ise kâfirlere nispet edilmiştir.

İntikam kelimesi, *O'nu yalanladılar, O'nu ve Onunla beraber gemide olanları kurtardık, ayetlerimizi yalanlayanları da boğduk! Çünkü onlar, kalp gözleri körleşmiş bir kavimdi.*⁷⁰ ayetinde Allah ait olan intikamdan bahsetmektedir. İntikam Allah'a nispet edildiğinde asi olanlara hak ettiği cezayı vermek anlamına gelir.

İntikam kelimesi, *Onlar, kötü şeyler söylemedik, diyerek Allah'a yemin ederler. Onlar o küfür kelimesini katiyetle söylediler. İslâm'a girdikten sonra da kâfirlik ettiler. Ve o başaramadıkları cinayeti tasarladılar. Oysaki intikam almaları için Allah'ın, Resulü ve onları lütfundan zenginleştirmiş olmasından başka bir neden yoktu. Eğer tevbe ederlerse haklarında hayırlı olandır. Yok, buna yanaşmazlarsa Allah onları dünyada da, ahirette de acıklı bir şekilde azaba uğratar. Yeryüzünde onları koruyacak veya onlara yardım edecek bir kimse bile bulunmaz.*⁷¹ bu ayette kâfirlere nispet edilmiştir.

⁶⁶Hud: 11/49.

⁶⁷İbn Manzur, XII, s. 590.

⁶⁸ Mustafa Çağrı, “ İntikam”, DİA, İstanbul, 2000, XII, s. 356.

⁶⁹ Muhammed Fuad, s. 717, 718.

⁷⁰ Araf: 7/136.

⁷¹Tevbe: 9/ 74.

4. Nekâl

Kur'an'da cezayı doğrudan karşılayan kavramlardan biri de nekaldır. Sözlük manası geri çekilmek, dönmek, sakınmak, imtina etmektir. Nekal, ibret olması için verilen cezayı ifade etmektedir.⁷² Kur'an'da türevleri ile beraber beş yerde geçer.⁷³

Nekal kelimesi, *Ey Peygamber Allah yolunda savaş! Sen ancak ki kendi yaptıklarından sorumlusun. Müminleri de harbe teşvik et. Umulur ki, kâfirlerin gücünü Allah kırar. Şüphesiz ki Allah kuvvetçe ve kudretçe en güçlü ve cezası daha çetindir.*⁷⁴ ayetinde ceza anlamında kullanılmıştır.

5. Vaîd

Kur'an'da cezayı doğrudan karşılayan kavramlardan biri de vaid kelimesidir. “V-a-d kökünden gelen va‘d, vaat edilenin iyilik içermesine, yine v-a-d kökünden gelen vaid ise vaat edilen şeyin tehdit içermesidir.”⁷⁵

Vaid, Kur'an'da ise Allah'ın uyarısı ve tehdidi, ilahi ceza, azap sözü, kıyamet ve cehennem vaadi gibi birçok farklı manada kullanılmıştır. Örneklik teşkil etmesi açısından sadece bu manalardan birinin kullanıldığı ayeti örnek olarak vereceğiz.

Kaf suresi 28. ayette Allah buyurdu ki: **Benim huzurumda çekişmeyin ve size önceden tehdit göndermişim.**⁷⁶ Bu ayette Allah'ın uyarısı anlamında kullanılmıştır.

6. Azab

Kur'an'da cezayı doğrudan karşılayan kavramlardan biri de azab kelimesidir. Azab kelimesi nekâl ve ukube ile eş anlamlıdır.⁷⁷ Kur'an'da türevleri ile beraber dört yüz doksan defa geçmektedir.⁷⁸ Terim olarak ise Allah'ın varlığını kabul etmeyen ya da

⁷² İbn Manzur, XI, s. 677.

⁷³ Muhammed Fuad, s. 719.

⁷⁴ Nisa: 4/84.

⁷⁵ Bayram, s. 56.

⁷⁶ Kaf: 50/28.

⁷⁷ İbn Manzur, I, s. 585.

⁷⁸ Muhammed Fuad, s. 450, 455.

O'nun emirlerine karşı çıkanlara dünyada ve ahirette verilen ilahi cezadır. Azab, hem beden ve hem de ruh üzerinde etkili olduğu için maddi ve manevi ceza niteliğindedir.⁷⁹

Bu ayette manevi ceza olarak *Allah, o kişilerin kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözleri üzerinde bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap vardır.*⁸⁰ ayeti örnek olarak verilebilir.

7. Cehennem

Kur'an'da cezayı doğrudan karşılayan kavramlardan biri de cehennem kelimesidir. Derin kuyu, hayırsız, uğursuz gibi manalara gelen cehennem, azabı hak eden kişilerin azap görecekleri ateşin veyahut yerin adıdır.⁸¹ Kur'an'da cehennem kelimesi yetmiş yedi defa geçer.⁸²

*Şüphesiz ki münafıklar cehennemin en alttaki katındadır. Artık onlara hiçbir şekilde bir yardımcı bulamazsın.*⁸³ Bu ayette ve birçok ayette nar sözcüğü cehennem için kullanılmıştır.

8. Helak

Kur'an'da cezayı doğrudan karşılayan kavramlardan biri de helak sözcüğüdür. Kaybolmak, fesat, dönüşme, ölmek, azap, yok olmak gibi farklı manalara sahip olan helak kelimesi türevleri ile birlikte Kur'an'da altmış sekiz yerde geçer.⁸⁴

E.KUR'AN'DA CEZAYA SEBEP OLAN FİİLLERİ KARŞILAYAN KAVRAMLAR

Ceza konusu ile ilgili kavramları ele aldıktan sonra cezaya sebep olan fiiller ve davranışlara karşılık gelen kavramlar üzerinde duracağız. Kur'an'da cezaya sebep olan fiilleri şöyle sıralanabilir.

⁷⁹ Yusuf Şevki Yavuz, "Azab", DİA, İstanbul, 1991, IV, s. 302.

⁸⁰ Bakara: 2/ 7.

⁸¹ İbn Manzur, XII, s. 112.

⁸² Muhammed Fuad, s. 184.

⁸³ Nisa: 4/145.

⁸⁴ Muhammed Fuad, s. 737, 738.

1. Kubuh

Kur'an'da cezaya sebep olan fiilleri karşılık gelen kavramlardan biri kubuhtur. Kubuh sözlük manası çirkin olmak, çirkinlik, nefret edilen şey manasında mastar-isimdir.⁸⁵

2. Günah

Ceza gerektiren davranışları karşılayan bir diğer kavram günah kelimesidir. Günahın sözlük manası, dini açıdan suç sayılan iş ve fiiller, vebal, sorumluluk, kabahat ve hafif suç gibi manalara gelmektedir.⁸⁶ Günahın terim anlamı ise dinin emir ve yasaklarına uygun olmayan söz, iş ve davranışlardır.⁸⁷

Kur'an'da günah; *Lokman, oğluna nasihat vererek: Yavrucuğum! Allah'a şirk koşma! Şüphesiz ki şirk, büyük bir zulümdür, demişti.*⁸⁸ ayetinde Allah'a karşı işlenen bir suç manasında kullanılmıştır.

Günah; *Sana haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: Büyük bir günahdır o ayda savaşmak. İnsanları Allah yolundan döndürmek, Allah'ın varlığını inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine engel olmak ve halkını ordan çıkarmak Allah katında büyük günahdır. Adam öldürmekten daha da büyük bir günah olan ise fitnedir. Onların gücü yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ise ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları dünyada da ahirette de zayi olur. Onlar cehennemlikler ve cehennemde devamlı kalırlar*⁸⁹ ayetinde kişinin bireysel ve toplumsal hayatında derin izleri bırakan bir olay olarak ele alınmaktadır.

Günah bireyin fitratını bozduğu gibi, toplumların yoldan çıkmasına ve onların helak olmasına da neden olmaktadır. Günah kulun, ahlaki ve içtimai olarak haddini

⁸⁵ İbn Manzur, II, s. 552.

⁸⁶ İbn Manzur, II, s. 430.

⁸⁷ Dini Terimler Sözlüğü, MEB Yayınları, Ankara, 2009, s. 108.

⁸⁸ Lokman: 31/ 13.

⁸⁹ Bakara: 2/ 217.

bilmemesi, toplumların kötülük işlemekte aşırıya gitmesidir. Günahta ısrarcı olmak en nihayetinde Allah'ı inkâr edip yeryüzünde bozgunculuğa sebep olmaktadır.⁹⁰

3. İsm

Yüce Kitabımızda cezayı karşılayan kavramlardan biri ism kelimesidir. Kur'an'da türevleri ile beraber kırk sekiz yerde geçer.⁹¹ Yapıldığından dolayı tevbe etmeyi gerektiren haram davranışlar olarak tanımlanmaktadır.⁹²

İsm, Kur'an'da çeşitli günahları belirtmek için kullanılmıştır. ***Oysaki onu haddi aşan ve taşkın, günah işlemekte ısrarcı olan her kişiden başkası yalan saymaz.***⁹³ ayetinde inkar ve küfür için kullanılmıştır.

Düşmanlığı ifade etmek için ***Yahudiler peygamberlerle dalga geçerek 'Kalplerimiz perdelidir' dediler. Hayır; küfür ve isyanlarından dolayı Allah onlara lânet etmiştir. O sebeple çok az inanırlar.***⁹⁴

Bu kavram içki ve kumar,⁹⁵ yalan⁹⁶ ve faiz ⁹⁷ gibi günahlar için de kullanılmaktadır. Ayetler de geçen esim kelimesinin manası Razi de şöyle açıklanır: Kişinin günaha düşkün olması veya alabildiğine günah ve isyanda bulunan kişi demektir.⁹⁸

4. Zenb

Konumuz gereği inceleme ihtiyacı hissettiğimiz bir diğer kavram da zenb sözcüğüdür. Sözlükte; kuyruk, geri, pay, arka gibi manalara gelen zenb kelimesi zenebe'den türemiştir. Manası ise sonucu kötü olan fiil manasına gelmektedir.⁹⁹

⁹⁰ Ferruh Kahraman, “ İslam İnancında Günah, Günah Çeşitleri ve Kişiyi Günah İşlemeye Sevk Eden Faktörler”, Usul İslam Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı:8, 2007, s. 2.

⁹¹ Muhammed Fuad, s. 12.

⁹² İbn Manzur, XII, s. 5.

⁹³ Mutaaffin: 83/12.

⁹⁴ Bakara: 2/85.

⁹⁵ Bakara: 2/219.

⁹⁶ Nisa: 4/48.

⁹⁷ Bakara: 2/276.

⁹⁸ Fahrüddin er-Razi, Tefsir-i Kebir, Akçağ yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1990, XXII, s. 571.

⁹⁹ İbn Manzur, I, s. 389.

Kur'an'da türevleri ile beraber otuz dokuz defa geçen zenb kelimesi,¹⁰⁰ ism kelimesi ile eş anlamlıdır.

5. Hub

Ceza gerektiren kavramlardan biri de hub kelimesidir. Kur'an'da bir defa kullanılan hub kelimesi günah manasına gelmektedir.¹⁰¹ **Yetimlere mallarını iade edin ve iyi olanın yerine kötü olanı koyup değiştirmeyin ve yetimlerin mallarını, kendi mallarınıza karıştırıp yemeyin. Çünkü bu yapılan, büyük bir suçtur.**¹⁰² ayetinde yetim malı yiyenlerin yaptıkları ile ilgili inmiştir.

6. Fısk

Kur'an'da cezaya sebebiyet veren fiilleri karşılayan kavramlardan biri de fısk sözcüğüdür. Fıskın sözlük manası; çıkmak, sapmak, fasık olmak, ayrılmak manalarına gelir.¹⁰³ Terim anlamı ise, isyan ederek Allah'ın emrini terk etmek manasına gelmektedir. Secde suresi 18. ayette Allah, fasıklığı mü'minliğin karşısı olarak kullanmıştır. **O halde, iman eden kişi fasık olan kişi gibi olur mu? Bunlar denk olmazlar.**

7. Seyyie

Yüce Kitabımızda cezaya sebep olan fiilleri karşılayan kelimelerden biri de seyyie kelimesidir. S-a-e kökünden gelen seyyie kelimesi sözlükte çirkin, fena veya kötü fiil, iş veya amel manalarına gelir. Hasene' nin yani güzelliğin zıddıdır.¹⁰⁴

Kur'an'da seyyie kelimesi küçük ve büyük günah için kullanılmıştır. Nisa Suresi 31. ayette büyük günah, **Men edildiğiniz büyük günahlardan sakınırsanız suçlarınızı örteriz, sizi şerefli ve büyük bir mevkiye ulaştırırız,** şeklinde yer almıştır.

¹⁰⁰ Muhammed Fuad, s. 276.

¹⁰¹ İbn Manzur, I, s. 389.

¹⁰² Nisa: 4/2.

¹⁰³ İbn Manzur, X, s. 308.

¹⁰⁴ İbn Manzur, I, s. 97.

Casiye suresi 21. ayette de küçük günah, *yoksa kötülük işleyen kişiler, kendilerini iman edip iyi işler yapanlarla ölümlerinde ve sağlıklarında bir tutacaklarımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar*, şeklinde geçmektedir.

8. Hatie

Ceza gerektiren eylemlerden bir diğeri de hatie kelimesi ile vahiyde karşılığını bulur. Hata, sevabın zıddı olup isabet etmemek veya edememek, yanılmak manasına gelir. Bir işin yanlış olarak yapılması hata manasındadır.¹⁰⁵

9. Utüvv

Yüce Kitabımızda utüvv kelimesi de ceza gerektiren davranışlar için kullanılan bir diğerkavramdır. Utüvv, isyan etmek ve itaatten uzaklaşmak manalara gelmektedir. Kur'an'da türevleri ile beraber on defa geçer.¹⁰⁶

Zâriyât suresi 44. ayette şöyle buyrulmuştur: *Derken Rablerinin emrinden uzaklaşıp azmışlardır. Bu nedenle, bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi.* Burada azmak manasında kullanılmıştır.

10. Şer

Kur'an Kerim'de cezaya sebep olan fiillere karşılık gelen kavramlardan biri de şer kelimesidir. Sözlükte şer; kötü olmak, kötülük yapmak, çirkin ve zararlı gibi manalarına gelir.¹⁰⁷ Şer kelimesi türevleri ile birlikte Kur'an'da otuz defa geçmektedir.¹⁰⁸

Bakara suresi 216. ayet mealini örnek verebiliriz. *Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. İhtimal ki hoşlanmadığınız şey sizin iyiliğinizdir, olur ki bir şey sizin için kötüyken onu sevebilirsiniz. Allah bilir fakat siz bilmezsiniz.*

¹⁰⁵ İbn Manzur, I, s. 65.

¹⁰⁶ Muhammed Fuad, s. 445, 446.

¹⁰⁷ İbn Manzur, IV, s. 400.

¹⁰⁸ Muhammed Fuad, s. 378.

11. İsyân

Cezayı gerektiren davranışlardan bir diğeri de isyan sözcüğü ile karşılık bulur. İsyân; itaatten ve bağlılıktan ayrılmayı, otoriteye karşı çıkmayı ifade eder. Kur'an'da türevleri ile birlikte otuz iki defa geçer.¹⁰⁹

Kur'an'da En'am suresi 15. ayette Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor: ***De ki: Ben, Rabbime isyan edersem gerçekten büyük günün azabından korkarım.***

12. Tuğyan

Kur'an-ı Kerim'de insanların suçtan uzak durmaları amaçlandığı için cezayı gerektiren davranışları işleyen kavimlerin yaptıklarına sık sık değinilmiştir. Tuğyan kelimesi bu davranış için kullanılır. İsyanda itaatsizlikte haddi aşmak anlamına gelen tuğyan, Kur'an'da türevleri ile birlikte otuz dokuz yerde geçmektedir.¹¹⁰

Şems suresi 11. ayette, ***Semud kavmi azgınlığı sebebiyle yalanlamıştı,*** buyrulmuştur. Burada tuğyan kavimlerin azgınlığı olarak kullanılmıştır.

13. Zulüm

Kur'an'da cezaya sebep olan fiilleri karşılayan kavramlardan biri de zulüm kelimesidir. Zulüm sözlükte; bir şeyi ait olmayan yere koymak manasına gelir. Zulüm din, hukuk, ahlak gibi alanlarda terim olarak; belirlenmiş sınırları çiğnemek, haktan bâtıla sapmak, kendi hak alanının dışına çıkıp başkasını zarara sokmak, rızasını almadan birinin mülkü üzerinde tasarrufta bulunmak, zorbalık özellikle de otorite sahiplerinin uyguladığı haksız ve adaletsiz uygulama gibi anlamlarda kullanılır.¹¹¹

Bakara suresi 35. ayette şöyle buyrulmuştur: ***Dedik ki: Ey Âdem, sen ve eşin cennette kalın. Onun nimetlerinden bolca yiyin. Yalnızca şu ağaca yaklaşmayın, yoksa haddini aşanlardan olursunuz.*** Bu ayette haddi aşp zalim olduklarından bahsedilir.

¹⁰⁹ Muhammed Fuad, s. 463, 464.

¹¹⁰ Muhammed Fuad, s. 426, 427.

¹¹¹ Mustafa Çağrı, "Zulüm", DİA, İstanbul, 1997, XXXIV, s. 507, 509.

14. Fahşa

Araştırmamız dahilinde incelediğimiz bir diğer kelime fahşa' dır. Fahşa kavramı çirkinliği ve fenalığı fazla olan söz ve fiiller için kullanılır.¹¹² Kur'an-ı Kerim'de bu kavram fahşa, fahişe ve fevahiş gibi türevleri ile birlikte yirmi dört yerde geçmektedir.¹¹³

15. Haram

Haram kelimesi de Kur'an'da ceza gerektiren davranışlar için kullanılan bir kelimedir. Helal kelimesinin zıttı olan haram kelimesi sözlükte; yasak olmak anlamına gelmektedir.¹¹⁴ Haram, fıkhi terimi olarak sorumlu olan bireylerden yapılmaması bağlayıcı ve kesin bir tarzda istenen davranışı ifade eder.¹¹⁵ Haram kelimesi türevleri ile birlikte Kur'an'da seksen üç yerde geçer.¹¹⁶ Kur'an'da şirk koşturmak, anne babaya kötü davranmak, adam öldürmek haram kavramı ile belirtilmiştir.

En'am suresi 151. ayette şöyle buyrulmuştur: ***De ki: Gelin Rabbinizin size haram kıldıklarını belirteyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşturmayın, ana-babaya iyi davranın, fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızkını veren biziz-. Bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşru bir hak karşılığı olmadıkça Allah'ın haram kıldığı cana kıymayınız. Allah bunları size düşünesiniz diye verdi.***

16. Cürüm

Yüce Kitabımızda ceza gerektiren davranışları ifade eden kavramlardan biri de cürüm kelimesidir. Sözlükte cürüm günah, suç, kabahat, hata, isyan gibi manalara gelir.¹¹⁷ Terim olarak ise hukuken men edilen davranışlardır. Yapıldığında failin had,

¹¹² İbn Manzur, VI, s. 325.

¹¹³ Muhammed Fuad, s. 513.

¹¹⁴ İbn Manzur, XII, s. 119.

¹¹⁵ Ferhat Koca, "Haram", DİA, İstanbul, 1997, XVI, s. 100.

¹¹⁶ Muhammed Fuad, s. 197, 198.

¹¹⁷ İbn Manzur, XII, s. 90.

ta'zir veya kısas ile cezalandırılmayı gerektiren eylemlere denir.¹¹⁸ Cürüm kavramı türevleri ile birlikte Kur'an'da altmışaltı defa geçmektedir.¹¹⁹

17. Münker

İslam dini bireylerin suç işlemesinin önüne geçmeyi amaç edinmiştir. Suç işlenmesini önlemek için Kur'an'da cezalar açık bir şekilde belirtilmektedir. Böylece cezayı bilen birey, suç işlemekten kaçınır. Konuyla ilgili olarak incelediğimiz kavramlardan biri de münker kelimesidir. Münker kelimesi sözlükte, kötü, çirkin ve sevimsiz şey gibi manalara gelmektedir.¹²⁰ Terim anlamı ise Allah'ın razı olmadığı dininde çirkin, fena, kabahat, günah ve haram olarak bildirdiği fiillerdir.¹²¹ Münker kelimesi türevleri ile birlikte Kur'an'da otuz yedi defa geçmektedir.¹²²

18. Bağy

Kur'an'da cezaya sebep olan fiilleri karşılayan kavramlardan biri de bağy kelimesidir. Bağy sözlükte; zulmetmek, sınırı aşmak ve doğru olandan sapmak manalarına gelmektedir.¹²³ Terim olarak ise Allah'a ve emirlerine karşı gelmek anlamına gelmektedir

¹¹⁸ Ahmet Nedim Serinsu ve diğerleri, Dini Terimler Sözlüğü, MEB Yayınları, Ankara, 2009, s. 53.

¹¹⁹ Muhammed Fuad, s. 166, 167.

¹²⁰ İbn Manzur, V, s. 232.

¹²¹ Ahmet Nedim ve diğerleri, s. 263.

¹²² Muhammed Fuad, s. 718, 719.

¹²³ İbn Manzur, XIV, s. 75.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YER ALAN SOSYOLOJİK CEZALAR

Toplum düzenini sağlayan unsurlar arasında en büyük pay dini nitelikli kurallardır. Dinler, hukuki ve sosyal kuralların yetersizliğini dünyevi ve uhrevî yaptırımlarla tamamlamak isterler. Yani bu dünyanın bir sınanma yeri olduğunu insanlardan iman ederek, güzel iş ve davranışlar yapanların ahirette mükâfatlandırılacağını buna karşılık iyilikleri bırakıp, kötülük işleyenlerin ise cezalandırılacağı bütün dinlerde farklı bir üslupla belirtilir.¹²⁴

Toplum düzenini sağlamada dinin vaaz ettiği emir ve yasaklar insan davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Çünkü din, insana, yaşamın dünya hayatı ile sınırlı olmadığını ve yaratıcı karşısında hesap verme anlayışını telkin eder. Ve inanan her insan da bunun bilincinde olarak yaratıcı gücün emir ve yasaklarına göre hareket etme ihtiyacını içinde hisseder. Yaratıcıya olan sevgi, saygı ve hesap verme gibi duygular sebebiyle insanoğlu iman ettiği dinin emir ve yasaklarına uyma gayret gösterir.¹²⁵

Kur'an'da insan; iman, amel ve ahlâken değerlendirilir. İnsan yaşadığı toplum içerisinde inanan ve buna uygun davranışları, duruşu olan bir parça olarak yer alır. İnsanın kendi nefsinin terbiye etmesi, ahlâken mükemmelleşmesi toplumu da birebir etkilemektedir. Ahlaki açıdan çökmüş bireylerin yaptıkları da içinde yaşadığı toplumu etkiler. O yüzden bireylerin davranışlarını ahlâken düzeltmek ilk etapta toplumun faydasıdır. Araştırmanın bu bölümünde İslam'ın sağlamak istediği ferdi ve toplumsal huzuru bozan davranışlara Yüce Allah tarafından verilen sosyolojik cezalar üzerinde durulacaktır. Sosyal cezalar üzerinde dururken konuyu, iki başlık altında incelemenin konunun anlaşılması noktasında daha doğru olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu ayrımla konu her yönü ile detaylı bir şekilde irdelenecektir. Kur'an'daki sosyolojik cezalar konusu, cezaların dünyevi boyutu ve uhrevî boyutu olarak iki bölüm halinde incelenecektir.

¹²⁴ Mustafa Çağrı, Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkı, Ensar Neşriyat. 4. Baskı, İstanbul, 2006, s. 176.

¹²⁵ Çağrı, s. 174.

A. KUR'AN'DA YER ALAN SOSYOLOJİK CEZALARIN DÜNYEVİ BOYUTU

İnsanoğlu ebedi hayatı olan ahiret hayatı için çalışıp durur. İnsanın ahiret hayatının akıbeti bu dünya hayatındaki yapıp etmelerine bağlıdır. O yüzden İslam, kişinin dünya hayatını düzenleyen kurallar koyar bu da İslam'ın kişinin dünya hayatına verdiği önemi gösterir. Çünkü dünyası Allah'ın koyduğu kanunlar çerçevesinde olan kişinin, ahireti de Allah'ın rızasına uygundur. Araştırmanın bu bölümünde Kur'an'da yer alan sosyolojik cezaların dünyevi boyutu incelenecektir. Konunun dünyevi boyutunu araştırırken bazı cezalar dolaylı sosyal ceza kapsamında değerlendirilir. Peygamberin hayatında meydana gelen olaylara verilen sosyal cezalar bu kapsamda yer alır. İfk hadisesi, Peygamberin Zeynep binti Cahş ile evliliği, Tebuk Seferi'ne katılmayanlara verilen ceza ve yemin kefareti verilen cezalar dolaylı sosyal ceza olarak değerlendirilir. Araştırmanın kapsamı çerçevesinde dolaysız sosyal ceza olarak kabul edilecek olan hirabe, zina ve hırsızlık suçlarına verilen cezalar incelenecektir.

1. İfk Hadisesi ve İftira Atanlara Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu

Toplum düzenini sağlamada dini kuralların etkisi insanoğlunun davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Çünkü din, insana yaptıklarından dolayı Allah karşısında hesap verileceği konusuna fazlası ile vurgu yapar. Bu herkes karşısında hesap verme olayı bireyleri dini emir ve yasakları titizlikle uygulamaya sevk eder. Tabi bu neticenin herkes için aynı düzeyde olması mümkün değildir. Ancak gerçek anlamda iman etmiş bireyler için hesap verilecek olması kişiyi düzelme yolunda ciddi anlamda motive edici bir rol üstlenmektedir. Bu hesap verme olayının herkesin gözü önünde olacağı düşüncesi de insanlar açısından güdüleyicidir. Hiç kimse kusurunun aşikâr olmasını istemez. Ancak ahiret gününde her şey ortaya dökülecektir. Bu durum insanların zihin dünyasında sosyal güç olan toplumun önemini ortaya koymaktadır.

Kur'an insanı iman, amel ve ahlak boyutları ile mükemmel bir varlık olarak tanımlar. İnsanın değeri ancak bunların yeterli düzeyde olması ile ölçülür. Kur'an'da imanla salih amel birlikte zikredilir. İmansız bir salih amel, salih amelsiz bir iman düşünülemez. Bu bütünlüğü sağlayan kişi kendisine ve toplumuna faydalı olur. Yani,

müslümanın, sahip olduğu en üstün değer olan imanını ve onun gereği olan salih ameli, kendisi ve toplumu için verimli alanda kullanması gerekir.

Müslümanın sahip olması gereken en önemli salih amellerden biri de insanları dili ile yaralamamasıdır. Yani dedikodu ve iftiradan uzak durmasıdır. Çünkü bunlar kişileri ve dolayısıyla toplumun huzurunu bozacak davranışlardır. Dedikodu ve iftira asılsız ve mesnetsizdir. Kişiyi yaşadığı toplum içinde küçük düşürür, rencide eder. Kişi çamur at izi kalsın şeklinde bir karalamaya maruz kalır. Bu durumdan en çok toplumsal yönü zarar görür. Kişi içinde yaşadığı toplum karşısında rezil olur. Ayrıca topluma olan güveni temelinden sarsılır. İşte bu başlık altında müslümanın şahsiyetini bu derece zedeleyen ve onu yıpratın, toplumu içinde küçük düşüren, Kur'an'da yasaklanan ve cezası olan iftira suçundan bahsederek, bu suça verilen cezanın sosyolojik yönü üzerinde durmaya çalışacağız.

İftira kelimesi, hakikatte olmayan kötü, istenilmeyen bir şeyi bir kişiye atfetmektir.¹²⁶ Bir kimsenin işlemediği bir suçu ve kabahati, o kişiyi yapmış gibi anlatmak, onda bulunmayan bir kötü davranışı varmış gibi göstermek iftiradır. Toplumu oluşturan erkekler ve kadınlar ile ilgili namusları hususunda iftirada bulunmak büyük bir günahıdır. Bu konuda Kur'an'da Ahzab Sûresi 58. ayette, şöyle buyrulur: Mü'min erkeklere ve Mü'min kadınlara hak etmedikleri bir şeyden dolayı eziyet edenler ise, gerçekten iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.

Kişinin bireysel sorumluluğunu unutarak kendi menfaatlerine ulaşmak gayesiyle insanlara iftirada bulunması bir nevi hastalıktır. İftiranın gayesi; insanları uğraşlarından ve izzetlerinden mahrum etmek, şeref sahibi ve dürüst insanları yıpratmaktır. Bu sebeple bize ulaşan her söze, her habere hemen inanmamak, onu detaylıca araştırmak gerekir. Özellikle kişinin namusu konusunda daha titiz davranmak gerekir. Bu konudaki her söylenen karşısında hemen görüş belirtmemek Müslümana yakışan duruş şeklidir. Nitekim Hucurat Sûresi 6. ayette: ***Ey iman edenler! Size fasık bir kişi bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa zarar verirsiniz de sonradan yaptığınızdan pişman olursunuz,*** buyrulmaktadır. Ayet bize hemen her konuya atlamamamız, yorum yapmamamız konusunda uyarıyor. Çünkü basit ve küçük olsun yapılan her yorum asılsız bir haberin kulaktan kulağa dolaşmasına sebep olur. Böylece o kişinin toplumdaki haysiyeti zedelenmiş olur. Bize gelen bu tarz

¹²⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, Dini ve Felsefî Ahlâk Lügatçesi, Bilmen Yayınları, İstanbul, 1967, s. 12.

haberlerde sessiz kalmamız veya bu yanlış bilgi durdurmamız yalanın dolaşıp büyümesini durduracaktır. Yani bireyin onuru ve gururu yara almayacaktır. Ayrıca yanlış bir haber mesuliyeti de doğurur. Bazı durumlar özür dilemekle toparlanmaz. Yapılan yanlış toplum önünde küçük düşürülmek ise özür tek başına yeterli değildir. Bu sebeple işler bu düzeye gelmeden önünü hayırdan yana kesmek en doğrusudur, Müslümana en çok yakışandır.

İffet, iman etmiş bir topluluğun en önemli faziletidir. İftira ise bireylerin adeta yargısız infazıdır. Huzursuz toplumlar, huzursuz fertlerden oluşur. Toplumsal huzur, bireyleri güven içinde tutmayla sağlanır. Bütün ilahi olan ya da olmayan dinlerde olduğu gibi İslam'da da toplumun huzuru ön plandadır. Peygamberlerin de görevi bu huzuru temindir. Allah tarafından insanları, tevhide ve doğruluğa davet eden peygamberler, topluma yol gösteren rehber kişiler olduklarından söz ve davranışları, yaşayış tarzlarıyla da insanlara örnek olmak zorundadır. Bu noktada karşılaşacakları her türlü zorluğa göğüs germeleri gerekir. Gönderildiği toplumu her açıdan ihya etmeye çalışan Peygamber (sas) bu konuda da kendi özel hayatında yaşadığı birçok olayla Müslümanlara örnek olmuştur. O sadece inananlar için değil bütün insanlık için, bazı hükümlerin daha net anlaşılabilmesi ve uygulama alanında tatbikinin görülmesi sebebiyle, yaşamındaki her olayı tam bir şeffaflıkla yaşamıştır. En özel meselelerini bile insanların gözleri önünde bir sonuca bağlamaya mecbur kalmış ve insanlığa sunacağı evrensel kanunların ilk uygulayıcısı olmuştur. Böylelikle onun hayatı ve uygulamaları vahyin ilk yıllarından itibaren ta kıyamete kadar inanan insanlara örnek ve yol gösterici olmuştur. Bu bağlamda Peygamber (sas)'ın sevgili eşi Hz. Aişe'nin başına gelenler ve bu olay karşısında Peygamber (sas) ve Müslümanların takındıkları tavırlar son derece mühimdir.

İslam tarihinde bu olay İfk hadisesi olarak geçer. Bu olayı birebir Hz. Aişe'nin ifadeleri ile nakletmek olayın anlaşılması açısından son derece önemlidir. Hz. Aişe'den gelen rivayet şu şekildedir: Peygamber (sas) bir sefere çıktığında hanımlarının arasında kura çekti. Kur'a da hangi eşinin adı çıkarsa onu da beraberinde götürürdü. Bu defa benim adım çıktı. Böylece Peygamber (sas) ile bu sefere çıktım. Bu olay hicap ayeti indikten sonra olmuştu.

Yolculuğa çıkacağımız zaman ben devemin bana ait hevdecine oturdum. Sonra da taşıyıcılar gelir hevdeci alt tarafından tutarak kaldırıp devenin üstüne

yerleştirirlerdi. İplerini baēladıktan sonra devenin yularından çekip götürürlerdi. Peygamber (sas) bu seferden dönerken Medine'ye yakın bir yerde konakladı. Daha sonra tekrar hareket edileceēi konusunda seslenildi. Bir ihtiyacımı gidermek için konaklama yerinden ayrıldım. İhtiyacımı giderdikten sonra konaklama yerine dönerken baktım ki Zafar boncuklarından olan gerdanlıēım kopmuş. Bunun üzerine gerdanlıēımı aramaya gittim. Onu aramam epey zaman aldı. Bu sırada benim hevdecimi taşıyan askerler gelip hevdecimi deveme yüklemişler. Zayıf olduēum için beni hevdec içinde sanmışlar. Çünkü ben daha genç yaşta bir kızdım, bu sebeple onlar benim o hevdec içinde olduēumu sanarak devemi çekip gitmişler.

Döndüğümde konaklama yerinde hiç kimseyi bulamadım. Öylece bulunduēum yerde oturdum. Beni aramak için geri dönerler ümidi ile beklemeye başladım. Derken uyuyakalmışım. Allah'a yemin olsun ki, ben böyle uzanmışken Safvan b. Muattal çıkageldi. Safvan, ordunun arkasından geriden gelir, insanların arkada bırakılan eşyalarını araştırır, bir şey kalmışsa kaybolmasın diye onları alır ve bir sonraki konaklama yerine götürürdü. O, benim gölgemi görünce bana doēru geldi. Beni tanıyarak başucumda durdu. Yanıma gelince ıstırca ayetini okudu¹²⁷ ve 'Ey Allah Rasulu'nun zevcesi!' dedi. Ben çarşafıma büründüm, o tekrar; 'Seni geride bırakan nedir?' diye sordu. Ben ona bir şey söylemedim. Sonra devesini çöktürüp bana; 'Bin' dedi ve benden uzaklaştı.

Deveye bindim, o da devenin ipini çekerek orduya yetişmek amacıyla hızla yola koyuldu. Yemin olsun ki, kaybolduēum günün sabahına kadar orduya yetişemedik. Tam sabah olmuş, ordu konaklamak üzere iken orduya yetiştik. İşte bu olay üzerine iftiracılar sözlerini söylemiş, ordugâh ıstırap ve üzüntüyle çalkanmış. Bunların hiçbirinden benim haberim yoktu.

Sonra da Medine'ye geldik. Derken ağrılarım oldu. Daha önce hastalandığımda Peygamber (sas)'den görmekte olduēum o lütufkâr davranışı göremedim. Çünkü O, yanıma gelip, 'Hastanız nasıldır?' diye beni yanımdakilere soruyordu. Bu durum beni üzüyor ve şüpheye düşürüyordu. Buna rağmen ben hala olanlardan habersizdim. Derken iyileşmeye başladım.

Bir gece Mıstah'ın annesi ile hacetimiz için dışarı çıkmıştım. Sonra işimiz bitince odama doēru yöneldik. O sırada Mıstah'ın annesi çarşafı içinde tökezledi ve

¹²⁷ Bakara: 2/156.

'Kahrolsun Mıstah!' diye kendi kendine söylendi. Ben de: 'Bedir'de bulunan bir kişiye beddua mı ediyorsun!' diye onu ikaz ettim. O da: 'Haberin yok mu?' deyince, 'Ne var!' dedim. Bana: 'Senin hiçbir şeyden haberi olmayan suçsuz bir mü'mine olduğuna tanıklık ederim' dedi ve iftiracıların hakkımda söylediklerini bana anlattı. Bunun üzerine hastalığım iyice arttı ve ağlayarak geri döndüm.

Rasulullah yanıma girip: 'Nasıl o?' deyince ben; 'İzin ver, anne babama gideyim' dedim. O da bana izin verdi. Ben de ailemin yanına gidip anneme; 'Anneciğim, insanlar ne söylüyor!' dedim. O da; 'Evladım, kendini üzme, Allah'a yemin ederim ki, kendini seven bir erkeğin yanında güzel bir kadın olacak ve kumaları ileri geri konuşmayacaklar' dedi. Sonra bana; 'Sen şimdiye kadar hakkında söylenenleri bilmiyor muydun?' deyince ben hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başladım. Bütün geceyi ağlayarak geçirdim. Babam yanıma geldiğinde ben hala ağlıyordum. Babam anneme: 'Neden ağlıyor?' diye sordu. Annem de ona: 'Şu ana kadar kendisi ile ilgili söylenenleri bilmiyormuş' dedi. O zaman babam da ağlamaya başladı ve 'Sus, ağlama kızım' diyerek beni teselli etti.

Bu sırada Peygamber (sas) Hz. Ali ile Usame b. Zeyd'i çağırarak ve onlarla bu durum hakkında istişare etmişti. Usame: 'Ya Rasulullah, o senin ailendendir. Biz, onun hakkında ancak iyi şeyler biliriz' demişti. Hz. Ali ise: 'Allah sana sahayı daraltmamıştır. Onun dışında başka bir kadınla evlenebilirsin. Eğer cariyene sorarsan, doğruyu söyler' demiş. Peygamber (sas)'de Berire'yi çağırarak benim hakkımda sormuş, Berire: 'Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, uykusu galip geldiği için evin hamurunu tavuklara yediren taze, saf bir kızcağız olmasından başka bir şey görmedim' demiş. Bunun üzerine Peygamber (sas) minbere çıkıp, Abdullah b. Übeyy'i kastederek: 'Ey Müslümanlar, aileme eziyet eden kişiden hakkımı kim alır? Allah' a yemin ederim ki, bu eşim hakkında hayırdan başka şey bilmiyorum. Ayrıca hakkında sadece hayır bildiğim bir kişinin adını da buna kattılar. Oysaki o, ailemin yanına benimle girerdi' buyurdu.

O zaman Sa'd b. Muaz ayağa kalkıp: 'Ey Allah'ın Rasûlü, şayet o iftiracı Evs'ten yani benim kabilemden ise, boynunu vurup senin hakkını alırım. Eğer o, din kardeşlerimiz Hazrec'ten ise, emredeceğini yaparız' dedi. Hazrec'in lideri Sa'd b. Ubade ayağa kalktı. Bu, aslında Sa'd b. Ubade iyi bir olmasına rağmen kabile taassubuna kapıldı ve Sa'd b. Muaz'a: 'Yalan söylüyorsun, sen öldüremezsin!' dedi. Sa' d b. Muaz'ın amcasının oğlu olan Üseyd b. Hudayr ayağa kalktı ve o da 'Sen yalan söylüyorsun,

vallahi de öldürürüz, billahi de öldürürüz. Sen münafıkları savunan, onlar adına savaşan bir münafıksın' dedi. Derken, iki kabile de ayaklandı, neredeyse birbirlerine gireceklerdi. Peygamber (sas) minberdeydi, minberden onları yatıştırmaya çalıştı. Nihayet herkes sustu.

Ben o günü de ağlayarak geçirdim. Annem-babam ise ağlayışımın ciğerimi parçalayacağını sanıyordu. Bir gün annem babam yanımdayken ben de ağlıyorken Peygamber (sas) yanıma girdi. Selam vererek oturdu. Hakkımdaki dedikodular başladığından beri yanıma oturmamıştı. Hakkımda vahiy inene kadar bir ay bu şekilde geçti. Sonra da; 'Ey Aişe, senin hakkında şu haberler ulaştı. Eğer sen namusluysan Allah seni temizleyip suçsuzluğunu ortaya koyacaktır. Yok, eğer bir günah işlediysen Allah'a sığın ve tevbe et. Çünkü tevbe edersen Allah tevbeni kabul eder' dedi. Peygamber (sas) sözlerini tamamlayınca gözlerim yaşla doldu. Babama döndüm ve Peygamber'e sen cevap ver, dedim. O da: 'Allah'a yemin ederim ki ne diyeceğimi bilmiyorum' dedi. Bu defa anneme dönüp: 'Allah'ın Rasûlüne sen cevap ver!' dedim. O da: 'Gerçekten ben de ne diyeceğimi bilemiyorum' dedi.

Bunun üzerine ben taze bir kız olarak: 'Ben Kur'an'dan çok şey okumadım ama iyi biliyorum ki, sizler bu dedikoduyu işittiniz ve bu konuda sizin gönlünüzde şüphe var, belki de içinizden onayladınız. Şimdi ben size: 'Bundan uzağım, masumum' desem bile bana inanmayacaksınız. Demek ki, Allah masum olduğumu bilirken, size bu iftiraları doğrulasam inanacaksınız. Vallahi ben, kendim ve siz için - ismini hatırlamıyorum ama- Yusuf'un babası o salih kulun 'Artık bana güzel bir sabır düşer. Sizin şu anlattıklarınıza karşı tek sığınağım Allah'tır' demesinden başka bir şey bulamıyorum' dedim. Sonra da gidip yatağıma yattım.

Allah'ın beni temize çıkaracağını ve suçsuzluğumu ispatlayacağını biliyordum. Ama hakkımda okunan bir vahiy indirileceğini hiç tahmin etmemiştim. Çünkü durumum bence, ayet indirilecek kadar önemli bir olay değildi. Ancak, Peygamber (sas)'ın, Allah'ın beni aklayacağı bir rüya görmesini bekliyordum.

Henüz Peygamber (sas) yanımdan kalkmamıştı. Ehl-i beytimden kimse de dışarı çıkmamıştı. Allah peygamberine vahyini indirdi. Derken, şiddetli vahiy geldiğinde yaşanan hal başladı. Öyle ki bu durumlarda vahyin ağırlığından ötürü kış günü bile olsa inci taneleri gibi terler ve elbisesine bürünüverirdi. Ben başının altına bir yastık koydum. Temiz olduğumu bildiğim için buna pek önem vermedim. Annemle babam ise,

Peygamber (sas)'in sıkıntısı devam ettikçe korkudan canları çıkacakmış gibi oldular. Çünkü onlar, gelen vahyin başımdan geçenlerin hakikat olduğunu bildirmesinden korkuyorlardı. Peygamber (sas)'in bu sıkıntısı geçip gülmeye başlayınca söylediği ilk söz: 'Gözün aydın ey Aişe, Allah seni akladı' demesi oldu. Ben de: 'Sana ve arkadaşlarına değil sadece Allah' a hamd ederim' dedim. Annem bana; 'Kalk O'na dön' deyince, 'Allah'a yemin olsun ki O'na değil, suçsuzluğumu kanıtlayan Allah'a yönelirim ve O'ndan başka hiç kimseyi de övmem' dedim.

Allah benim hakkımda: O ağır iftirayı atanlar sizin içinizde bir gruptur. Bunu kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için yaptığı günah karşılığı için ceza vardır. İçlerinden liderlik yapana da ağır bir azap vardır.¹²⁸ Benim suçsuz olduğumu bildiren bu ayet inince, babam akrabası ve fakir olması dolayısıyla kendisine yardım ettiği Mıstah b. Usame için: Kızım Aişe'ye iftira attıktan sonra, yemin olsun ben de bundan böyle Mıstah' a artık hiçbir şey vermem, diye yemin etti. Bundan sonra Allah: İçinizden faziletli ve serveti olan kişiler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere mallarından vermeyeceklerine dair yemin etmesinler. Onlar bağışlasınlar ve iyi muamelede bulunsunlar. Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayandır, merhamet sahibidir.¹²⁹ ayetini vahyedince Ebu Bekir: Vallahi Allah'ın beni bağışlamasını isterim. Yemin olsun ki Mıstah'a nafaka vermekten vazgeçmeyeceğim, diyerek Mıstah'a yaptığı yardıma devam etti.¹³⁰ Hz. Aişe'nin masumiyeti ile ilgili ayetler indikten hemen sonra Ebu Davud'da geçen rivayete göre Mıstah b. Üsâse, Peygamber'in şairi olarak bilinen Hassân b. Sabit ve Hamne bnt. Cahş'a kazf cezası verilmiştir.

Özelde Hz.Aişe'yi temize çıkaran genelde ise böyle bir olay ile karşılaştığında mü'minlere örnek duruşu belirten ayet meallerini şöyle sıralayabiliriz:

(Peygamber'in eşine) iftirayı uyduranlar şüphesiz sizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir şer sanmayın, aksine bu, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her birine, günah olarak ne işlemişse cezası vardır. Onlardan bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için çok büyük bir azap vardır.

¹²⁸ Nur: 24/ 11.

¹²⁹ Nur: 24/ 22.

¹³⁰ Buhari, Sahih, 1178, M.Said Ramazan Buti, Fıkhu's Siyre, çev. Ali Nar; Orhan Aktepe İstanbul, t.y. s. 303, Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1966, I, s. 244.

Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, vicdanlarıyla hüsnü zanda bulunup : ‘ Bu, apaçık bir iftiradır ‘ demeleri gerekmez miydi?

Onların da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah katında yalancıların ta kendisidir.

Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile aktarıyordunuz, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi geveleyip duruyorsunuz. Bunun basit olduğunu sanıyorsunuz. Aslında bu, Allah yanında büyük bir suçtur.

Onu duyduğunuzda: ‘Bunu konuşmak, yaymak bize yakışmaz. Hâşâ! Çok büyük bir iftiradır’ demeli değil miydiniz?

Eğer inananlarsanız, Allah, bir daha bu şekilde bir tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır.

Ve Allah ayetleri size açıklıyor. Allah, çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

İnananlar arasında fuhşun yayılmasını arzu eden kimseler için dünyada da ahirette de zorlu bir ceza vardır. Allah bilir fakat siz bilmezsiniz.

Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatlidir ve merhametlidir, haliniz nice olurdu.¹³¹

Konunun net bir şekilde anlaşılması için ayetleri bir bütün halinde görmek fayda sağlayacaktır. Bütün bu ayetler bize görmekteyiz ki iftira çok net bir şekilde yasaklanmıştır. Gözden kaçırılmaması gereken yapılan iftiranın yine müslüman toplum içinde ağızdan ağza dolaşılmasının yasaklanmasıdır. Kötülüğü yaymak son derece tehlikeli ve zarar verici bir durumdur. Çünkü bir toplumda iftira yaygınlaşırsa o toplumda bireylerin birbirine güvenleri azalır. Sosyal yapıyı oluşturan bireyler arasında huzur ve mutluluk olmaz. Saygı ve sevgi kavramı ortadan kalkar, insan yalnızca kendi menfaatleri doğrultusunda yaşamaya başlar. Menfaatlerin çakıştığı noktada her sözü söylemek mubah hale gelir. Böylece huzursuz bir toplum haline gelir. Toplumun huzurunu sağlama noktasında mihenk taşı olan güven duygusu sarsıldığında birçok olumsuzluk da ortaya çıkar. Peygamber ailesinde ortaya çıkan bu olayla Müslümanlara, iftiranın sosyal anlamda doğuracağı sonuçlar gösterilmektedir. İftiranın hem iftira edilene, hem ailesine verdiği zarar gözler önüne serilmiştir. Toplum lideri olan

¹³¹ Nur: 24/11-20.

Peygamberin bile bu durumdan nasıl etkilendiği aşikârdır. Kaldı ki sıradan bir insana bu kötülük yapılsaydı kişi ve ailesi bu durumdan daha fazla etkilenecekti.

Ayette toplum içinde iftirayı dolandıranlara Allah Müslüman duruşunu işaret etmektedir. Peki, Müslüman duruşu nasıl olmuştur? Bireyi ve toplumu bu kadar derinden etkileyen iftira olayında Müslüman hüsnü zanda bulunmalıdır. Gözüyle şahit olmadığı, kendisine itiraf edilen bir durumda olmadığından ona düşen iyi niyet göstermektir. İyi niyet göstermek yani hüsnü zannın elbette ki hem birey açısından hem toplum açısından çok önemli neticeleri olacaktır. İyi niyet gösteren kişi kendisini ilgilendirmeyen durumlardan uzaklaşır, kısa süreliğine verilen ömrünü hayra adar, kardeşi hakkında olumlu düşündüğü için haset gibi yakıcı duygulardan uzak durarak iç dünyasını korur. Toplum açısından ise kötülüğün yayılamadığı bir sosyal yapı daha çok yeniliğe ve değişime açık olur, gelişir ve ilerler. Çünkü bireyleri kendi hayatları ve işleri uğraşan bir toplum ahlaki anlamda da zirve noktasındadır. Herkes birbirinin hakkını gözetip buna riayet eder, boş ve zararlı işlerden uzaklaşır. Böyle toplumlar her ferdi ile mutluluğu ve huzuru hak eder. İslam'ın oluşturmaya çalıştığı ideal toplum da böyledir. Bu sebeple Kur'an- Kerim'de günümüzde sıradanlaşan, basit bir olay gibi görünen iftira olayı cezayı gerektiren bir günah olarak görülmüştür. Cezası da bu günahın en çok sarstığı toplumun gözü önünde verilmektedir. Ayrıca verilen ise iftiranın bu dünyadaki cezasıdır, ahirette ki cezası da daha bilinmemektedir.

İnsanların en doğal haklarından olan namusun korunmasına İslam'da büyük ehemmiyet verilmiş, ona yapılan haksız saldırılara karşı da müeyyideler getirilmiştir. İnsanın onur ve şerefının göstergesi namustur. İslam'da kişilerin namus ve izzetine zarar verecek nitelikteki saldırılar ceza ile karşılık bulmuştur. Bu tür davranışlara karşı getirilen kaidelerin başında kazf cezası gelmektedir.

Kazf cezası ile ilgili ayet meali şöyledir: İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getiremeyenlere seksen sopa vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte onlar fasık kimselerdir.¹³² İşte bu ayetle namuslu insanların izzet ve şerefleri vahiy ile koruma altına alınmıştır.

İftira, en başta bireyleri yaşadıkları toplum içerisinde küçük düşürmek anlamına gelmektedir. Yani kişi akraba, eş dost, arkadaş, komşu karşısında rezil duruma düşmüştür. İftira olayı birey potasından çıkıp sosyolojik bir olay haline gelir. İşte kesin

¹³² Nur: 24/ 4.

bilgi sahibi olmadığımız bir konuda zanla hareket edince kişilerin itibarını sosyal açıdan sarsmış oluruz. İtibarı sarsılan bu kişilerin temize çıkması ile suçlu konumuna, iftira atan kişi düşmektedir. Yani gerçek mağdur belli olduktan sonra gerçek suçlu da ortaya çıkar. Böylece asıl cezalandırılması gereken kişi de belli olur. Dinimiz masumiyetin korunmasına büyük ehemmiyet göstermiştir. İftira atılan kişinin bireysel haklarının korunmasına da son derece önem verilmiştir. Bu nedenle bireye atılan iftira tüm topluma yayılınca aklanması da toplumun gözü önünde olmalıdır ki iade-i itibarı yapılabilsin. Bundan dolayı kazf cezası uygulanacak kişiye sadece seksen sopa vurulması şartı getirilmemiştir. Çünkü ceza sadece bununla sınırlı olsaydı sosyolojik açıdan darbe alan iftiraya uğramış kişi, toplum nezdinde hala suçlu olarak kalacaktı. Seksen sopanın uygulanması herkese ulaşan bir bilgi olmayabilir. Böylece toplumda hala mağdurun mağduriyeti giderilmemiş olur. Ancak kazf cezasının bir topluluğun önünde uygulanması şartı sosyolojik açıdan çok ince hikmetler taşımaktadır. Öncelikli olarak iftiraya uğrayan kişiye itibarı iade edilmiş olacaktır. Toplum önünde küçük düşürülen birey yine toplum önünde aklanmış olacaktır. Bu da iftiraya uğrayan kişiyi sosyolojik ve psikolojik olarak rahatlatacaktır. Kişinin masumiyeti, zedelenen gururu tekrardan onarılacaktır.

Cezanın uygulanması bireyin güven duygusunu tekrardan onaracaktır. Çünkü kendisini yöneten kişilere karşı adaleti sağlama noktasında güven duyacaktır. Şu konudan emin olacaktır ki; hiçbir zaman aslı astarı olmayan ifadeler, dedikodu olarak dillerde dolanıp kalmayacak, ispatı istenecektir. İspat istendiğinde söylenti ispat edilemeyince o kişiler cezalandırılacaktır. Bunu da sağlayacak olan, hâkim sınıfın kendisidir. Böylece birey yönetenlere karşı güven duygusu yaşayacaktır. Kendini güvende hisseden birey, güven toplumunun yapı taşı olacaktır.

Kazf cezasının toplum önünde uygulanmasının sosyolojik açıdan bir diğer önemi de toplum içinde bu suçu işleyemeye meyilli olan kişileri caydırmaaktır. Yani suç ortaya çıkmadan, suça mani olmaktır. Kişilere yaptıklarının bir bedeli olduğu gösterilmektedir. Böylece iftira atacak olan bireyler bunu bir daha düşünecektir. Çünkü kimse yaşadığı toplum önünde küçük düşerek itibarının zedelenmesini istemez. Kimse toplum önünde kendisini ilgilendirmeyen bir konudaki tutumundan dolayı cezalandırılıp, hakir konuma düşmek istemez. Tüm bu noktalar bireyi suç işlemekten alıkoyar. İslam dininde gaye, insanları suç işlemekten alıkoymaktır ve bireyin bunu bilinçli bir şekilde kendi rızası ile

istemesini sağlamaktır. Yani cezaların caydırıcı yönü ön planda tutularak kişileri suç işlemekten alıkoymaktır. Böylece kişilerin keyfî uygulamaları sona erer. Yani çok sıradan bir durum haline gelen, kesin bilgi ile hareket etmemenin toplumda yarattığı güvensizlik duygusu önlenmiş olur. Bunun sonucunda bireyleri birbirine güvenen sağlam bir toplum oluşur.

Kazf cezasını işleyen kişinin toplum önünde şahitliğinin de kabul edilmemesi sosyolojik bir cezadır. Hem de ciddi anlamda bir cezadır. Çünkü bir kişinin şahitliğinin kabul edilmemesi onun toplum nezdindeki bütün itibarının yok edilmesi demektir. Toplumdaki saygınlığının ortadan kaldırılarak adam yerine konulmaması anlamına gelmektedir. Bu uygulama ise kişiyi toplumun nezdinde bitirir. Birey bu duruma düşmek istemez ve iftiradan uzak durur. Böylece günah işlemekten de nefsinin korur ki temel gaye budur.

İfk hadisesi ve sonrasında yaşanan olaylara, Müslümanların tavırlarına vahiyle cevap verilmesi bu durumun, Allah katında son derece önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca yaşanan bu olayda Hz. Aişe'nin vahiy yoluyla aklanması benzer bir olayın İslam toplumunda bir daha yaşanmaması için alınan ilahi tedbirdir.

İslam dini sadece bireylerin mutluluğu değil toplumların mutluluğunu da ön planda tutar. Böylece çok basit gibi görülen ama bireylerin onur ve güvenini zedeleyen durumlar yaşanmadan önlenmeye çalışılmıştır. Alınan tedbirler toplumun devamı ve huzuru açısından son derece önemlidir.

2. Hz. Peygamberin Zeynep Bnt. Cahş ile Evliliğinin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi

Her birey bir toplum içinde doğar ve büyür. Bireyler içine doğdu toplumun yazılı olmayan kuralları diye tarif ettiğimiz örf ve adetlere uygun bir yaşam sürer. İnsan içinde bulunduğu topluluğun bu örf ve adetlerine adeta uymak zorundadır. Çünkü örf ve adetler toplumun kendini korumak amacıyla oluşturduğu kalkanlardır.

Bireyler üyesi olduğu toplumun sınırları dışına çıkmak istemez. Eğer bu sınırları aşarsa tabi üyesi olduğu toplum tarafından dışlanacağını çok iyi bilir. Yani büyük ve etkili bir sosyal baskı ile karşılaşmayı göze alamaz. İşte bu başlık altında işleyeceğimiz konu tam olarak bu görüşlerimizi desteklemektedir. Peygamberimiz

(sas)’in Zeynep binti Cahş ile evliliği sosyal cezanın Peygamberin karakterinde bile ne kadar önemli bir yere sahibi olduğunu göstermektedir.

Peygamber (sas) halasının kızı Zeynep’i önce azatlı kölesi ve evlatlığı olan Zeyd b. Harise ile evlendirir. Bu evlilikle toplum içindeki sınıfsal farklılıkları yıkmak ister. Çünkü Zeynep Kureyşli özgür bir bayan. Zeyd ise azatlı da olsa bir köle ve evlatlıktı. Bu sebeple Peygamber (sas) katı bir sınıfsal farklılıkların hâkim olduğu Arapların zihninde bu statü kavramını yıkmak ister. Zeynep ile Zeyd evlenir ancak bir türlü evlilikte beklenen huzur bulunmaz. Zeyd Peygamber (sas)’e gelerek eşini boşamak ister. Peygamber Zeyd’e eşini yanında tutmasını tavsiye eder. Ancak ayette de belirtileceği gibi Peygamber (sas)’in sezinlediği bir durum vardı ki Peygamber (sas) bu hissettiklerini açığa vurmak istemiyordu. Çünkü Peygamber (sas) her hali Müslümanlara örnek olmalıydı. Yeni bir emir gelecek ve eskiye ait köklü bir gelenek terk edilecekti. İşte Peygamber (sas)’in hissettiği bunun kendi hayatında gerçekleşeceği bir uygulamayla halka ilan edilmesi olacaktır. Peygamber (sas) başına gelecek olandan çekiniyordu. Çünkü içinde yaşadığı toplum tarafından kınanmak ve dışlanmak istemiyordu. Yani sosyolojik bir ceza ile karşılaşmak istemiyor ve durumdan çekiniyordu. Zeyd bir süre daha bu duruma sabreder. Ancak nihayetinde Zeynep binti Cahş ve Zeyd b. Harise’nin evliliği son bulur.

Ahzab Suresi 36-40. ayetlerde de belirtildiği üzere Zeyd b. Harise ile Zeynep binti Cahş boşanınca Zeynep Allah tarafından Peygamberimize nikâh edilir. Böylece toplumdaki evlatlığın eşi ile evlenilmez örfü de bu uygulama ile son bulur.¹³³

Peygamberimiz toplumun sosyal baskısından çekindiği için, Zeyneb binti Cahş ile evliliğini ifşa etmek istememesinin temel sebebi; insan davranışlarında sosyal baskının gücü olduğunu görmekteyiz. Çünkü Rasulullah örf ve adetlerin baskın olduğu bir toplumda yaşamaktaydı. Dolayısıyla bir önder, bir rehber olarak toplumu karşısına almak istemiyordu. Sosyal baskıdan çekiniyordu. Aslında hepimizin malumu olan bir bilgidir ki Zeyneb binti Cahş ilk olarak azatlı bir köle olan Zeyd bin Harise ile evliydi. Zeynep’in Zeyd ile olan evliliği de yine bir örfün kaldırılmasına yönelikti. Aslında Zeynep’in her iki evliliği de sosyolojik açıdan incelenmeye değerdir. Çünkü toplumun sosyolojik baskısına rağmen gerçekleştirilen iki evliliklerdir. Zeyd ile olan evliliğinde

¹³³Muhammed b. Sa’d b. Meni el- Haşimi el- Basri, Kitabu’t Tabakati’l- Kebir, çev. Prof. Dr. Abdurrahman Elmalı ve diğerleri, Siyer Yayınları, 1. Baskı, Mısır, 2001, X, s. 147.

Cahiliyye Döneminde hür kadınla azatlı da olsa köle birinin evliliğinin uygun olmaması uygulaması kaldırılmıştır. Bu uygulama kendi dönemi için adeta sosyal devrimdir

Bu başlık altında ele alacağımız ayetler grubu Ahzab Suresinin 36-40. Ayetleridir. Ayetlerde bahsedilen ise Zeynep'in sosyal düzenlemeye sebep olan ikinci evliliğidir. Peygamber (sas) ve Zeynep binti Cahş'ın evliliği ve sosyal açıdan yeni bir düzenleme yapılmasını konu almaktadır. Araştırmamıza konu olan ayetler mealen şöyledir:

Allah ve Resulü, bir iş hakkında hüküm verdiği zaman inanmış bir erkek ve kadına kendi işleri hakkında tercihte bulunma hakları yoktur. Her kim Allah'a ve Allah'a ve Peygamberine isyan ederse açık bir şekilde sapmış olur.

Hani sen Allah'ın, kendisine nimet verdiği ve senin de iyilik ettiğin kişiye eşini bırakma ve Allah'tan kork diyordun. İçinde Allah'ın çıkaracağı şeyi gizliyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, içinde gizliyordun ve insanlardan çekiniyordun. Oysa asıl korkmana layık olan Allah'tır. Zeyd eşinden yana isteğini gerçekleştirdince biz onu sana nikâhladık. Evlatlıklar eşleri ile ilişkisini kestiğinde evlatlıkların eşleriyle evlenme hususunda mü'minlere bir zorluk olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine getirilmiştir.

Allah'ın Peygamber'e farz kıldığı şeyler konusunda, ona bir güçlük yoktur. Önce gelip geçen peygamberlerde de adet böyleydi. Allah'ın emri kesinleşmiş bir hükümdür.

O peygamberler ki Allah'ın emrini duyurur, Allah'tan korkar ve başka kimden korkmazlar. Allah hesap görücü olarak yeterdir.

Muhammed, sizden birisinin babası değildir. Fakat o Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilir.”

Ayetler bu konu ile ilgili çok açık ve nettir. Bu ayetler Cahş kızı Zeynep hakkında inmiştir. Yukarıda değindiğimiz gibi Zeynep'in yaptığı her iki evlilik de sosyolojik açıdan titizlikle incelenmesi ve irdelenmesi gerekir. İlk evlilik İslam'ın en önemli sosyal kuralı olan eşitliğin ön plana çıkarıldığı, sınıfsal farklılıkların ortadan kaldırılması için gerçekleştirilmiş bir uygulamadır. Artık köle ile hürün evliliği ilginç karşılanmayacaktır. Çünkü daha önceden vuku bulmuştur. Ayrıca böyle önemli değişikliğin Peygamber (sas) çevresinde uygulanması olayın ehemmiyeti açısından

dikkat edilmesi gereken bir husustur. Böylece toplum Peygamberin yıktığı bir tabuyu yıkmakta zorlanmayacaktır. Peygamberliğin örneklik teşkil etmesi de zaten budur.

Peygamber (sas) aile çevresi ve kendi nefsi ile toplumda tam bir eşitlik sağlamayı amaçlamıştır. Böylece sınıfsal farklılıklar ortadan kaldırılmıştır. Araplardaki sınıf farklılığı zihinlere öyle bir kazınmıştı ki çok katı ve köklüydü. Bu derece katı bir uygulama ancak Peygamberimizden kaynaklanan bir uygulama ile ortadan kaldırılabiliirdi. Müslüman toplum Peygamber (sas)'den gördüğü bu uygulamayı örnek olarak kabul edebilecek ve tüm insanlık bu yolda yürüyebilecektir.”¹³⁴

Görüldüğü gibi yukarıda bahsettiğimiz konuya ayetle açıklık getirilmiştir. Sosyolojik baskıların önüne geçilmiştir. İslam Toplumu kendine uygun olmayan ve insan fitratına ters olan uygulamaları ayetler ve Peygamber uygulamaları ile ortadan kaldırmıştır. Böylece İslam'ın ruhuna uygun bir ortam oluşturulmuştur. Çünkü temel gaye her bireyi ile her kesimi ile Allah katındaki eşitliği toplumun ruhuna yeniden işlemek ve gelecek nesiller için bunu zihinlere kazımadır.

Bu ayetler grubuna baktığımızda ilk ayetten itibaren sosyal adalet ve sınıflar arası farklılıkların kaldırılmaya başlandığını gözlemlemekteyiz. 37. Ayete geldiğimizde ise Peygamberin duraksadığını hatta diyebiliriz ki kendisinin bildiği bir mevzuyu açıklamakta çekindiğini bildirmektedir. Bunun temel sebebi ise sosyal baskıdır. İnsanların onu dışlama ihtimalinin olmasıdır. Peygamber (sas)'in Zeyd'in boşanma istemesine karşılık eşini yanında sınıksıkı tut diye nasihatle bulunması toplumsal baskıdan çekindiğine işaret sayılmıştır.¹³⁵ Peygamber (sas) insanların tepkisinden endişe duymuştur.

Hatta Hz. Aişe der ki: " Peygamber (sas) Allah'ın kitabından bir şey gizleseydi bu ayeti gizlerdi. Yani demek ki Peygamber içinde bulunduğu sosyal düzenin ayıplamasından çekinmekteydi ki bu da bir beşer olması hasebi ile gayet normal karşılanacak bir duygudur.

Peygamber (sas) o günkü Arap toplumunda evlatlığının boşadığı karısı ile evlenmenin, bütün Arap toplumlarında ne anlam ifade ettiğini çok iyi biliyordu. Peygamber (sas) toplumun sosyal baskısı, dışlamaları ve ayıplamalarından çekiniyordu.

¹³⁴ Kutub, VIII, s. 331, 332.

¹³⁵ Yazır, VI, s. 89.

Sosyal cezanın ağırlığı yüreğine zor gelmekteydi. Ancak Allah, Peygamber (sas)’in hayatı ile reform niteliğinde bir değişikliğe imza atacaktır. ¹³⁶

Peygamberimiz (sas)’in toplumun baskı, alay ve kınama gibi sosyal cezalarından dolayı bu olayı açığa vurmak istememesi insan zihninde, toplumun önemini ortaya çıkarmaktadır. Ancak İslam toplumunun oluşumu, yeni hayat nizamının kurulması elbette ki büyük ses getirecek, tepkilerle karşılaşacaktır. Tepkileri en aza indirmek için büyük değişiklikler Peygamber (sas)’in hayatında uygulamaya konulmuştur. Böylece toplumun suçlayıcı tavırları olmayacaktır.

Ahzab Suresindeki bu ayetler grubu bize kısacası; Peygamber dahi olsa her bireyin sosyal gücün tepkisinden çekindiğini göstermektedir. Peygamber (sas)’in böyle hissetmesi bunun fitri bir duygu olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca sosyal gücün kınılması ve yeni reformların yapılmasının tepkilere sebep olması normaldir. Ancak son olarak kurallar uygulanırken yalnızca Allah’tan korkulması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

3. Tebûk Savaşına Katılmayanlara Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu

Tebûk savaşı hicri 9. yılın Recep ayında vuku bulmuştur. Mevsim yaz ve havalar çok sıcaktı. Bu günler ise Medine’de mahsul toplama günleriydi. Herkes kendi geçimini karşılama peşindeydi. Peygamber (sas) daha önceki seferlerde gidilecek yeri belirtmezdi, Tebûk bu anlamda bir ilktir. Peygamber (sas) ilk kez gidilecek yeri ve seferin sebeplerini açıklamıştır. Bunun sebebi ise çetin ve zorlu bir yolculuk olacağı ve mevsimin yaz olmasıdır ki Peygamber (sas) hazırlıkların sağlam yapılmasını istemiştir.

Peygamber (sas) herkesi bu savaşa katılmaya çağırdı. Mekke’ye ve Arap kabilelerine kendi yanlarında sefere katılmaları için haber gönderdi. Aşırı sıcakların olduğu bir dönemdi. İnsanların sadaka vermelerini emretti. Allah yolunda Müslümanlar ellerinde var olanı cömertçe sadaka olarak verdiler.

Bu arada münafıklardan bir grup Peygamber (sas)’in yanına gelerek herhangi bir neden belirtmeden sefere katılmamak için müsaade istediler. Sayıları seksen yedi kişiydi.

¹³⁶ Mevdudi, IV, s. 424, 425.

Bedevilerden de Peygamber (sas)'e gelip özür belirtenler oldu. Peygamber (sas) onların özürlerini kabul etmedi ve onlara izin vermedi. Bunların sayısı da seksen iki kişiydi. Abdullah b. Übey b. Selûl ise kendi yandaşlarıyla beraber Seniyyetülvedâ' da karargâh kurmuştu bunlar münafıklar ve Yahudilerdi. Söylendiğine göre Abdullah b. Übey'in askerleri, Peygamber (sas)'in askeri kadardı.

Peygamber (sas) hareket ettiğinde Abdullah b. Übey ve beraberlerindeki hareket etmediler ve yerlerinde kaldılar. Müslümanlar arasında da imanlarında kuşku olmadığı halde sefere katılmayıp Medine'de kalanlar oldu. Bunlar Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Rebî, Mürâre b. Rebî, Ebu Hayseme es-Sâlimî ve Ebu Zer el-Gıfari idi. Daha sonra Ebu Hayseme es-Salimi ve Ebu Zer el-Gıfari orduya yetişti ve sefere katıldı. Ama diğerleri geride kaldı.¹³⁷ Bu durum bazı Müslümanlara çok ağır gelmiştir. Hasat mevsimi, hava sıcak ve düşman çok kalabalıktı. Çıkılan bu sefer çetin ve sınavlarla doluydu.

Peygamber (sas) ve ashâbı Hicri 9. yılın Recep ayında çıktığı Tebûk Seferi'nden aynı senenin Ramazan ayında Medine'ye dönmüşlerdi.¹³⁸ Peygamber (sas) izin verilmeden hiç kimsenin sefere katılmayanlarla konuşmasını istememiştir.¹³⁹

Peygamber (sas): Allah'a şükürler olsun ki Allah bu seferden birçok nimetle bizi döndürmüştür, demişti.¹⁴⁰ Peygamber (sas) Medine'ye dönerken bazı geride kalanların mazeretlerinden dolayı savaşa katılmış gibi olduğunu belirtti.¹⁴¹

İnanların tamamının savaşa katılmaları uygun bir yöntem değildir. Ayette bu konuya şöyle değinilmişti: O halde her topluluktan belli bir kısmı savaşa çıkarken diğerleri de da din konusunda bilgi sahibi olmak, dini kuralları öğrenmek için çalışmalıdır. Savaşa çıkanlar döndüklerinde onları kötülüklerden uzak durmaları için uyarmalıdır.¹⁴² Geride kalanların mazeretleri de bunlardır.

Bu önemli sefere imanlarında herhangi bir şüphe olamamasına rağmen iştirak etmeyen bazı sahabiler olmuştur. Bu sahabiler hayırda geç kalmış, şeytanın kendilerini ertelemek ile kandırdığı kişilerdir. Bu durumda olan üç önemli isim: Benû Selime'nin

¹³⁷ İbn Sa'd, II, s. 163.

¹³⁸ Vâkıdî, Meğâzî, III, 1056.

¹³⁹ Vâkıdî, III, 1049.

¹⁴⁰ Vâkıdî, III, 1056.

¹⁴¹ Vâkıdî, III, 1056. ; Buhârî, Meğâzî, 81.

¹⁴² Tевbe: 9/ 22.

kardeşi Ka'b b. Mâlik, Benû Amr b. Avf'ın kardeşi Mürare b. Rebi', Benû Vâkıf'ın kardeşi Hilâl b. Ümeyye idi.¹⁴³

Ka'b b. Mâlik meşhur bir şairdir. Akabe'de biat edenlerdendir, Uhud'a ve diğer seferlere de katılmıştır. Fakat Bedir ve Tebûk'e katılmamıştır. Muaviye zamanında Şam'da vefat ettiği bildirilmektedir. Ka'b b. Mâlik geride kalışını şöyle anlatmaktadır: "Peygamber (sas)'ın seferden Medine'ye yaklaştığını duyunca çok üzüldüm. Kendimi kurtarmak ümidiyle bir yalan düşünmeye başladım. Kendi kendime Peygamber (sas)'e ne söylesem de kendimi kurtarsam diye düşünüyordum. Ailemin görüşüne başvuruyordum. Ancak sonunda bu işten vazgeçtim. Doğruluktan başka bir çıkış yolu bulamadım ve doğruyu söylemeye karar verdim."¹⁴⁴

Peygamber (sas) bir seferden döndüğünde, ilk olarak, mescide gidip iki rekât namaz kılıp, sonra da insanlarla otururdu. Yine aynı şekilde mescitte oturduğu zaman, sefere katılmayanlar, yanına gelip yemin ederek af diledi. Sayıları seksen kişiden fazla idiler. Peygamber (sas) onları yeminlerinden dolayı af etti, ancak içyüzlerini Allah'a bıraktı. Hasta olduklarını belirtenler kendisinden mazeret belirterek özür dilediler. Bu kişilere de merhamet etti ve onlar için Allah'tan bağışlanma diledi."¹⁴⁵

Ka'b b. Mâlik, Tebûk Seferi'ne katılmama nedenini şöyle açıklar: O dönemki kadar hiçbir zaman güce ve imkâna sahip olmamıştım. Yemin olsun ki hiçbir zaman iki devem olmamıştı. Fakat bu esnada iki devem vardı. Bütün müslümanlar bu sefer için hazırlık yapıyordu. Ben de aynı şekilde hazırlık yapmak için çıkıyor ama oyalanıp geri geliyordum. Hazırlık yapacak imkânım ve zamanım var deyip kendimi oyalıyordum. Ben bu hal üzere iken Peygamber (sas) sefere çıkmıştı. Ama ben daha bir hazırlık yapmamıştım. Birkaç güne hazırlıkları tamamlayıp orduya yetişirim diye düşünüyordum. Ama aynı durumda günler geçiyordu. Bu hal bende devam edip durdu. Ben en nihayetinde bu gazveden mahrum kaldım. Peygamber (sas) Tebûk Gazvesi'ne çıktığında beni en çok üzen şey toplumda münafıkların ve Allah'ın özürlü saydığı mazeret sahibi kişiler dışında başka kimseyi göremeyişimdi. Peygamber (sas) Tebûk'e varıncaya kadar benden hiç söz etmemiş. Tebûk'te, Müslümanlarla beraber otururken beni sormuş. Benû Selimelerden biri olan Abdullah b. Üneys: Onun elbiselerine bürünüp bakınıp durduğunu gördüm, demiş. Muâz b. Cebel, Abdullah b. Üneys'e:

¹⁴³ Vâkıdî, Meğâzî, III, 996, 998.

¹⁴⁴ Vâkıdî, III, 1049.

¹⁴⁵ Vâkıdî, III, 1049, 1050.

Söylediklerin kötü şeylerdir, yemin olsun biz onunla ilgili hayırdan başka bir şey bilmiyoruz, demiş. Peygamber (sas) ise susarak bir şey söylememiş.¹⁴⁶

Peygamber (sas)'e insanların huzuruna gittim bu sırada insanlar O'na mazeretlerini anlatıyordu. Selam verdiğim bana hiddetli bir şekilde gülümsedikten sonra: Gel, dedi. Yanına gittim ve önüne oturdum. Şöyle dedi: Neden geride kaldın? Bana Akabe'de biat etmedin mi? diye sordu. Ben: Ya Rasulullah, yemin olsun ki sizin dışınızda kime yemin etsem onu ikna ederim. Çünkü ben güzel ve mantıklı konuşurum. Ancak kesinlikle biliyorum ki, eğer bugün size yalan söyleyecek olursam, Allah hemencecik yalanımı ortaya çıkarır. Bu konuda beni cezalandırır.¹⁴⁷ Yemin olsun benim söyleyecek hiçbir özrüm yok. Üstelik hiçbir zaman bu kadar imkâna da sahip olmadım, dedim. Bunun üzerine Peygamber (sas): Ka'b doğru söyledi. Allah'ın seninle ilgili hüküm vermesini bekle, dedi. Kalktım, evime doğru giderken Benû Selime'den bazı kimseler, benimle beraber geldi ve bana: Yemin olsun biz seni daha önce günahkâr olarak bilmiyorduk. Sen de diğerleri gibi Peygamber (sas)'e mazeret bildirseydin de aciz duruma düşmeseydin. Peygamber (sas) senin için bağışlanma dilerdi ve bu günahın bağışlanırdı, dediler.

Etrafımdakilerinin baskılarından dolayı Peygamber (sas)'e gidip mazeret bildirmeyi düşündüm sonradan benim durumda olan iki kişi daha olduğunu öğrendim. Onlar; Mürâre b. Rebi el-Amrî ile Hilâl b. Ümeyye el-Vâkifi'dir.

Muâz b. Cebel ile Ebu Katâde'ye rastladım. Doğruluktan vazgeçmememi, Allah'ın bana çıkış yolu göstereceğini nasihat ettiler. Ka'b b. Mâlik kendinin bu durumundan düşmanların faydalanıp Müslümanlar arasına nifak ekmek istediklerini belirtir.¹⁴⁸

Olanların üzerinden kırk gün geçmişti ki; Peygamber (sas), sefere katılmayan diğer iki arkadaşına da kadınlarından uzak durmaları için haber göndermişti. Ben de kadınıma; "Sen de kendi ailenin yanına git! Allah, hakkımdaki hükmünü bildirinceye kadar onların yanında kal" dedim.

Hilâl b. Ümeyye ise Tebûk Seferi'ne katılmayışını şöyle anlatmaktadır: Allah'a yemin olsun ki imanımdaki bir eksiklikten dolayı sefere katılmamazlık yapmadım. İyi bir deve alacak kadar gücüm de vardı. İyi bir deve alıp sefere öyle katılmak istedim.

¹⁴⁶ Vâkıdî, III, 997.

¹⁴⁷ Vâkıdî, III, 1050.

¹⁴⁸ Vâkıdî, III, 1051, 1052.

Yolda Mürare b. Rebî' ile karşılaştım, o da benimle aynı fikirdeydi. Yanıma bir arkadaş da bulmuştum. Ertesi sabah gidip iki deve aldık. Hemen orduya yetişelim, dedik. Ancak böylece geçip gitti. Peygamber (sas) sefere çıktıktan sonra Medine çarsına her çıktığımda sadece özürleri sebebiyle geride kalanlar ve münafıkları görüyordum. Düşüğüm duruma daha çok üzülenek geri dönüyordum.

Hilâl b. Ümeyye'nin çektiklerini Ka'b b. Mâlik şöyle anlatıyor: Hilâl b. Ümeyye iyi bir Müslümandı. Sefere iştirak etmediği için o kadar ağlıyordu ki ağlamaktan ölecek zannettik. Yemiyor ve içmiyordu. Birkaç günü birleştirerek oruç tutuyordu. Birkaç yudum su ya da çok az süt içiyordu. Geceler boyunca namaz kılıyor, kimseden bir şey duymak istemediği için de dışarı çıkmayıp hep evinde oturuyordu. Peygamber (sas)'in emrine uymak için herkesten yeni doğmuş bir çocuktan dahi uzaklaşıyordu. Hilâl b. Ümeyye'nin karısı, Peygamber (sas)'e giderek: Ey Allah'ın Rasûlü Hilâl b. Ümeyye çok yaşlı, güçsüz biridir. Bir hizmetçisi de yoktur. Benim dışımda ona bakacak kimse de yok. Şayet bana müsaade ederseniz ona hizmet etmeye devam edeyim, dedi. Peygamber (sas): Tamam sana yaklaşmamak şartı ile izin veriyorum, dedi. Bunun üzerine kadın: Vallahi, onun kımıldayacak kadar takati bile yok. Düşüğü durumdan dolayı durmadan ağlıyor. Ağlamaktan gözlerinde beyazlık ortaya çıkmış, gözlerinin kör olmasından endişe ediyorum, dedi. Bana bazı kişiler: Peygamber (sas) Hilâl b. Ümeyye'nin eşinin yanında kalmasına izin verdi. Sen de git eşin için, Peygamber (sas)'den izin iste, dediler. Ben de bunu yapmayacağımı söyledim. Daha sonra on gece daha bekledim. İnsanların bizimle konuşmaktan men edilışinin üstünden elli gece geçmişti¹⁴⁹

Ka'b b. Mâlik devam ediyor: Peygamber (sas) sefere katılmayanlardan üçümüzle konuşulmamasını Müslümanlara emretmişti. İnsanlar bizden yüzlerini çevirdiler. Bütün çevrem ve yeryüzü bana yabancılaştı. Bu hal üzere elli gün bekledik. Diğer iki kişi yalnız başlarına evlerinde oturdu. Ben onlara göre daha genç ve güçlü idim. Bu sebeple dışarı çıkıp mescitte namazımı kılar, insanlar arasına girer, çarşı pazar dolaşırdım. Ancak kimse, benimle konuşmazdı. Mescide Peygamber (sas)'in yanına gider, selam verirdim. Acaba, selamıma karşılık vermek için dudaklarını oynatır mı? , derdim. Sonra, namazı Peygamber (sas)'in yakınında kılar, kendisine bakmak için uğraşır dururdum. Namazda eğildiğim zaman, bana doğru dönerdi. Fakat ben O'na

¹⁴⁹ Vâkıdî, III, 1052.

bakınca, tekrar yüzünü çevirirdi. Yine herkesin bana böyle davranmaya devam ettiği günlerde Ebu Katâde'nin bahçesinin yanına gittim. Duvarına tırmandım. Ebu Katâde amcamın oğluydu ve insanlar arasında en sevdiğim kişiydi. Selam verdim fakat o bile selamımı almadı. Ebu Katâde'ye Peygamber (sas)'e olan sevgimi üç defa belirttikten sonra, Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaşlar aktı ve hemen oradan ayrıldım¹⁵⁰.

Aradan elli gün geçmişti. Ellinci gecenin sabahında namazımı kılıp, Seli dağının arkasında çardakta oturmuştum. Canım öyle sıkılıyordu ki; yeryüzü, bütün genişliğine rağmen bana dar geliyordu. Tam o sırada, Seli dağından birinin çok yüksek bir sesle: Ey Ka'b! Müjde, diyerek bağırdığını duydum. Genişlik ve rahatlık anının geldiğini anladım ve hemen secdeye kapandım. Peygamber (sas) sabah namazını kıldıktan sonra Allah'ın tevhemizi kabul ettiğini bildirmiş ve bu kişi de bize müjde vermek için gelmişti. Diğer iki arkadaşıma da, müjdeci kimseler gitti. Bana müjdeyi getiren bu kişiye üzerimdeki iki kat elbisemi çıkartıp müjde hediyesi olarak verdim. Başka elbisem yoktu. Geçici olarak iki kat elbise aldım ve giydim¹⁵¹.

Hiz. Peygamber (sas)'in eşlerinden Ümmü Seleme bu yaşananları şöyle anlatmaktadır: O gece, Peygamber (sas) Ka'b b. Mâlik ve diğer iki kişinin tevbesinin kabul edildiğine dair vahiy geldiğini söyledi. Ya Rasulullah! Hemen birini gönderip müjdeyi verelim mi? dedim. Peygamber (sas): Bunu duyarlarsa sabaha değin uyuyamazlar. Sabahın olmasını bekle, buyurdu. Ka'b b. Mâlik'e Zübeyir b. Avam, Hilâl b. Ümeyye'ye Ebu Âver Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl müjdelemek için gitti. Müjdeyi verdiği zaman Hilâl hemen secdeye kapandı. Saîd b. Zeyd: Uzun süre, secdeden başını kaldırmadı. Sevincinden oracıkta öldü zannettim, demiştir. Hilâl b. Ümeyye üzüntüden ve ağlamaktan öyle zayıflamıştı ki, Peygamber (sas)'in yanına gidecek takati bile yoktu. Bu sebeple eşeğe binmek zorunda kalmıştı.

Mürare b. Rebi'ye ise Ebu Naile Silkân b. Selâme ile Seleme b. Selâme b. Vakş bu müjdeli haberi götürmüştü. Ka'b b. Mâlik müjdeden sonra mescitte gerçekleşenleri şöyle anlatmaktadır: Müjdeyi alınca hemen mescide gittim. Mescide girdiğimde Peygamber (sas) ve ashabı oturuyordu. Talha b. Ubeydullah kalktı, yanıma geldi ve tokalaşıp tebrik etti. Allah'a yemin ederim ki; Talha dışında kimse yanıma gelmedi.

¹⁵⁰ Vâkıdî, III, 1051.

¹⁵¹ Vâkıdî, III, 1052.

Talha'nın bu yaptığını asla unutmadım. Peygamber (sas)'e yaklaştım ve O'na selam verdim. Mutluluk içinde bana şöyle dedi: Bugün doğduğun günden beri yaşadığın en güzel gündür, hayırlı bir müjde var. Ben: Bu gelen müjde Allah'tan mı senden mi? diye sordum. O da: Allah katından, diye cevap verdi.

Peygamber (sas)'in önüne oturup: Ey Allah'ın Rasûlü, tevbe'nin kabul olmasından dolayı bütün malımı bağışlamak istiyorum, dedim. Peygamber (sas): Malının bir kısmı senin olsun, senin için bu daha hayırlıdır, buyurdu. Doğru söylediğim için Allah tevbe'mi kabul etti. Bir daha doğruluktan ayrılmamak üzere yemin ettim.¹⁵²

Allah yalan söyleyenler hakkında vahiy gönderdiği zaman onları en ağır şekilde anlattı: ***Yanlarına vardığınız zaman onları affetmeniz için Allah'a yemin edeceklerdir. Onlardan yüz çevirin. Onlarla muhatap dahi olmayın. Çünkü onlar o kadar kötü kimseler ki, hesap sormak ve azarlamakla asla yola gelmezler. İşleyip durdukları günahlardan ötürü onların yeri cehennemdir***¹⁵³ ayetinden, ***kendilerinden razı olmanız için, size karşı Allah'a yeminler edecekler. Bilin ki siz onlardan hoşnut olsanız da o yoldan çıkmış, o pis topluluktan Allah asla razı olmaz***¹⁵⁴ ayetine kadar vahyetti.

Ka'b b. Mâlik şöyle devam eder: Allah'ın: Allah savaştan geri kalan ve haklarındaki hükmü ertelenen üç kişinin ise tevbe'lerini kabul buyurdu. Çünkü onlar öyle daraldılar ki dünya bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi. Vicdanları da onları sıktıkça sıktı. Allah'ın azabından, O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Önceki iyi hallerine dönsünler diye, Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevvabdır, rahîmdir¹⁵⁵ ayetiyle ifade ettiği geri kalıştan maksat, Tebûk seferinden geri kalış değildir. Peygamber (sas) seferden döndükten sonra geriye kalanlar gelip yemin ederek özür dilemişti. Peygamber (sas) de onların mazeretini kabul etmiş, kendileri adına mağfiret dilemişti. Fakat bu üç kişi, gelip herhangi bir mazeret beyan etmemişler, bu konuda geri kalmışlardı. Peygamber (sas) haklarındaki Allah'ın hükmünü bildireceği zamana kadar geri durmuşlardı. İşte ayet-i kerimedeki geri kalıştan maksat bu mazeret sunmaktan geri kalıştır.¹⁵⁶

Tebûk seferine mazeret bildirmeden katılan bu sahabilere, Allah Rasûlü tarafından verilen bu ceza gösteriyor ki; İslam'da yapılan hatalar sadece bireyi değil

¹⁵² Buhârî, Meğâzî, 79.

¹⁵³ Tevbe: 9/95.

¹⁵⁴ Tevbe: 9/96.

¹⁵⁵ Tevbe: 9/118.

¹⁵⁶ Buhârî, Meğâzî, 79.

bireylerin meydana getirdiği toplumu da etkilediği için bu suçlara verilen cezalar sosyolojik açıdan uygulanıyordu. Çünkü yapılan yanlışlar en fazla toplumu etkilemekte ve toplumsal birliği bozmaktadır. Müslüman toplumunu ayırmaktadır. Bu sebeple toplumun birlik ve beraberliğine sekte vuran bu şahıslarla bütün sosyal ilişkiler kesilerek bu insanlara en ağır ceza verilmiştir. Adeta toplum içinden dışlanmış, varlıkları bile görmemezlikten gelinmiştir. Bu kişiler ile bütün sosyal ilişkilerin kesilmesi hatta eşlerinin bile onlardan uzak durması, psikolojilerini mahvetmişti. Yalnızlık ve dışlanmışlık psikolojisi onları iyice yıpratmıştı. Böylece işledikleri suçun nelere mal olacağını daha iyi anlamışlardı. Çevresindekilerin kıymetini anlamışlardır.

Verilen ceza ile içinde yaşadıkları toplumun kıymetli olduğu hissettirilmeye çalışılmıştır. Hiçbir akrabası ya da arkadaşının selam bile vermemesi bu kişileri tamamen bunaltmıştı. Arz onlara dar gelmişti. Sebepsiz bir şekilde yalnız bıraktıkları toplum tarafından yalnız bırakılarak adeta kısasa kısas şeklinde bir ceza verilmiştir. En zor zamanında birlikte olan insanları yüz üstü bırakmışlardır. Birlik ve beraberlik noktasında yalnız bıraktığı toplum da onları yalnızlığa mahkûm etmiştir. Böylece yalnız bırakılmanın nasıl üzücü bir durum olduğunu anlamışlardı. Ayrıca verilen bu ceza, diğer insanlar için de bir ders mahiyetindedir. Toplumu oluşturan diğer bireyler de uygulanan bu cezanın aynı hataları işleme durumunda kendilerine de verileceğini çok iyi biliyordu. Bu sebeple verilen ceza sadece birkaç sahabeye değil diğer fertlerin tamamına bir ders olmuştur.

Kişinin toplumla olan bağlarının kesilmesi sosyolojik bir cezadır. İnsanları günah işlemekten alıkoyan sebeplerden biri de toplumun kendisidir. Kişiler yaptıkları güzelliklerin insanlar tarafından bilinmesini istedikleri gibi işledikleri günahların da gizli kalmasını arzular. Günahların gizli kalmayarak toplum tarafından bilinmesi kişi için bir cezadır. Bunları bilen kişilerin, kişiye yakınlığı arttıkça caydırıcılığı da artmaktadır. Onun için kişiler tanıdıkları çevrede günah işlemezlerken tanınmadıkları çevrede daha rahat günah işleyebilmektedirler. Tebûk seferinde de genel manada tüm toplumun, özel manada kişilerin en yakın arkadaşlarının, akrabalarının, eşlerinin, sefere katılmayanlarla konuşmaması büyük bir sosyolojik cezadır. Bu kişiler ile sosyal bütün ilişkiler kesilmiştir. Böylece içinde yaşadığı toplumun kıymeti bilinmiştir.

4. Hirabe (Eşkıyalık) Suçu İşleyenlere Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu

İslam'a göre bütün insanlar öz itibarı ile aynı anne babadan gelen büyük bir ailenin mensubudur. İslam'ın gayesi bu büyük ailenin yani toplumun huzur ve mutluluğunu tesis etmektir. Bu sebeple toplum ve onu meydana getiren bireylerin haklarına yapılan ihlaller dikkate alınmıştır. Kur'an ayetlerinde suçlar çok açık ve nettir. Aynı zamanda bu suçlara verilecek cezalar da net bir şekilde vahiyde yerini bulur. Suçlar ve onlara verilecek olan cezalar önceden beyan edilir ki bireyler tavır ve davranışlarını ona göre belirlesinler. Suç teşkil eden davranışlar sergilendiğinde de birey hangi ceza ile karşılaşacağını bilir. İslam dininde, özellikle toplumun huzurunu bozacak, anarşiye sebep olacak hiçbir davranış affedilmez. Çünkü hiç kimsenin başkasının huzurunu bozma hakkı ve ayrıcalığı yoktur. Toplum huzurunu koruma noktasında inceleyeceğimiz bir diğer ceza da; Maide suresinin 33-34. ayetlerinde haber verilen hirabe suçudur. Ayet mealleri şöyledir:

Allah ve Peygamberi ile savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası ancak öldürülmek ve ya asılmak ve yahut asılmaları veya ellerinin ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu cezalar onlar için dünyadaki bir rezilliktir. Ahirette de onlara daha büyük bir azap vardır.

Ancak siz onları ele geçirmeden önce tevbe edenler bunun dışındadırlar. Biliniz ki Allah bağışlar ver merhamet eder.

Bu ayetlerin sebebi nüzulü ile ilgili şu rivayetler aktarılır:

1- İbni Abbas'tan aktarılan rivayete göre Ehl-i Kitaptan bir kavim ile ilgili inmiştir. Hz. Peygamber (sas) ile aralarında ahit yapmışlardı, ahitlerini bozdular ve yol kesip yeryüzünde bozgunculuk yaptılar.¹⁵⁷

2- İkrime, Hasenü'l-Basri ve Âlâ'dan gelen bir rivayete göre müşrikler ile ilgili inmiştir.¹⁵⁸

3- Enes b. Malik ve Urve b. Zübeyir'den gelen rivayete göre bu ayetler Ureyneliler hakkında inmiştir. Ukûl, Ureyne ve Beciyle'den bazı insanlar yoksulluk ve hastalık içinde Medine'ye gelmiştir. Müslüman olduklarını belirtmişlerdir. Peygamber (sas) kendilerini zekâtta toplanan beytü'l-mâl hayvanlarının otladıkları yere

¹⁵⁷ Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Ankara, Akçağ yayınları, III, s. 164.

¹⁵⁸ Yazır, s. 164.

göndermiştir. Develerin sütlerinden içip karınlarını doyurmuşlardı. Hastalıklarını da bu develerin sidikleriyle tedavi etmelerini emretti. Bu insanlar bir süre sonra tamamen iyileştiler. Sağlıklarına kavuştuktan sonra ise dinden döndüler. Çobanları öldürüp develeri sürdüler ve yolları kesip ırza da tecavüz ederek kaçtılar. Fakat takip edilerek yakalandılar.¹⁵⁹

4- Ebu Bürde olarak tanınan Hilâl b. Uveymirî Eslemî'nin kavmi ile ilgili inmiştir. Peygamberimiz Hilâl ile barış anlaşması yapmıştı. Hilâl'den eman istenilebileceğini söylemişti. Bir gün Kinâne oğullarından bir grup müslüman olmak için Medine'ye gelirken Hilâl'in kavmine uğramıştı. O gün de Hilâl orada olmadığı için kavmi gelen kervanın yolunu kesmiş ve insanları öldürüp mallarını almıştı.¹⁶⁰

Rivayetlerden anlaşıldığı üzere ayetin iniş sebebi, yol kesme haydutluğu ile ilgilidir. Bazıları bu hükmün kâfirleri kapsadığını, bazıları da fasık müslümanları kastettiğini söyledi.

İbni Kesir (774/1373) , *muharebe* lafzının zıtlık, muhalefet, inkârda ısrar, yol kesme (kat'u't-tarîk), insanların geçeceği yollarda onlara, korku verme manalarında kullanıldığını belirtmektedir.¹⁶¹

Razi ise *muharebe* lafzı için şu açıklamada bulunur: “Allah ile muharebe etmek aklen imkânsızdır. Bu kelimeyi, Allah dostlarıyla muharebe etmek anlamında algılamak lazımdır. Ayetteki *muharebe* ile Allah kast edilirse anlam mecaz olur. Bundan Allah'ın dostları ile muharebe etmek anlamı kast edilmiştir.¹⁶²

Sabuni ise Allah ve Peygamberine savaş açanlar, yeryüzünde her türlü fesadı çıkaranlardır. Bunlardan kasıt yol kesicileridir.¹⁶³

Elmalılı Hamdi Yazır ise Peygamber'le savaşmak aklen mümkün olabilir, ancak Allah ile savaşmak ne aklen ne de şer'an mümkün değildir. Burada mecaz anlamı ile kullanılmıştır. O halde *muharebe* lafzı, mecaz olarak Allah'ın ve Peygamber'inin emirlerine ve hükümlerine karşı gelmektir. Ya da Allah'ın emir ve hükümlerini uygulayan Allah kullarına savaş açmaktır. Bu savaşın gerçek bir savaş olmadığı

¹⁵⁹ Yazır, s. 164.

¹⁶⁰ Yazır, s. 164.

¹⁶¹ Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâru Tayyibe, 1999, III, s. 94.

¹⁶² Fahreddin er-Razi, IX, s. 44.

¹⁶³ Muhammed Ali es-Sabuni, et-Tefsîru'l Vadih el-Müeyesser, Beyrut, 2007, s. 257.

anlaşılmaktadır. Savaş ile kast edilen, zorla ele geçirmek manasında yol kesmektir ki buna *büyük hırsızlık* denir.¹⁶⁴

Bundan kasıt açıktan hırsızlığa kalkışmak da olabilir. Ebu Hanife ve İmam Muhammed bu durumun şehirde meydana gelmesi halinde, bunu yapanlara hadd uygulanmayacağını söyler. Şafii ise bu kimselerin yaptığı, ister şehirde ister şehir dışında eşkıyalık olduğu için had cezası uygulanır, der.¹⁶⁵

Allah ve Peygamberine savaş açan, cana, mala ve namusa saldıranlar yeryüzünde bozgunculuk yapıp toplumun düzenin bozan kişilerin suçları, derecelerine göre şöyle cezalandırılırlar: Öldürülme cezası, kişi bir cana kıymış ise öldürülür veya asılır. Bir kişi, adam öldürmüş aynı zamanda namusa veya mala zarar vermişse diri olarak asılıp, süngü ile öldürülmesi veya öldürüldükten sonra ceseti asılarak halka gösterilmesi gerekir. El ve ayakların çapraz kesilmesi ise suçlu kişi, adam öldürmemiş yalnız mal almışlar ise, biri sağdan, biri soldan olmak üzere birer eli ve ayağı kesilir. Ya da yaşadıkları yerden sürülmeleri, bunların hiçbirisini yapmayıp sadece yolda tehdit etmiş ise yeryüzünden sürülür, hapsedilir veya bulundukları yerden başka bir yere sürülür.¹⁶⁶

İşte Allah'a ve Peygamberine savaş açanlara verilen şer'i cezaları bu şekilde; öldürmek, kesmek, asmak veya sürgüne göndermektir. Bir savaşın neticesinde de ancak bu dördünden biri olur. Bu cezalar işlenen suçun içeriğine göre uygulanır. Hâkim bu suçu işleyenlere bu dört ceza seçeneğinden birini uygulamaya mecburdur, fakat işin durumuna göre bunlardan birini seçmekte serbest değildir.

Âlimlerin çoğu suçun derecelerine göre cezanın belirlenmesi gerektiğini vurgular. Amirin bu konuda seçme hakkı yoktur. Suçun derecesine göre ceza verilir. Mesela; hapis yatması gereken kişiyi kesmek, kesmek gerekeni öldürmek ve yalnız öldürülmesi gerekeni asmak gibi bir uygulama yapılamaz. Bunun aksini de yapıp affetme yoktur. Fakat asılacak birini hapsedmek ya da hapsedileceği asmak doğru değildir, ancak sürgüne göndermeyi organ kesmeye, kesmeyi öldürmeye, öldürmeyi asmaya şeklinde bir cezayı arttırma da doğru bir seçim yapma değildir ve asla caiz olarak kabul edilmez. Tam tersi asmayı öldürmeye, öldürmeyi organ kesmeye, organ kesmeyi hapse indirgeme şeklinde cezayı hafifletmeye yönelik bir seçim yapılabilir.

¹⁶⁴ Yazır, III, s. 165.

¹⁶⁵ Razi, VIII, s. 46.

¹⁶⁶ Yazır, III, s. 166.

Seçim yapma ihtimali, zamana ve duruma göre cezayı hafifletmeye yönelik uygulanabilir.¹⁶⁷

Bu ayetlerin konumuzu asıl ilgilendiren sürgüne gönderme konusunda, âlimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Şafii şöyle demiştir: Bu, insanlar ister yakalansın ister yakalanmadan kaçsın, bu kişiler öldürülür, çarmıha gerilir ve elleri ile ayaklarını çaprazlama kesilir. Ahmed bin Hanbel ve İshak'ta aynı görüştedir.¹⁶⁸

Elmalılı Hamdi Yazır ise bununla ilgili şu açıklamada bulunur: *Nefy* idam etmek, yok etmek değildir. Çünkü ayette öldürme ve asma zikredilmiştir. Bir kişinin yeryüzünden sürülmesi ise hapistir. Suçluyu bir yerden bir yere sürmenin de mantıklı olmadığını beyan eder. Çünkü böylece kötülük önlenmemiş bir yerden başka bir yere taşınmıştır. Müslüman memleketleri dışına sürmekte gayri müslimlerin sayısını arttırma açısından sakıncalıdır.

Bazı kişiler de, şahısların ve yerlerin değişmesine ile bu yanlış durum ortadan kalkacaksa başka bir memlekete sürgün etmenin caiz olduğunu söyler. Bu kişilerden biri olan Ömer b. Abdülaziz bu manaya göre hareket etmiştir. Önce Tihâme çölünde Dehlek, Habeş'te Nâsı birer sürgün yeri idi. Nefy, sürgün manasında kullanılmıştır.

İmam Şafii de nefyi hapis cezası olarak yorumlayanlardır. Ancak eğer kişi yakalanmamış ise devlet tarafından sürekli olarak takibi yapılmalıdır, şeklinde açıklama da getirmiştir. Yakalananların ise hapis cezası ile cezalandırılmaları gerektiğini belirtir.¹⁶⁹

İşte Allah ve Peygamberine savaş açanların cezası; öldürülmek, asılmak, elleri ayaklarının çapraz olarak kesilmesi veya yeryüzünden sürülmektir. Fakat bu cezanın kısaltılması veya yaşananlara göre sonuçlanması mutlak değil, izafidir. Zira zikredilen bu cezalar, bu günahı işleyen insanların sadece dünyada yaşadıkları rezilliktir. Asıl çetin olan geriye bırakılan yani ahiretteki cezadır.

Hirabe ile ilgili bütün görüşlere değinmeye çalıştık. Yapılan araştırmalar bizi şu sonuçlara ulaştırmaktadır: hirabe suçundan ilk etkilenecek olan toplumun huzurudur. Yani hirabe toplumda kargaşayı, huzursuzluğu ve anarşiyi tetikleyecektir. İnsanlar endişe içinde yaşayacaktır. İnsanların büyük bir korku ile yaşadığı toplum İslam toplumu olamaz. Bu sebeple Yüce Yaraticımız tüm bireylerinin huzurlu yaşadığı bir

¹⁶⁷ Yazır, III, s. 167.

¹⁶⁸ Razi, IX, s. 49.

¹⁶⁹ Yazır, III, s. 168.

toplumu inşa etme gayesi ile bu ayetleri beyan etmiştir. Bu gayeyi bozacak her türlü davranış, hareket, eylem misliyle karşılık bulmuştur. Anarşi çıkaranlara verilecek cezalar hiç de hafife alınacak cezalar değildir. Kişinin canına ya da organlarının kesilmesine sebep olacaktır. Ayrıca sadece öldürülmek ile kalınmayacak asılacaktır. Bunların insanı ne kadar ürküteceği gün gibi aşikârdır. Ayrıca bu cezaların tatbik edilmeme gibi bir durumu da asla söz konusu dahi olamaz. Böylelikle toplum içinde huzursuzluk çıkarmaya meyilli olanlar için bu cezaların varlığı bile yeterli olacaktır, caydırıcılık açısından tatbikinin yaratacağı etkiyi de herhalde tahayyül edebiliriz. Hirabe suçuna verilen cezalar arasında en hafifi sayılabilecek olan nefy cezası bile kişiyi yaptığından dolayı büyük bir pişmanlığa sevk edecektir. Nefy ister Ömer b. Abdülaziz'in uyguladığı gibi başka bir yere sürgün olarak ele alalım, ister İmam-ı Şafii'nin belirttiği gibi hapis cezası olarak kabul edelim, her iki durumda da kişi yaşadığı toplumundan uzaklaştırılarak büyük bir yalnızlığa mahkûm olacaktır. Yaşadığı toplumdan dışlanacaktır. Huzurunu bozduğu toplumdan, çevresinden, ailesinden, akrabalarından uzaklaştırılacaktır. Kendi sosyal alanın dışına itilecektir. Bu da birey için sosyolojik cezadır. Birey içinde doğduğu, büyüdüğü, içinde sevdiklerinin bulunduğu alandan atılarak yalnızlığa mahkûmdur. Bu da bireyler için ciddi sıkıntıları beraberinde getirecektir. Çünkü insan tek başına hayatını idame ettiremez. Hem maddi hem de manevi olarak ailesine ve çevresindeki diğer insanlara muhtaçtır. Onu doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı ortamdan uzaklaştırmak kişiye sosyolojik açıdan verilecek ağır bir cezadır. Hiç bilmediği bir ortamda yeni bir yaşam oluşturmak, kişiye dünyada iken cehennemi tattıracaktır. Kişi sevdiklerinden uzakta onlardan yoksun bir şekilde hayatını devam ettirmek zorunda kalacaktır. Bu durum bireyleri büyük bir yalnızlığa itecektir. Hiç kimse böyle bir duruma düşmek istemeyecektir. Bu özlemi yaşamak istemeyecektir.

Nefyi hapis cezası olarak ele almak da yine aynı etkileri yaratacaktır. Kişinin, dünyanın haz veren bütün nimetlerini yitirmesi onu büyük bir çıkmazın içine sürükleyecektir. Genel kabul gören bir durumdur ki, kişi sevdikleri ile hayata bağlanır ve zorlukların üstesinden gelir. Nefy ise kişiyi tamamen yapayalnız bir hayata mahkûm etmektedir. Bu ceza yalnız onu işleyen kişiler için değil, toplumun geri kalanında bu işi işlemeye meyilli olan kişiler için de caydırıcı olacaktır. Çünkü bu ağır cezanın yükünü kimse taşımak istemeyecektir.

Nefye verilen sosyolojik ceza eğitimde sosyal öğrenme diye yer alan durumu gerçekleştirmiş olacaktır. Yani bireyler, başkalarının yaşadıklarından yeni bilgiler öğrenecektir. İçinde anarşist duygular besleyen kişi nefy cezasının uygulandığını görüp, bu cezayı hak eden kişinin toplum içinde düştüğü rezilliğe tanık olunca kendi duygularının önüne geçecektir. Nefsini terbiye etmenin daha kolay olacağını görecektir. Böylece ana gaye olan; toplumun huzurunu sağlama fikri gerçekleşecektir. İnsanlar birbirlerine güven duyacak ve can, mal, namus güvenliğinin sağlandığı bir İslam toplumu haline gelecektir. İdeal, huzurlu ve mutlu bir toplum kurallar ve bu kuralların uygulanması ile gerçekleşir.

5. Zinaya Verilen Cezanın Sosyolojik Boyutu

Bir toplumu ayakta tutan yegâne kurum ailedir. Aile kurumu, toplumların devamlılığını ve bekasını sağlar. Bu nedenle her çağda ve bütün toplumlarda aile kurumu kutsal görülür. Toplumlar, aileyi korumak ve ailenin devamlılığını sağlamak için her türlü tedbiri alır. Aile ise temeli güven duygusuna dayalı olan bir kurumdur. Aile bireyleri, özellikle de eşler birbirine sonuna kadar güvenmelidir. Yoksa huzur ortamı oluşması mümkün değildir. Eşler arasındaki sadakatsizlik bu güçlü yapıyı temelinden sarsmaktadır. Eşler arasında tesis edilemeyen güven duygusu diğer aile fertlerine de sirayet eder. Böylece aile fertlerinin bile birbirine güvenmediği sadakatsiz aileler, sadakatsiz toplumu oluşturur. Çünkü fertler ve fertlerin yaptıkları öncelikli olarak toplumun kendisini etkilemektedir.

Toplum kendisi için son derece önemli olan fertlerin din, can, nesil, mal ve namus haklarını güvence altına almak zorundadır. Bu kavramların ihlalleri karşısında toplum, bireyin haklarını hukuk kuralları ile güvence altına almalıdır. Tarihin her döneminde bütün toplumlar insan hakları dediğimiz bireyin can, mal ve namus kavramlarını korumak amacı ile cezai yaptırımlar uygulamıştır. Bu haklar hukuk sistemleri tarafından güvence altına alınmış, toplum tarafından da önemle korunmuştur.

Toplumdaki ahlak kuralları, bireylerin suçları işlemekten uzak durması noktasında caydırıcı rol üstlenmektedir. Toplum nezdinde hakir görülmek, aşağılanmak ve küçük düşürülmek gibi sosyal cezalar insan psikolojisi üzerinde daha etkili bir unsurdur. İslam hukuk kurallarına da baktığımızda toplumun ahlakını, huzurunu ve

mutluluğunu bozmaya yönelik suçlara verilen cezaların büyük bir bölümü toplum tarafından gözlemlenecek şekilde uygulanmıştır. Böylece adeta topluma zarar veren kişi toplumun kendisi tarafından cezalandırılmıştır. İslam toplumunda cezaların amacı; sadece işleyeni cezalandırmak değil aynı zamanda toplum içinde bu suçu işlemeye meyilli olan kişileri de uyarmaktır. Bu sebeple özellikle toplumun ahlaken yozlaşmasına sebep olacak olan suçların cezaları, toplum önünde verilmiştir. Bundan amaç ise toplumun sosyal gücünden faydalanmaktır. İslam tarihine baktığımızda bir hakikat karşımıza çıkıyor ki o da gerçekten işlenen suçlar ve uygulanan cezalar günümüzle kıyaslandığında çok azdır. Bu durumun altında yatan sebepler araştırıldığında karşımıza çıkan sonuç; toplumun sosyal gücü ve cezaların caydırıcı olacak kadar etkili olmasıdır. Yani uygulanan cezaların sosyal yönü kişilerin suçlardan uzak durmasına katkı sağlamaktadır. İnsanlar için yaşadığı toplumda sevilen, sayılan ve saygı duyulan biri olmak; seilmeyen, hakir görülen ve dışlanılan biri olmaktan daha iyidir.

Çalışmamızın bu bölümünde toplumun ahlaki yapısında derin yaralar açan ve önü kesilmediğinde toplumun sonunu getiren ve nesillerin karışmasına sebep olan zina suçu ve buna verilen sosyolojik cezalar üzerinde durmaya çalışacağız. Çünkü zina her türlü günahın önünü açmaktadır. Ayrıca toplumu ayakta tutan aile kavramına direkt olarak bir saldırıdır. Her bireyin namusu, kendini güvende hissettiği, içinde yaşadığı toplum tarafından güvence altına alınmak zorundadır. Konunun önemine binaen biz de çalışmamızda zina suçu ve bu suça verilen cezaların sosyal yönü ve etkisi üzerinde duracağız. Unutulmamalıdır ki zina suçu topluma ve onun bekasına yapılan bir saldırıdır. Allah'ta toplumu hedef alan bu suçun cezasının yine toplum önünde uygulanmasını emrederek manidar bir cezalandırma yapmıştır.

Öncelikli olarak konumuza, zinanın tanımını yaparak başlayacağız.

Zina: Dinen sorumlu olan bir erkeğin; cinsi ilişki de bulunma hakkı ve şüphesi olmayan, cinsi duygular beslenen bir kadınla, kendi rızası ile üreme mahallinden cinsi ilişkide bulunmasıdır.”¹⁷⁰ Herhangi bir akitle kayıt altına alınmayan haram bir ilişkidir. Bu haram işi yapan erkeğe *zani*, kadına da *zaniye* denir”¹⁷¹ Allah zinayı *fuhuş* kelimesi

¹⁷⁰Yusuf Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet, Ölçü Yayınları, İstanbul, 1986, II, s. 109.

¹⁷¹ Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuku İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiye Kamusu, Bilmen Basımevi, İstanbul 1967, III, s. 26.

ile isimlendirmiştir. Sakın zinaya yaklaşmayın. Çünkü o çok çirkin bir iştir.¹⁷² buyurmuştur.

Zina, İslam'dan önceki hukuk sistemlerinde de hoş görülmeyip yasaklandığı gibi, İslam hukukunda da çirkin görülerek şiddetle yasaklanmıştır. İslam hukukunda zinanın yasaklanmasının altında yatan hikmetleri şöyle sıralanabilir:

1- Soyların korunması gerektiğinden yasaklanmıştır. Soylar korunmazsa, ortada aile, soy ve kabile kavramı kalmayacaktır. Allah'ın, Kur'an'da bahsettiği topluluklar arasındaki tanışma da gerçekleşemeyecektir. Böylece akraba bağlılığı ortadan kalkacaktır. Birçok faydası olan soylar arası yardımlaşma da gerçekleşemeyecektir. Çünkü insan, kötü bir olayla karşılaştığı zaman etrafında soy ve nesep yönünden yakın olan akrabalarını bulacaktır. Bu sayede zorlukların üstesinden gelebilecektir. Zina ile soylar karışacak ve bunun sonucunda de dini yayma konusundaki tanışma ve yardımlaşma ortadan kalkacaktır.

2- Zinadan doğacak çocuğun babasının belli olmaması, onu toplumda korumasız bırakacak, bunun sonucunda da çocuğun toplumdaki hukuku çiğnenecektir. Bu ise hem toplum hem de çocuk için bir yıkım demektir.

3- Zinanın yasaklanması, insanların namuslarının tecavüzden korunmasını sağlar. Namus kavramının çiğnendiği toplumlarda şerefli ve itibarlı olan aileler, itibar ve şereflerini yitirip rezil bir duruma düşerler.

4- Aile düzenini korumak ve devam ettirmek, ancak zinanın toplumdan silinmesi ile mümkün olur. Zira kadın kocasının başka bayanlarla beraber olduğunu anladığında, kocasına olan güveni sarsılacak, ona olan sevgi ve muhabbeti azalacaktır. Böylece kadın aile içindeki çok ehemmiyetli rolünü yapmak istemeyecektir. Bunun sonucunda da, karı koca arasında kin ve nefret doğacaktır. Zina eden kadın için de durum aynıdır. Anne babanın birbirini sevmediği, kin güttüğü bir ailede sağlıklı nesiller yetiştirmek mümkün olmayacaktır. Mutsuz bireyler de mutsuz toplumları oluşturacaktır.

5- Nesli korumak. Kendilerine eşleri dışında, gerek kadın için gerek erkek için, arkadaşlar edinen kişilerin kendi aile üyeleri ile ilgilenmesi mümkün değildir. Zevkleri peşinde koşan bu kişilerin çocukları, ilgisiz ve himayesiz kalır. Toplum için problemler

¹⁷² İsra: 17/ 32.

doğuracak nesiller ortaya çıkar. Böylece toplumda sağlıklı, sorumluluk yüklenecek nesillerin meydana gelmez.¹⁷³

Farklı açılardan bakıldığında hem birey hem de toplum için büyük bir yıkım olan zina suçu ve ona verilen cezalar ile ilgili ayetleri şöyle sıralayabiliriz:

Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört kişiyi şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınlara ölüm gelinceye yahut Allah onlara başka bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin.¹⁷⁴

Zina eden kadın ile zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın hükümlerini uygularken onlara acımayın. Müminlerden bir gurup da onlara uygulanan cezaya tanık olsun.¹⁷⁵

Zina eden erkek ve zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenemez. Zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, müminlere haramdır.¹⁷⁶

Zina suçu ve ona uygulanacak ceza ile ilgili inen ilk ayet Nisa Suresi 15. ayettir. Bu ayette suçlu olan kadın ölüm onu buluncaya kadar ev hapsinde tutulmalıdır emri yer almaktadır.¹⁷⁷

Zina suçu işleyen kadınların toplumun içine girip toplumu kirletmesi bu ayetle önlenmiştir. Diğer insanların onunla evlilik yapmasını ve bütün toplumsal faaliyetlerini keserek yalnız bırakılması sağlanmıştır.¹⁷⁸ Zina suçuna verilen ilk cezada sosyal ilişkilerin kesilmesi noktasındadır. Yani hal ve hareketleri ile toplumu kirleten bu şahıslar, toplumdan tecrit edilmeli ve böylelikle toplum korunmalıdır. Bu şahıslar evlere kapatılarak sosyal ilişkiler kesilecek ve bireylerin arasına karışmadan soyutlanmış bir hayat yaşayacaktır. Sosyolojik açıdan cezalandırılacaktır.

Ancak ayette geçen... ***yahut Allah onlar için bir yol açıncaya kadar...*** ibaresi daha sonra Nur suresi 2-3.ayetlerde gelen yeni bir hukuk ile netleştirilmiştir. Müfessirlerin tamamı bu durumu Kur'an hükümlerinin tedricilik yönü ile açıklamaktadır. Yani Allah daha önce normal sayılan bir uygulamanın toplum tarafında kabul görmesi için, önce onun cezayı gerektiren bir durum olduğunun bilinmesini

¹⁷³ İbrahim Çalışkan, "İslam hukukunda zina suçunun mahiyeti ve cezası", AÜİFD, XXXIII, s. 73, 74.

¹⁷⁴ Nisa: 4/15.

¹⁷⁵ Nur: 24/2.

¹⁷⁶ Nur: 24/3.

¹⁷⁷ Mevdudi, Tefhimu'l Kur'an, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, I, s. 339.

¹⁷⁸ Seyyid Kutub, Fi Zilali'l-Kur'an, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1991, II, s. 412.

gerekli kılınıştır. Böylelikle hiçbir kural sistemi ile yönetilmemiş ilk Müslüman toplum kurallı ve düzenli bir sisteme alıştırılmaktaydı. Tedricen bu insanlar yeni duruma alıştırılmak istenmiştir.

Allah onlar için bir yol açınca ifadesi ev hapsinin bu suça verilen nihai ceza olmadığını göstermektedir. Bir döneme ve toplumun belirli şartlara alışması için geçici bir hüküm olduğu, ilerde kesin ve kalıcı bir hükümle yer değiştireceğini ima eder niteliktedir.

Nitekim daha sonra bu ihtimal gerçekleşti ve Nur suresindeki bir ayet ile Peygamberimizin bir hadisine bağlı olarak bu hüküm değişti. Fakat tahkikat aşamasına ilişkin güçlü güvenceler aynen geçerli kaldı. Ubade b. Samit şöyle rivayet ediyor:

Dinleyin beni. Allah zina suçu işleyen kadınlar hakkında 'başka bir yol' gösterdi. Bekâr erkek ile bekâr kadın arasında işlenen zina suçunun cezası yüz değnek ve bir yıl sürgündür. Evli erkek ile evli kadın arasında işlenen zinanın cezası ise yüz değneklik dayak ile taş tutularak öldürülmek(recm)tir.¹⁷⁹

Yine başka bir rivayet de Ebu Hüreyre ve Zeyd ibn Hâlid'den gelen şu hâdis-i şeriftir: ***İki Bedevi Allah Rasûlü (sas) ne gelmişlerdi. Onlardan birisi: Ey Allah'ın elçisi, oğlum şunun yanında ücretli bir işçi idi. Onun hanımı ile zina etmiş. Ben de oğlumun fidyesi olarak yüz koyun ve bir cariye verdim, ilim erbabına sordum. Benim oğlumun cezasının yüz değnek ve bir sene sürgün olduğunu, bunun hanımının cezasının ise recm olduğunu söylediler, dedi. Allah Rasûlü (sas): Aranızda Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğini: Cariye ve koyunlar sana geri verilecek, oğluna yüz değnek vurulacak ve bir sene sürgün edilecek, buyurdu. Sonra birisine. Ey Üneys, şu adamın karısına git. (Eğer itiraf ederse) onu recmet, buyurdu. Adam kadına gitti ve onu recmetti. Bu hadis, zina eden erkek eğer evlenmemiş bekâr ise ona yüz değnek vurulmakla beraber sürgün edileceğine delâlet eder. Şayet evli ise o da recmedilir.***¹⁸⁰

Nitekim recm edilmiştir.¹⁸¹

Müfessirlerin çoğunluğu ayette belirtilen yüz değnek cezasının bekâr olan kadın ve erkek için geçerli olduğu konusunda hem fikirdir. Hadislerle sabit olan hükme göre bekâr verilen cezaya ilave olarak bir yıllık sürgün cezası vardır. Yani yine suçu işleyen

¹⁷⁹ Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvîni, Sünen-i İbni Mace, Çev. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1992, VII, Hudud, 2550.

¹⁸⁰ İbn Mâce, Hudud, 2549.

¹⁸¹ İbn Kesir, Tefsiru'l Kur'ani'l Azim, Çev. Dr. Bekir Karlıağa- Dr. Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1991, XI, s. 5728.

kişiyi sosyal anlamda bir cezalandırma da uygun görülmüştür. Böylece kişi işlediği suçun bedeli olarak hem celde cezası hem de kendi ailesinden, doğup büyüdüğü çevreden uzaklaştırılarak işlediği suçtan ötürü yalnız bırakılmıştır. Böylece kişi için ailenin ve toplumun önemi hissettirilmek istenmiştir. Yalnızlık, günahını düşünüp tevbe etmesi için ona bir fırsat olacaktır. Çünkü kişi sevdikleri ve ailesi ile hayata tutunur, onlardan güç alır. Bu ceza ile yalnız bırakılıp, işlediği suç ile zarara uğrattığı aile hayatının dokunulmaz olduğunu anlar.

İslam dünyasında bazı kesimler tarafından karşı çıkılan uygulama ise zina suçunu işleyen evli erkek ve bayana uygulanan recm cezasıdır. Bu duruma karşı çıkanlar hükmün ayet ile sabit olmadığını ifade ederek açıklamaya çalışmışlardır. Ancak bu hükmün Peygamber uygulamasında yer alması ilk dönem müfessirleri ve hukukçuları açısından konunun son noktası olarak görülmüştür. Tabi ki recm cezasının uygulanması İslam hukuku açısından bakıldığında çok titizlikle yapılan tahkikatlar sonucu bu karara varılmaktadır. Peygamber (sas)'in uyguladığı recm cezaları ikrara dayanmaktaydı. Yani kişiler kendileri Peygamberimize gelerek durumlarını izah etmiş ve Allah'ın hükmüne razı olduklarını belirtmiştir.

Ebu Hureyre'nin rivayetine göre adamın birisi Peygamber (sas) mescitte iken yanına gelmiş ve ona şöyle demiş: ***Ey Allah'ın Rasûlü, ben zina ettim. Hz. Peygamber ondan yüz çevirdi, fakat o dört kere aynı şeyi tekrarladı. Adam kendi ağzı ile dört kere şehadet edince Rasulullah(sas) onu çağırarak dedi ki; sende delilik var mıdır? Adam: hayır, dedi. Rasulullah (sas): Evlendin mi? diye sormuş. Adam: Evet, demiş. Rasulullah (sas) bunun üzerine şöyle demiş: Onu götürün ve recmedin.***¹⁸²

İmran bin Husayn'dan rivayet edildiğine göre: ***Bir kadın Peygamber (sas)'in huzuruna gelerek zina ettiğini itiraf etti. Peygamber (sas) kadının üstündeki elbisenin sıkıca bağlanmasını emretti. Sonra kadını recmetti. Daha sonra kadının cenazesi üzere namaz kıldı.***¹⁸³

İbn Kesir'de ise kadının hamile olduğu doğumundan sonra hatta bebeğinin yemek yiyecek yaşa gelene kadar recmi ertelenmiştir.¹⁸⁴Görülmektedir ki her iki olayda da kişilerin Peygamber (sas)'e gelip itirafları söz konusudur.

¹⁸² İbn Mâce, Hudud, 2554.

¹⁸³ İbn Mâce, Hudud, 2555.

¹⁸⁴ İbn Kesir, s. 5729.

Gelelim ayetin son kısmı ve nitekim araştırmamızın konusu dahiline giren bölümü ...*Onların cezalarının infazına mü'minlerden bir topluluk da şahit olsun*, dır. Bu bölümle ilgili olarak Elmalılı Hamdi Yazır şu yorumda bulunmuştur: Muhakkak bu kişilerin cezaları uygulanırken bir topluluğun orda bulunması gerekir.¹⁸⁵

Keşşâf'ın açıklamasına göre taife; bir halka olması mümkün olan gruptur ki, bir şeyin etrafını çeviren topluluk demektir. En az üç ya da dört kişi olması gerekir. İbni Abbas'ta bunun tefsirinde dörtten kırka kadar sayı olabilir diye belirtmiştir.¹⁸⁶ Aslında sayı çok önemli değildir. Önemli olan toplumdan bir grubun cezalandırılmaya şahit tutulmasıdır. Yani bu iş gizli kapaklı yapılmayıp, şahitlerinin olması gerekir.

Bir topluluğun bulunması da başlıca iki hikmet vardır:

1. Cezalandırmanın intikam alma şeklinde bir kötülüğe yol açmaması için bir topluluk şartı getirilmiştir. Çünkü gizlice yapılan cezalandırma işkenceye dönüştürülebilir ya da tam tersi bir iltimasa sağlanabilir. Bu sebeple bir topluluğun gözleri önünde yapılması emredilmiştir.¹⁸⁷

2. Böylelikle toplum için bir terbiye yöntemi olacaktır. Kişiler zinanın zararlarını müşahade ederek bu işten vaz geçecektir.¹⁸⁸

Yine ayeti bu kısmı ile ilgili olarak İbn Kesir: Haddin aleni olarak uygulanması gerekir, diye belirtmiştir.¹⁸⁹

Yine Seyyid Kutub'ta bu şekildeki bir uygulamanın sağlayacağı faydaları şöyle sıralamıştır: Suçu işleyenlere karşı bir merhamet duygusu oluşmaz. Allah'ın hükmü yerine tam olarak getirilir. Suçluyu kayırma gibi bir durum olmaz. Suçun tatbikini seyredenler üzerinde etkili ve caydırıcı olur.¹⁹⁰ Zaten İslam Hukukunda cezaların etkili olmasının getirdiği en büyük avantaj, caydırıcılığının fazla olmasıdır.

Kur'an işlenen suçun toplumda meydana getirdiği yıkıma göre cezanın şiddetini de belirler. Zina suçu ahlaksızlığın toplum içinde yayılması, soyun karışması, akrabalık bağlarının ortadan kalkması gibi topluma büyük zararlar verdiği için yasaklanmıştır.¹⁹¹

Ayette çok açık bir şekilde belirtilmektedir ki; zina suçunu işleyen kişiler ifşa edilmeli ve onlara uygulanacak cezalar ise insanların şahitliği önünde yapılmalıdır.

¹⁸⁵ Yazır, V, s. 358.

¹⁸⁶ Yazır, V, s. 358.

¹⁸⁷ Yazır, V, s. 358.

¹⁸⁸ Yazır, V, s. 358.

¹⁸⁹ İbn Kesir, XI, s. 5783.

¹⁹⁰ Kutub, II, s. 225.

¹⁹¹ Hüseyin Çelik, Kur'an Ahkâmının Değişmesi, Otto Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2017, s. 178

Çünkü bu günah, toplumun huzuruna yapılan bir tecavüzdür. Bu sebeple bu suçluların, toplumun önünde cezalandırması çok tabidir.

İslam, insanın fitri duygularına savaş açmaz. İslam bu fitri duyguları meşru yollarla koruma altına alır. Evlilik de hem bu duygunun tatmini hem de İslam toplumunun devamlılığı için var olan bir kurumdur. Eğer bu kurum, korunmazsa İslam toplumu diye bir yapı kalmaz. Ayrıca İslam ceza hukukunda amaç, ceza vermek değil cezadan caydırmaktır. Bu sebeptir ki; cezalar toplum önünde verilmektedir. Ayrıca celde ve recm cezasını ilkel bulan modern dünyanın insanları şunu unutmamalıdır ki ceza caydırıcı olmazsa toplumu korumak da mümkün olmaz. Nitekim bugün başımıza gelen de tam olarak budur. Bir grubun cezalandırmaya tanık olması sosyal baskının gücünü gösterecektir. İnsanlar başkalarının bakışlarına maruz kalmamak, toplum içinde küçük düşmemek için bu günahlardan vazgeçecektir. Zina gibi bir suçun cezasının da toplum önünde verilmesi, bu sapık ve hayvansı düşüncenin diğer bireylerin zihninde yok olup gitmesini sağlayacaktır. Böylece toplumun sosyal gücünden faydalanılarak suçlar daha meydana gelmeden önlenmiş olacaktır. Çünkü insan hata yapmaya meyilli bir varlıktır. Ancak onu caydıracak güçlü sebepler hataları işlemesini önler. Ayrıca insan sosyal bir varlıktır. Birtakım davranışları öğrenebilmesi için illa ki onu birebir tecrübe etmesi gerekmez. Etrafında gözlemlediği olumlu ya da olumsuz davranışları da öğrenebilir. Ki buna sosyal öğrenme diyoruz. Yaratıcımız olan Rabbimiz bizi en iyi bilen olduğu için cezalarda, özellikle de toplumu ilgilendiren cezalarda sosyal yönü ortaya çıkarmıştır.

Son olarak şunu belirtmeliyiz ki toplumun sağlıklı yapısını bozacak her türlü davranış kesin ve net bir şekilde İslam hukukunda karşılık bulmuştur. Ayrıca bu tarz suçlara verilen cezalar, toplumun bireyleri önünde infaz edilerek bireylerin vicdanları rahatlatılmıştır.

6. Hırsızlık(Sirkat) Suçunun Sosyolojik Boyutu

İslam toplumu her yönü ile huzurun ve emniyetin tesis edilmesi gereken bir toplum olma düsturu ile yola çıkar. Bunu sağlamak insan fitratının en önemli duygusu olan güven duygusunu tatmin ederek bireyin, huzurlu ve mutlu olmasını sağlamakla olur. İslam dini fitrat dinidir. Bu sebepten insanlara ve onların özüne uygun kurallar

koyar. Koyduğu hükümlerle bu kuralları koruma altına alır. Her bireyin zihin dünyasında mülk edinme ve bu birikimi koruma içgüdüğü vardır. Kendisinin olanı korumak ister. Ayrıca elde ettiği mal ve mülkün devlet tarafından da koruma altına alınmasını ister. Emeklerinin zayi olup gitmesini kabullenmez. Toplumda her anlamda kendini güvende hissetmek ister. Güven sorunu bireylerde huzursuzluğa sebep olur.

İslam dini toplumun huzurunu bireyin huzurunda bulur. Bireyi huzurlu olmayan bir toplumun, kendi huzurundan bahsetmek mümkün olmaz. İşte bu sebeple bireyin din, can, mal, akıl ve namusu İslam devleti tarafından koruma altındadır. İlk bakışta bireyi ilgilendiren bir durum gibi görünen bu sebepler aslında ideal İslam toplumunu vücuda getirmek için dönüm noktalarıdır. Bu noktalar bireysel olarak görülmeyip ihlalleri de bireysel boyutta incelenmemiştir. Bu sebeple İslam dini, bireyin huzurlu olmasını sağlayacak her uygulamayı gündemine almıştır. Üzerinde önemle durmuştur. Bireyin, huzurunu ve kendini emniyette hissetme duygusunu hissedecek şekilde uygulamalar ve kurallar koymuştur.

İslam ceza hukukunda daha önce de ifade ettiğimiz gibi gaye; bireyleri cezalandırmak değil, bireylerin suç işlemesine engel olmaktır. Yani hem bireyi suçtan uzak tutarak bireyi hem de karşı tarafı yani toplumu güvence altına almaktır. Tabi ki şu husus da üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır; suçlar ve cezalar belirlenirken öncelik kişileri, bu suçları işlemeye itecek nedenleri ortadan kaldırmaktır. İslam, hırsızlık suçuna mani olmak için zekât ve sadaka ibadetlerini koyarak çok önemli bir adım atmıştır. Yani İslam toplumunda hırsızlık suçunu önlemek için insanları çalmaya itecek nedenler ortadan kaldırılmıştır. Kişinin, yaşamını idame ettirebilmesi için en asgari düzeyde sahip olması gereken hayat standartlarını sunmak gerekir. İnsanlara nafakalarını temin için bir iş vermek ve insan gibi yaşamasını sağlamak devletin görevleri arasında sayılır. İş yapamayacak derecede engeli olanların geçimi akrabalarına, devlete ve diğer Müslümanlara bir sorumluluk olarak verilmiştir.

Zengin ve fakir arasında güzel ve samimi bir bağ oluşturan zekât ibadetinin farz oluşunun altında yatan ilahi hikmetlerden biri olabilir. Böylece bir kesimin dünyevi her türlü zevki yaşarken diğer bir tarafın en elzem ihtiyaçlarını karşılayamaması gibi üzücü bir manzara ortadan kalkmaktadır. Çünkü insanların temel ihtiyaçları karşılanmadığı zaman kişiler zaafplarının esiri olabilirler. Böylece normal şartlarda hiç yapmayacakları eylemleri işleyebilirler. İşte, tam da bu sebeplerden dolayı İslam'da öncelikli olarak

bireyi, başkasının malını çalmaya mecbur olmayacaktır. Zekâtın farz oluşu, sadaka vermenin önemine dair ayet ve hadislerin bu kadar fazla oluşunun sebeplerinden biri de bu olabilir. İdeal İslam toplumunda hudutsuz bir zenginlik ve açlık düzeyinin altında bir yoksulluk söz konusu değildir. Toplumda yaşayan insanlar arasında maddi anlamda bir uçurum yoktur. Bu ibadetlerin temel amacı, toplumdaki sosyal statüyü birbirine yakınlaştırmaktır.

Maddi durumları belli bir seviyede tutarak zengin-fakir arasında oluşabilecek kıskançlık duygusu da önlenmek istenir. Çünkü insan kendisine yapılan iyiliği unutmaz ve iyilik yapana karşı güzel duygular besler. Kişi kendisine zor zamanda yapılan iyiliği görmemezlikten gelmez. Böylece zekât ve sadaka sayesinde fakir görülüp gözetilir. Fakir insan ise hayatın zor şartlarına karşı yalnız olmadığını hisseder. Sorunlarına toplum tarafından çözüm bulunan fakir kişi kendini içinde yaşadığı toplumda mutlu hisseder. Yaşadığı toplumdan dışlanmadığını bilir. Ancak tüm bu şartlar oluşturulmuş olmasına rağmen hala yapılan hatalar varsa bunlar, ciddi anlamda cezalandırılır. Nitekim öyle de olmuştur. En başta da belirttiğimiz gibi önce suçun işlenmesine sebep olacak durumlar ortadan kaldırılır. Daha sonra da bireye tüm bunlara rağmen suç işlemesi halinde cezalar uygulanır.

İslam cezalandırma mantığı şudur ki; öncelikli olarak suç ve ceza çok açık ve nettir, bireyi suç işlemeye itecek sebepler de ortadan kaldırılmıştır. Yani birey yaptığı davranışını, başına gelecekleri bilerek yapar. Tüm bunlardan sonra ayetlerle sabit ve Peygamber (sas)'ın uygulaması ile de pratik hayata aktarılan cezalar uygulanmıştır.

Biz araştırmamızın bu bölümünde toplumdaki güveni en çok zedeleyecek suçlardan biri olan hırsızlık suçu ve bu suça karşılık verilen el kesme cezasının sosyolojik yönü üzerinde durmaya çalışacağız. Toplumun huzurunu bozacak bu cezaya, adeta toplumda bir damga gibi belli olsun diye el kesme cezasının verilme nedenlerini araştıracağız.

Konumuzla ilgili olarak değineceğimiz ayet, Maide suresi 38. ayettir. Ayet meali şöyledir: ***Hırsızlık eden erkek ve kadının, işlediklerine karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olsun diye ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.***

Ayetin detaylarına geçmeden önce hırsızlık fiili ve ona verilecek cezanın ayrıntıları üzerinde durmaya çalışacağız. Verilen cezaların sosyolojik açıdan değerlendirmesini yapacağız.

Hırsızlık suçu bütün toplumlarda hakir ve kötü görülmüş ve ceza sebebi olmuştur. Şimdi kadim toplumlarda hırsızlık suçuna bakış açısına bir dönelim. Hırsızlık suçunun ilk toplumlarda net bir cezası olduğu bilinmemektedir. Ancak yerleşik hayatla beraber toplum düzeni sağlamak için cezalar konulmuştur. Eski Çin, Hint, Asur ve Hitit medeniyetlerinde hırsızlık büyük bir suç olarak görülmüş ve cezalar konulmuştur. Eski İran'da, Sümerler'de ve Hammurabi kanunlarında hırsızlığı önlemek için verilen ceza çalınan malın birkaç katının ödenmesinden hırsızın öldürülmesine kadar çeşitli cezalardır. Ahdi Atik'te ki on emirden biri "çalmayacaksın"dır. Hristiyanlıkta da hırsızlık yasaklanmıştır.¹⁹²

İslâmiyet'ten önce Hicaz-Arap toplumunda hırsızlık kural olarak ayıp ve suçtu. Ancak bu suça cezayı tatbik edecek bir otorite yoktu. Araplar birbirlerine ve mabetlere dair eşyaları çalmayı suç sayarken başkalarının malını çalmayı beceri ve cesaret örneği sayarlarmış. Ayrıca hırsızın sosyal statüsü ve kabilesinin gücü de cezalandırılmada farklılıklara sebep olurmuş. Kaynaklar, Cahiliye Arapları arasında hırsızlığın bir hayli yaygın olduğundan söz eder. Cahiliye toplumunda da hırsızlığın hapis, el kesme, kabile himayesinden çıkarma, dayak gibi çeşitli cezalarla önlenmeye çalışıldığı eldeki mevcut bilgilerdir.¹⁹³

Yukarıda en baştan beri eldeki veriler bizi şu sonuca ulaştırıyor ki; hırsızlık bütün toplumlar tarafından kötü görülmüştür. Yapılan bu eylem her toplumda hafif ya da ağır bir sonuçla karşılık görmüştür. Her toplumda hakir görülen ve cezalandırılan hırsızlık suçunun İslam toplumundaki cezası ayet ile sabittir. İşte bizi daha çok ilgilendiren kısım budur. Konu ile ilgili ayetimiz Maide suresi 38. ayettir. Ayet meali şöyledir:

Erkek ve kadın hırsızların ellerini kesiniz. Bu onların suçlarına karşılık Allah tarafından belirlenmiş caydırıcı cezadır. Hiç kuşkusuz Yüce Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

Ayette öncelikli olarak hırsızlığı kesinleşmiş olanlar açısından bir cinsiyet ayırımına gidilmemiştir. Verilecek cezanın kadın erkek hepsi için aynı olduğu kesin ve nettir. Ayrıca ayetin devamındaki caydırıcı bir ceza ifadesi de yukarıda belirttiğimiz İslam'ın cezalardaki amacının caydırıcılık olması fikrini doğrulamaktadır. Bunu

¹⁹² Ali Bardakoğlu, "Hırsızlık", DİA, İstanbul, 1998, XVII, s. 384.

¹⁹³ Bardakoğlu, "Hırsızlık", s. 385.

belirttikten sonra çok fazla detaya girmeden hırsızlığın tanımı, çalınan malın özellikleri ve uygulanan cezada dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Hırsızlık yani *sirkat* sözlükte başkasının malını gizli olarak almaktır ki, dilimizde hırsızlık denir. Hırsızın çoğunlukla göz diktiği, çalmak istediği mal, rağbet edilen mallardan olur. Yoksa alınması normal karşılanan şeylerin alınmasını tam manasıyla bir hırsızlık sayılmaz. Hırsızlığın mahiyetinde mal sahibinin koruma ve gözetimindeki mal yani korunan malı çalmaya kalkışmak anlamı vardır.¹⁹⁴

Çalınan malın miktarı konusu da ihtilaflıdır. Zahirîye mensubu fakihlerin bazıları derler ki: İster çok, ister az olsun; bir şey çalan hırsızın eli kesilir. Çünkü ayet, umumi anlamı ifade eder şekilde, hırsız erkek ve hırsız kadının yaptıklarına karşılık bir ceza olarak ellerini kesin, buyuruyor. Onlar, bekçi ve nisap durumunu dikkate almadan bulundurmaksızın sadece hırsızlığı esas alıyorlar.¹⁹⁵

Bu konuda Ebu Hüreyre (r.a.)dan nakledilen şu hadis-i şerif vardır: Allah hırsıza lanet etsin. Yumurta çalar eli kesilir, ip çalar eli kesilir.¹⁹⁶

Cumhura göre hırsızlıkta nisap miktarı esastır. Ancak nisabın miktarı konusunda fukaha arasında ihtilâf vardır. Çalınan malın nisap miktarı konusundaki belirsizlikle ilgili Elmalılı Hamdi Yazır'ın şu fikri orta noktayı bulma açısından değerlidir: Nisap miktarının zamana göre belirlenmesinin daha uygun olacağını belirtir.¹⁹⁷

Çalınan malın belli özellikleri taşıması gerekir ki bu, cezanın uygulanmasında önem arz etmektedir. Fakihlerin cumhuru şöyle demişlerdir: El kesme cezası iki şart varsa gerçekleşir. Bu şartlar ise şunlardır:

- Çalınan şeyin değerinin belli bir nisabı geçmesi...
- Çalınan şeyin saklanan, korunan bir şey olması...¹⁹⁸

Bir şeyin hırsızlık sayılabilmesi için alınan malın hem kıymetli olması hem de korunaklı bir yerden alınması gerekir.

Ayrıca el kesme cezasının uygulanması için en başta da belirttiğimiz gibi ortamın ideal şartlardaki bir toplum halinde olması gereklidir. Nitekim Hz. Ömer'in kıtlık senesinde bu cezanın uygulanmasını askıya aldığı kaynaklarda yer almaktadır.

¹⁹⁴ Yazır, III, s. 172.

¹⁹⁵ İbn Kesir, V, s. 2272.

¹⁹⁶ İbn Mâce, Hudud, 2583.

¹⁹⁷ Yazır, III, s. 174.

¹⁹⁸ Razi, VIII, s. 61.

Ayrıca efendisi tarafından aç bırakılanlara karşı ilk olarak el kesme cezasını emretmesi, daha sonra da durumun araştırılması ile kölelerin bunu açlıktan dolayı yaptıkları ortaya çıkınca uygulamayı durdurması, bize bu cezanın uygulanırken sahabenin ne kadar titizlik gösterdiğini ispatlamaktadır. Ebu Hureyre (r.anh)'den rivayetle Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur:

Had (cezaı)'ı def edebildiğiniz sürece yani suç sabit olmadıkça def ediniz.¹⁹⁹

Hız. Ömer de şöyle buyurmuştur: Şüphle sebebiyle cezaları kaldırmam bana hayır yönünden onu uygulamaktan daha hoş geliyor.²⁰⁰

Bu sebeple hadler uygulanırken başkalarının çarpıtmaya çalıştığı gibi her olayda el kesme cezası uygulanmamıştır. Ancak kesin gerçekleşen olaylarda da cezayı uygulama noktasında gevşeklik olmamıştır. Çünkü hadler Allah'ın hakkıdır ve uygulanması gerekir. Çünkü ayetin sonundaki "...Allah hüküm ve hikmet sahibidir." kısmı Yüce Yaratıcımızın hâkimliğine işaretir. Hüküm O'nun'dur, karar O'nun'dur. Hâkime düşen ise onu uygulamaktır. Ayet sonundaki Esmâ-i Hüsnaların ayette verilmek istenen mesajlarla bağlantılı olduğunu Razi'de geçen şu rivayetten anlıyoruz: "Esmâ'i şöyle der: 'Maide suresini okurken yanımda bir bedevi Arap bulunuyordu. Ayetin sonunu yanlışlıkla Allah gafur ve rahimdir şeklinde okudum. Bana bu kimin sözüdür dedi? Ben: Allah'ın sözüdür, dedim. Bir daha tekrarla deyince aynı yanlışlığı yaptım ve hemen yanlışlığımın farkına vardım ve düzelttim. Allah aziz ve hâkimdir diye okudum. Bedevi: İşte şimdi düzelttin, dedi. Ona, bunu nasıl anladın diye sorduğumda, Ey be adam Allah aziz ve hâkim olduğu için el kesme cezasını emretmiştir. O, mağfiret ve rahmeti ile elin kesilmesini emretmez, diye cevap verdi.'" ²⁰¹

İşte bu rivayet de gösteriyor ki Rabbimiz hâkimdir yani son sözü söyleme hakkına o sahip olduğu için hadleri uygulama noktasında müslüman idarecilere asla hükmü uygulamada keyfiyet kapısı aralanmamıştır.

Peygamber (sas)'ın Kureyşli bir kadına el kesme cezası uygulamasındaki kararlı duruşu bu noktada son derece önemlidir. Peygamber (sas)'ın açık ve net tavrı toplumda adaletin önemini ortaya koymuştur. Cezanın herkese uygulanması toplumdaki adalet duygusunu güçlü tutmuştur. Çünkü yaşanan olaylar ve uygulamalar bireylerin zihninde hak ve hukuk kavramlarını iyice yerleştirmiştir. Aynı zamanda hâkim konumunda olan

¹⁹⁹ İbn Mâce, Hudud, 2545.

²⁰⁰ Kutup, IV, s. 226.

²⁰¹ Razi, VIII, s. 68.

Rasulullah'ın adaletten ve eşitlikten uzaklaşmaması toplumdaki güven duygusunu da pekiştirmiştir. İnsanlar hırsızlık suçunu işleyen Peygamber kızı bile olsa aynı cezayı alacağını görmüşlerdir. Bu yalnızca bir söylem olarak kalmamıştır. Uygulama herkes için aynıdır. Bu da insanlarda hükmü uygularken iltimasın olmadığını net bir şekilde ortaya koymuştur. Böylece cezaların gayesi olan caydırıcılık etkisini göstermiştir. Toplumu oluşturan her fert kesin olarak şu sonuca varmıştır ki; kim olursan ol bu suçu işlersen cezası çok açık ve nettir. Bunu uygulamada en ufak bir gevşeklik ortaya çıkmayacaktır. Zihin dünyasında bunu oturtan kişi artık suç işlemekten tamamen uzaklaşacaktır. Böylece adalet duygusu gelişmiş ve hem bireylerin birbirine güvendiği hem de bireylerin idarecilere güvendiği ideal toplum oluşacaktır.

Elmalılı Hamdi Yazır hırsızlık suçuna verilen el kesme cezasının gerekliliği noktasındaki görüşleri çok isabetlidir. Bu noktada görüşleri şöyledir: Mazeretsiz bir şekilde başkasının malını çalana Allah'tan bir nekâl, yani bir daha yapmamaları için hakkiyle bir bağ, bir kelepçe olmak üzere ellerini kesiniz. Yani onları damgalayınız. Allah yolunda çalışmayan, harama uzanan el kesilmelidir. Fakirleri korumak onları, hallerini anlamak noktasında kullarını uyaran, zekât ve sadaka vermeyi emreden Allah'tır. Allah'ın emirlerini uygulayan müslüman, yardımlaşan, birbirinin halinden anlayan bir toplumu oluşturur. Oysa ki böyle bir toplumun huzurunu bozan kişinin eli tabi ki kesilmelidir. ²⁰²

Hırsızlık suçunun cezası olarak bireylere verilen el kesme cezasını sosyolojik yönden incelediğimizde birçok önemli sonuca ulaşmaktayız. Allah, toplumun güvenini ortadan kaldıracak bu fiili işleyen kişiyi yine toplum önünde cezalandırarak onları rahatlatmış olacaktır. Yani bu kişiler toplum içinde elleri kesilerek belirlenmiştir adeta damgalanmıştır. Bu kişilerin ellerinin kesilerek boyunlarına asılması Peygamber (sas)'ın uygulamasıdır. ²⁰³ Suçlular herkesin göreceği bir şekilde teşhir edilmiştir. Bu da cezanın caydırıcılık yönünü arttırmaktadır. Bu insanlar artık kesik elleri yaşadıkları toplum içinde güvensiz görülecektir. Bu da kişileri sosyal hayat içinde küçük düşürecek ve yalnızlığa itecektir. İnsanlar bunu düşünerek hırsızlık suçunu işlemekten imtina edecektir. Böyle aşağılayıcı bir suçu işlemek insanların aklından bile geçmeyecektir. Çünkü toplumdaki saygınlığı sona erecektir. Gizleyemeyeceği bir nişane şeklinde

²⁰² Yazır, III, s. 175.

²⁰³ İbn Mâce, Hudud, 2587.

nereye gitse hırsızlığı kendisini takip edecektir. Hiçbir toplumda sağlıklı ilişkiler kuramayacaktır. Ticaret ya da diğer meslekler onun için bir hayal olacaktır. Bu kaygılar ve düşeceği rezil durum kişiyi hırsızlık günahından uzaklaştıracaktır. Zaten asıl amaç da budur. Yani suç işlenmeden onu önlemektir. Çünkü alenileşen bir ceza hep küçük düşürücü olacaktır. Toplum içinde itibarını yitirmek herkesin göze alabileceği, basit bir olay değildir.

Ayrıca nafakamızı temin etmek için Allah bize el ve ayak gibi uzuvlar vermiştir. Biz bu uzuvlarımızı kullanma gereği duymaksızın tembellik yaparak kolay yoldan zengin olma hayalleri peşine düşersek, Allah'ın vereceği ceza, amacına uygun kullanmadığımız bu uzuvların kesilmesi olacaktır. Böylece gerçek anlamda yoksun bırakılmış olacağız. İşte bu yoksunluk duygusu fertler için caydırıcı olacaktır. Yani nafaka temini için verilen bu organların varlığı sende bir anlam ifade etmiyor. O halde sende bulunmasına da gerek yok.

Güven toplumunun oluşmasına engel oluşturan hırsızın kesik eli onu toplum içinde güvensiz biri olarak damgalayacaktır. Onu hiç tanımayan bir kişi bile onun emin olmadığını kesik kolundan anlayacaktır. Bu da bireyi ürküten bir durumdur. Böylece insanlar toplum içinde rezil olmaktansa nefislerini terbiye etmek için çaba gösterecektir. Bütün çabasını azgınlaşmış olan nefisini terbiye etmeye ayıracaktır. Hayat da helal yoldan nafakasını temin için alın teri dökerek kimsenin mal edinme hakkını elinden almayacaktır. Böylece herkes sadece kendi malı mülkü ve rızkı ile uğraşacaktır. Başkasının malına göz dikmeyecektir.

Cezanın ağır ve herkes için uygulanması kişileri başkalarının mallarına göz dikmekten alıkoyacaktır. Böylece güvenli ve sosyal bir İslam toplumu inşa edilecektir. Adalet temin edilecektir. İltimas ortadan kalkacak ve güven temin edilecektir. Çünkü canı, malı ve namusu güvende olan bireyler, kendini mutlu ve huzurlu hissedecektir. Peygamber dönemindeki Asr-ı Saadet toplumuna bir adım daha yaklaşmış olacaktır. Zaten İslam'ın gayesi de fertlerin ve toplumun huzur ve mutluluğunu temin etmektir. Eğer gerçekten Allah'ın hükümleri uygulanırsa günümüz sosyal sorunlarının tamamı kendiliğinden çözülecektir. Güvenen ve kendisine güven duyulan bireylerin oluşturduğu ideal, güvenilir ve yaşanılabilir İslam toplumu meydana gelecektir. Çünkü âlemlerin Rabbi olan Allah her şeyi hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibidir. O'nun hükümleri en ideal ve en mükemmel hükümlerdir. O yarattığı kullarının zaaf noktalarını da bunları

terbiye etme yollarını da en iyi bilendir. Bu sebeple o hükümler ile ideal bir hayat düzeni inşa edilebilir.

7. Yemin Kefaretinin Sosyolojik Boyutu

Yemin bireyin toplumdaki itibarıdır. İnsanların kendi aralarında güven duygusunu oluşturmaya yönelik bir eylemdir. Kişilerin yaptığı yemini yerine getirmesi ya da getirmemesi toplumdaki statüsünü belirleme de önemli bir rol oynamaktadır. Toplumu oluşturan fertler arasındaki güven duygusunu yakından ilgilendiren yemin konusu araştırmamızın bu bölümünde iki yönü ile incelenecektir. İlk olarak yeminin sosyolojik yönden bireyi ve dolayısıyla toplumu etkilemesi ele alınacaktır. Daha sonra da yerine getirilmeyen yeminin kefareti olarak verilen cezalar, sosyolojik açıdan incelenecektir.

Sözlükte yemin kelimesi sağ el olarak geçmektedir.²⁰⁴ Terim olarak bir kimsenin kararlılığını pekiştirmek ve başkalarını ikna etmek amacıyla söz ve beyanını Allah'ın adını veya bir sıfatını zikrederek kuvvetlendirmesini ifade eder. Hilf, kasem, ahid, misak gibi kelimeler de yemin yerine kullanılmaktadır. Kur'an'da Allah yarattıklarına yemin eder ancak kullar üzerine yemin etmez. Bu sadece Allah'a mahsustur. Kullar yalnızca Allah üzerine yemin eder.²⁰⁵

İslam hukukçuları yemini üçe ayırır:

1.Yemin-i Lağv: Herhangi bir şer'i hükmü olmayan yemin türüdür. Cezası yoktur.

2. Yemin-i Gamus: Bir kişinin yalan olduğunu bilerek kasıtlı yaptığı yemindir. Bunun cezası Allah ile kul arasındadır.²⁰⁶

3.Yemin-i Mün'akide: Gelecekteki bir konu üzerine o işi yapıp yapmama üzerine yapılan yemindir. Bu yemin türü kefarete gerektirir.²⁰⁷

Yemin çeşitleri incelendiğinde açık bir şekilde görülmektedir ki yemin-i lağv ve yemin-i gamus ya cezasız bırakılmış ya da cezası ahirette ertelenmiştir. Ancak fertler arasında yapılan aynı zamanda fertlerin birbirlerine olan güvenlerini sarsacak olan

²⁰⁴ İsfehani, s. 1197.

²⁰⁵ Ertuğrul Boynukalın, "Yemin", DİA, İstanbul, 2013, XXXXIII, s. 417.

²⁰⁶ Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1993, s. 3511.

²⁰⁷ Ceziri, s. 3511.

yemin-i mün'akidenin ise kefareti ayet ile sabit olmuştur. Bizim çalışmamızı ilgilendiren asıl kısım da burasıdır. Yani toplumsal güveni sarsan bu soruna Yüce Rabbimizin nasıl bir karşılık verdiği'dir. Buraya kadar yaptığımız incelemeler bizi hep şu sonuca ulaştırdı; Allah toplumu zedeleyecek bir davranışı asla karşılıksız bırakmamıştır. İşlenen suçun sosyal hayatı zedeleme oranına göre suça verilen cezanın da sosyal yönü ağır basmıştır.

Sosyal bir yapı olan toplumda, güven duygusunu zedeleyen yeminin kefareti olarak yapılacak olanlar ise bu konunun ikinci önemli kısmını oluşturmaktadır.

Yemin kefareti için incelediğimiz ayet Maide suresi 89. ayettir ki ayet meali şöyledir:

Allah kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Ama bile bile yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bu durumda yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on fakire yedirmek ya da onları giydirmek ya da bir köleyi azat etmektir. Bunları bulamayan ise üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz vakit yeminlerinizin kefareti budur. Yeminlerinizi tutun. Allah size ayetlerini bu şekilde açıklıyor ki şükredesiniz.

Toplunun güven duygusunu ve dolayısıyla huzurunu bozan tutulmayan yeminin kefareti için ayette yapılacak olanları sıraladığımız zaman Rabbimizin üç seçeneği önümüze koyduğunu görmekteyiz. Bu seçenekleri şunlardır:

1. Kendimiz ve ailemizin yediğinin ortalama seviyesinde on fakire giydirmek veya onları doyurmak,
2. Köle azat etmek,
3. Son olarak üç gün oruç tutmak.

Bu sıralamaya baktığımızda şu sonuca ulaşmaktayız; Allah bu suç için tek ceza değil seçenekler sunmaktadır. Bundaki gaye de Allah'ın kullarını terbiye etmek istemesi ancak onlara zulmetmek istememesidir. Çünkü seçenekler, alternatifler sunmak O'nun rahmetinden ve kullarını yakından tanımasındandır. Ayrıca burada şu noktaya değinmekte yerinde olacaktır. İslam hiçbir zaman zalimane bir şekilde fertleri cezalandırmayı amaçlamaz. İslam'ın amacı fertlerin ıslahı ve ideal İslam toplumunu oluşturmaktır. Böylece onları sosyal açıdan zirve noktaya taşımaktır. Bu suç karşısında seçenekler sunması ve bu seçeneklerin yerine getirilebilecek düzeyde olması bireyin ıslah edilmesinin gaye olduğunu göstermektedir.

Yemin konusunun aşırı derecede varsayımçı bir yaklaşımla ele alınması toplum nezdinde bu konuyu itibarsızlaştırmıştır. Toplumlarda yemin basit ve sıradan bir hal almıştır. İnsanların birbirlerine güvenleri kalmamıştır. Hâlbuki bu iş vahyin gündemine girecek kadar önemlidir. Vahiy bağlamında düşünülerek tekrardan yeminle ilgili önemli bir gündem oluşturulmalıdır ki böylece bireyler arasında güven teşekkül edilebilsin. Fertleri birbirine güven duyan toplumlar da güven toplumu olur. Bu ortamı oluşturmak için de aşağıdaki önemli noktaları tekrardan uygulamaya geçirmek gerekir. Bu uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

a) Yemin ciddi bir beyandır. Kasıtsız yapılan yeminlerden dolayı Allah katında bir mesuliyet yoksa bu konudaki ağız alışkanlığı olayı basitleştirir. Bu sebeple yemin sözcüklerini gereksiz ve aşırı derecede söylemekten kaçınılmalıdır.

b) Yalan yere yapılan yemin ceza gerektirir.

c) Bir fiili yapıp yapmama noktasında yapılan yeminin yerine getirilmesi için gayret gösterilmelidir. Ancak dinin tasvip etmediği bir durumsa yerine getirilmez.

d) Tutulmayan yeminden dolayı ayette belirtilen kefaretlardan biri uygulanmalıdır.

e) Yemin içerikli konuşmalarda lafza değil niyete bakılmalıdır.

Bu noktalara dikkat edilirse yemin konusu da eski önemine kavuşacaktır. Böylece insanlar rastgele yemin etmekten uzak duracaklardır. Yemin önemli olursa yemine sebep olan konular da önem taşıyacaktır. Kıymetli olan mevzuların basitleştirilmesi olayı son bulacaktır.

Yemin konusu toplumu fazlası ile zedelemektedir. Bu nedenle yeminin kefareti ile ilgili ayette kefarete olarak ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on fakire yedirmek veya onları giydirmek veyahut bir köle azat etmektir. Bunlara imkânı olmayan ise üç gün oruç tutmalıdır. Kefaretlerin sıralamasına bakıldığında görülmektedir ki bireylerin faydaları üzerine bir sistem oluşturulmaktadır. Bireylerin temel ihtiyaçları giderilmek de böylece toplumların hayat standartları artmış olacaktır. Böylece huzurlu ve mutlu toplum oluşturulacaktır.

Toplumu zedelemeye yönelik olan bu soruna toplum nazarında damgalanarak bir karşılık verilmiştir. Çünkü kefarete için seçeneklerden birini yapan kişi topluma bu davranışını açıklamak zorunda kalabilir. Böylece toplum onun günahını bilecektir. Birey güven duygusunu zedelediği toplum tarafından ayıplanacak ve kınanacaktır.

Çünkü yaptığı gün gibi aşikârdır. Yaptığı hatanın bedeli olarak önüne sunulan seçeneklerin hepsi toplumun nezdinde günahın ilanı şeklinde olacaktır. Bu da bireyi bu günahı işlemekten alıkoymak için yeterli olabilir. Günahların insanlar tarafından bilinmesi fikri kişiyi, günah işlemekten alıkoymaz. Ödetilen bu kefaretlere sosyolojik ceza olarak görmemiz mümkündür. Çünkü kefaretlere bireyin saklamak istediği günahını açığa çıkaracaktır. Böylece toplum tarafından yalancı, güvensiz gibi etiketlemelere maruz kalacaktır. Hiç kimse kötü dahi olsa kendi toplumu içinde bu şekilde etiketlenmek istemez. Bunların hepsi diğer bireyler tarafından yakinen gözlemleneceği için kimse bu duruma düşmek istemeyecektir. Ceza amacına ulaşmış olacaktır ki diğer bireyler için caydırıcı olacaktır. Zaten cezalar da amaç; bireyleri ıslah ederek huzurlu bir İslam toplumu oluşturmaktır. Bu yöntemle amaca kimseyi kırıp dökmeden ulaşılmış olacaktır. Ayrıca bu sayede toplumun, yardıma muhtaç fertlerinin ihtiyacını görmek, özgürlüğü kısıtlananları özgürleştirmek ya da oruç ile nefsi terbiye ederek yine toplumu faydalandırmak sağlanmış olacaktır.

Ayrıca günümüzde geçerliliğini yitirmiş olsa da insanlık dışı bir uygulama olan köleliğin kaldırılmak istenmesi sosyal devlet algılayışına hâkim olan İslam dininin bireylerin eşitlik ve özgürlüğüne verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir. Cahiliye geleneği olan köleliği kesin ve kat'i bir şekilde kaldırmanın yolu İslam'da tedriciliktir. Böylelikle yanlış olan İslam'ın bireye bakışı ile tamamen çelişen bu fikir böylelikle peyderpey eritilecektir. Bu durumdan çift taraflı bir fayda sağlanmış olacaktır. İlki köle azadı ile yavaş yavaş bu statü ortadan kalkacaktır, ikincisi toplumun sosyal yönünü zedeleyen suçların affı için bir çıkış olarak sunacaktır. Yani yeminini tutmayıp sosyal yapıyı zedeleyen kişiler, ya on fakiri doyurmak veya giydirmek gibi toplumdaki bireylerin ihtiyaçlarını karşılayarak onların sosyal refah düzeyini yükseltecektir. Yahut bir köle azat ederek insanlar arasında sosyal eşitlik sağlayacaktır. Hiçbirine gücü yetmiyorsa oruç tutarak kendi nefsinin terbiyesini edecektir, böylece toplumda terbiye edilmiş bireylerin olması sağlanacaktır. Bundan da yine toplum fayda görecektir. İslam dini sosyal açıdan bireyleri mutlu ve güven içinde olan bir toplum oluşturma gayesi gütmüştür.

Yemin konusu ile sosyolojik ceza arasında bağ kurmaya çalıştık. Nitekim kişilerin yaşadıkları toplum tarafından güvensiz ve yalancı olarak bilinmesi ya da adının böyle ifşa edilmesi birey için sosyolojik bir cezadır. Kimse bu vasıf ile vasıflandırılmak

istemez. Yeminin kefareti de her açıdan sosyolojik yönü ağır basan bir ceza uygulamasıdır. Bireyler başına gelecekleri önceden bilerek bu günahı işlemekten uzak duracaktır.

B.SOSYOLOJİK CEZANIN UHREVİ BOYUTU

İslam inancına göre insan hayatı iki aşamadan oluşur. Biri dünya hayatı, diğeri ise ahiret hayatıdır. Dünya hayatı doğum ile başlayıp ölüm ile son bulan süreli bir yaşamı kapsar. Ahiret hayatı ise ölüm ile başlar ve ebedi olarak devam eder. Ahiret hayatı, insanın dünyada iken yaptığı fiillerin sonucuna göre şekillenir. Dünyada yaptıklarından dolayı kötü bir netice ile karşılaşacağını anlayan bazı insanlar, suçluluk psikolojisi içerisinde yaptıklarını inkâra kalkışacak. Allah da onların aleyhlerine başta kendi nefisleri olmak üzere, içerisinde yaşadıkları fiziki ortamı, kendi amellerini yazan melekleri ve kendilerine gönderilen melekleri şahit getirecek, son olarak da kendisi onlara yaptıklarını bildirecektir.²⁰⁸ Eğer kişinin dünya hayatı, Yüce Yaratanın emir ve yasaklarına uygun ise ahiret hayatında ebedi cennet, uygun değil ise ebedi cehennem şeklinde devam edecektir. Bu sebeple ahiret hayatı çok daha önemlidir. Ancak ahiret hayatı dünyadaki fiillerimize göre şekilleneceği için Allah, ahiret hayatı ile ilgili hususların insan zihninde daha iyi yer edinmesi için sosyal yöne fazlası ile vurgu yapmıştır. Araştırmamızın bu bölümünde ahiret hayatında verilecek olan cezalar arasında sosyolojik olanlara değinmeye çalışacağız.

1. İnkârcıların Toplu Olarak Hesaba Çağırılması

Hepimiz dünya hayatının vazgeçilmez unsuru olan toplumun bir parçasıyız. Sahip olduğumuz en kıymetli sosyolojik unsur toplumdur. Hiçbirimiz toplumumuzdan bağımsız olmak istemeyiz. Allah ahiret hayatında herkesin dünya hayatındaki grubu ile beraber çağrılacağını vurgulamaktadır. Yani inkârcıların kendi toplumunun gözü önünde aşağılanacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda değerlendireceğimiz ayetler şunlardır:

²⁰⁸Hüseyin Çelik, “Kur’an’da Amel Defteri ve Amellerin Tespiti” , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 17, 2011, s. 90.

O gün her ümmeti diz üstü çökmüş görürsün Her ümmet kendi kitabına çağrılır. Onlara denir ki: Bugün yaptıklarınızın karşılığı ödenecektir. ²⁰⁹

O gün, herkesi, her topluluğu, önderleri ile beraber çağıracağız. Hakikaten de kitabı, sağ eline verilenler, onlar zerre kadar zulüm görmeyeceklerdir. ²¹⁰

Ve o gün, her ümmetten, ayetlerimizi yalanlayan bir topluluğu toplayacağız, onlar, takım takım duracaklar. ²¹¹

Casiye suresi 28.ayet ile ilgili olarak Seyyid Kutup şu yorumu yapar: Bütün nesiller dünyadaki biçilen uzun-kısa yaşamlarını tamamlamış ve şimdi de bu meydanda toplanmışlardır. Ümmet ümmet ayrılıp dizi üstü çöküp korkunç hesaplaşmayı beklemektedirler. Hiç kuşkusuz bütün insanların aynı alanda toplanarak oluşturduğu dehşet verici büyük bir kalabalık korkunç bir sahnedir. Orada bulunanların tümünün dizüstü çökmüş bulunması insanı ürküten korkunç bir manzaradır. Bundan sonra hesaplaşmanın başlayacak olması ise büsbütün dehşet vericidir. Her şeyden önce, kullarına nimetler bahşeden, onlara merhametle muamele eden, onlara sayısız lütuflarda bulunan, ama şu alanda toplanmış bulunanların çoğunun nimetlerine şükretmediği, lütuflarını anlayamadığı karşı konulmaz büyük güce sahip Allah'ın huzurunda toplanılmış olması sahneyi iyice korkunçlaştırıyor, insanı dehşete salıyor.”²¹²

İnsanların ait olduğu sosyal grup içerisinde mahşer meydanında hesap için beklediği vurgulanmıştır. Yani herkes kendi iradesi ile seçtiği grubun üyesi olmaya ahirette de devam edecektir. Hesaba çekilmenin herkesin gözünün önünde yapılması başlı başına büyük bir sosyolojik ceza iken aynı zamanda kaybeden tarafta olmak cezanın ayrı bir boyutudur. İşte bu durum insanı iyi ve kötü arasında seçim yaparken bir nebze olsun durduracak, kararlarını verirken daha temkinli davranmasını sağlayacaktır. Çünkü kimse kendi toplumu önünde utanacak bir duruma düşmek istemeyecektir. İnsanlar bütün insanlığın gözü önünde günahlarının aşikâr olmasını görmek istemeyecektir. Çünkü insanlar toplumun kendisinden utanacaktır. Rabbimizin bu duygunun insan davranışları üzerinde etkilerine vurgu yapması gerçekten caydırıcı olduğunu göstermektedir. Yani herkes tarafından görülmek, bilinmek istenmeyen bir duygudur. Ayrıca herkesin toplumu ile beraber çağrılması ve bundan kaçış olmaması

²⁰⁹ Casiye: 45/ 28.

²¹⁰ İsrâ: 17/ 71.

²¹¹ Neml: 27/ 83.

²¹² Kutup, X, s. 406.

bireyde kaybeden tarafta olmama isteğini doğuracaktır. Kimse iyilik ve kötülüğün ayrımını bilmeden kendine dostlar ve yandaşlar edinmez. Herkes dünya hayatında kimin iyi ya da kötü olduğunu, kendisini hangi yönde etkilediğini bilir. Bireye dünya hayatındaki iyi veya kötü yaptığı seçimin kendisini ahirete kadar takip edeceğini bilir. Ona göre davranması ve seçimini yapması istenir.

Yine İsrâ suresi 71.ayet de Allah herkesi inançta beraber olduğu toplum ve o toplumun liderleri ile dehşet verici ana çağıracağını belirtir. Üyesi olduğu toplumun önünde rezil olma vurgusu burada da tekrardan hissettirilir. Ayetin devamında kitapları sağ elinden verilenlere en ufak bir zulüm yapılmayacağı belirtilir. Bu demek ki diğerleri için elem verici bir azap vardır. Kur'an'da kıyamet gününde iyi olanların kitaplarını sağ ellerinden alacakları ve onların bu durumdan büyük sevinç duyacaklarını belirtir. Günahkârlar da ise durum tam tersi kitaplarını sol ellerinden alırlar ve hissedilen duygu büyük bir utançtır.²¹³ Netice olarak diyebiliriz ki; kişi dünya hayatındaki seçimlerini çok dikkatli yapmalıdır. Çünkü kimle ise ya da hangi hal üzere ise o şekilde diriltilecek, hesaba çekilecektir. Bu durumdan da kaçış olmayacaktır.

Neml suresi 83. ayette de insanın yine seçtiği güruhun bir üyesi olarak yargılanacağından bahsedilmektedir. Bu minvaldeki ayetlerin hepsini bir bütün halinde değerlendirdiğimizde görmekteyiz ki; Rabbimiz insanoğlunun sosyolojik yönüne vurgu yaparak tarafını seçmeye zorlar. İnsana ahiret gününde kaçışın olmayacağı o günde kaybeden grupta olmamasını ikaz etmektedir. Eğer kaybeden tarafta olursak sosyolojik olarak kitabı sol elinden verilen grup içerisinde yer alacağımızı ayetlerle belirterek davranışlarımızı o anı düşünerek gerçekleştirmemizi telkin eder.

2. Kıyamet Günü İnkârcıların Yandaşları Tarafından Yalnız Bırakılması

Ahiret için azık topladığımız yer olan dünyada insanoğlu hayırda da şerde de etrafındaki insanlardan güç alır. Fıtraten insanoğlu bir sosyal grup içerisinde yer alır. İşte Allah insanoğluna eğer inkârcılardan olmayı tercih edersen mahşer gününde yapayalnız kalacaksın, diye belirtmektedir. Yani bizi yalnız kalma ile tehdit etmektedir. İnkârcıların yani küfürde güç aldığımız kişilerin mahşer gününde yanımızda olduklarını

²¹³ Mevdudi, III, s. 125

inkâr ederek bizi yalnızlığımız ve cehennem ateşi ile baş başa bırakacakları belirtilmektedir. Yüce Rabbimiz bu konuyla ilgili şu ayetlerle bizi uyarmaktadır:

Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi Allah'a aittir. O'nun bilgisi dışında hiçbir ürün kabuğundan çıkmaz, hiçbir dişi deve gebe kalmaz ve doğurmaz. Onlara: Bana koştüğünüz ortaklar nerede? diye seslendiği gün: Sana, buna dair bizden hiçbir şahit olmadığını arz ederiz, derler.²¹⁴

Ve o gün bana eş ve ortak saydıklarınızı çağırın der de çağırırlar ama onlar icabet etmez ve aralarına cehennemde derin bir uçurum koymuşuzdur.²¹⁵

Allah'a ortak koşanlar, koştukları ortakları gördüklerinde: "Rabbimiz! Seni bırakıp yalvardığımız ortaklarımız bunlardır" derler. Koştukları ortaklar: "Doğrusu siz yalancısınız" diye söz atarlar.²¹⁶

İnsanların hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve güçsüzler büyüklük taslayanlara diyecek ki: "Şüphesiz bizler size uymuştuk; şimdi siz az bir şey olsun, Allah'ın azabından bizi koruyabilecek misiniz?" Onlar da, "Eğer Allah bizi doğru yola erdirtseydi, biz de sizi doğru yola erdirtirdik. Şimdi sızlansak da, sabretsek de bizim için birdir. Artık bizim için hiçbir kurtuluş yoktur" derler.²¹⁷

Fussilet suresi 47.ayette aramızda hiç kimse, artık Allah'ın başka ortakları olduğuna inanmaz. Sana arz ederiz ifadesi, kıyametin her merhalesinde kâfirlere, dünyada iken, Allah'ın gönderdiği elçileri, yalanlamıştınız. Şimdi söyleyin bakalım o elçiler haklı mıydılar, yoksa haksız mıydılar? şeklinde, yöneltilen soruya karşılıktır. Yani kâfirler her aşamada, hatalarını itiraf edecek ve Biz cahillik üzerinde ısrar ettik, diyerek, yanlışlarını kabul edecek ve itiraf edeceklerdir.²¹⁸ Kâfirler sosyal açıdan yalnız bırakılacaklardır. Dünya hayatında iken inandıkları, güç aldıkları herkes hakikat karşısında susacaktır. Kehf suresi 52. ayette inkâr edenlerin yapayalnız kaldıklarını acı bir şekilde anladıkları bir sahneyi daha gözler önüne sermektedir.

İnkârcılar dünya hayatında hiçbir delile dayanmaksızın Allah'ın varlığını inkar etmiş ya da O'na ortaklar isnat etmişlerdi. Bu durumda herkesi yaptıklarından dolayı sorguya çeken Yüce Allah, kendisine ortak olduğunu ileri sürdükleri düzmece tanrıları getirmelerini ve huzuruna gelmeleri için onların çağırımlarını emrediyor. Onlar da bir

²¹⁴ Fussilet: 41/47.

²¹⁵ Kehf: 18/ 52.

²¹⁶ Nahl: 16/ 86.

²¹⁷ İbrahim: 14/ 21.

²¹⁸ Mevdudi, V, s. 203.

an için içinde bulundukları atmosferi ve ahirette olduklarını unutarak bu düzmece tanrılara sesleniyorlar. Fakat Allah'a ortak koştukları bu düzmece tanrılardan yanıt gelmiyor, gelmesi de mümkün değildir. Çünkü bunlar Yüce Allah'ın yarattığı ya da kişilerin kendi elleri ile yaptığı bazı yaratıklardır. Böylesine dehşet verici bir ortamda ne kendilerine ne de başkalarına herhangi bir yararları dokunamaz. Yüce Allah bu düzmece tanrılarla kendilerine kul olanları ayırmış ve aralarına yok edici bir engel koymuştur. Ne tanrılar ne de bu tanrılara kulluk yapanlar bu engeli aşamazlar. Yüce Allah'ın aralarına koyduğu engel cehennem ateşidir. Bu kişiler gördükleri karşısında büyük bir korku ve endişe içindedirler. Her an ateşten bu uçuruma yuvarlanma beklentisi içindedirler. Her an cezalandırılma duygusu ve terk edilmiş olma büyük bir hezimetdir.²¹⁹ Yalnızlık duygusu inkârcıları çepeçevre sarar. Lakin sığınılacak bir yer de yoktur. İnkârcıların hissettiği yalnızlık duygusu insan için adeta bir ceza olarak lanse edilmektedir. İnsanlar her daim yanında oldukları en kutsalları tarafından yüz üstü bırakılmanın elem verici azabını yaşamaktadır. Yani bu cezayı sosyolojik ceza olarak alabiliriz. Çünkü insanlar kendini güvende hissettikleri tanrıları tarafında yalnızlığa itilmiştir. Hiç kimse bırakılmak ve terk edilmek istemez.

Nahl Suresi 86. ayette de çok açık bir şekilde insanın güvendiği, inkârında kol kola olduğu inkârcıların onları nasıl yalnız bıraktığı aşikârdır. Karşılaştıkları imtihan karşısında tamamen yapayalnız kalmışlardır."²²⁰

Bu ve buna benzer ayetlerin hepsi gösteriyor ki varlıkları ile cesaret bulduğumuz sosyal grubumuz ya da liderlerimiz hakikatin gün gibi açığa çıkacağı o günde bizi yapayalnız bırakacaktır. Biz ve amellerimiz baş başa kalacağız. Yüce Rabbimiz bize, o gün gelmeden ayetlerde bu sosyal yalnızlığı bariz bir şekilde göstermek istemiştir. Ki irademizi doğru olandan yana kullanıp cennetlikler arasında yer alanlardan olalım.

3. Ahiret Hayatındaki Sorgulamanın Bütün İnsanlığın Önünde Olması

Biz insanlar, hatalarımızın aşikâr olmasından bazen utanır bazen de korkarız. Sebebi ise toplumun bizi dışlaması, ayıplaması veyahut suçlamasıdır. Allah da bizi yaratan varlık olarak bu yönümüzü en iyi bilendir. İnsanların iradelerini doğru olandan yana kullanması için Rabbimiz dünya hayatının bütün insanlığın önünde açığa

²¹⁹ Kutup, VII, s. 419, 420.

²²⁰ Kutup, V, s. 257.

çıkacağını belirtmiştir. Böylece insan, günahlarının anası, babası ya da arkadaşları tarafından görülmesi fikrinden dolayı kötülükten bir nebze olsa uzaklaşacaktır. Bu bağlamda değerlendireceğimiz ayet mealleri şunlardır:

Yeryüzü, Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap (amel defterleri) ortaya konur. Peygamberler ve şahitler getirilir ve haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.²²¹

Hepsi saf saf Rabbinin huzuruna çıkarılırlar. Onlara, “And olsun, sizi ilk önce yarattığımız gibi bize geldiniz. Oysa siz, sizin için hesaba çekileceğiniz bir zaman belirlemediğimizi sanmıştınız” denir.²²²

Şüphesiz, ahiret azabından korkanlar için bunda bir ibret vardır. Bu, insanların (hesap ve ceza için) toplanacakları bir gündür. Bu, herkesin toplanıp bir araya geleceği bir gündür.²²³

Yaratıcıyı ve hesap gününü inkâr edenler tek tek Âlemlerin Rabbinin huzurunda toplanacaklar. Hiç kimse gizlenecek kaçacak bir yer bulamayacak. Kişinin dünya hayatındaki bütün yapıp ettikleri insanlığın gözü önünde tek tek sayılacak. Bu ayetlerdeki toplanma sahnesi tüm yaratıkları kapsayacak şekilde olacak. Bu toplantı, istekleri dışında gerçekleşecek. Her şeyin apaçık sergilendiği sahneye doğru genel bir hazırlıktır bu. Herkes gelecek, hazır bir şekilde bekleyecek biraz sonra olacakların kaygısı hâkim olacaktır.²²⁴ İnsan işte o gün başına gelecek olanların nasıl büyük bir yıkım olduğunu anlayacak. Ayetlerde herkesin sorgulamaya tanık olduğunu bilmek yani toplum içinde deşifre olmak duygusu bizi kötülüklerden alıkoymak için gönderilmiştir. İnsan kötü olarak bilinmeyi hiçbir zaman istemez.

4. İnsanların Yüzlerinden Tanınması

İnsanoğlu fitri bir duygu olarak insanlar tarafından iyi bilinmek ister. En suçlusu dahi toplum içinde kötü yönüyle bilinmek ve tanınmak istemez. İşte bu duygumuzun davranışlarımız üzerindeki etkisini bilen Rabbimiz insanların, mahşer meydanında yüzleri ile tanınmasından bahseder. Bunun sebebi ise kişi herkes tarafından aşağılık ve

²²¹ Zümer: 39/ 69.

²²² Kehf: 18/ 48.

²²³ Hud: 11/ 103.

²²⁴ Kutup, VI, s. 391.

günahkâr olarak görünmeyi göze almak istemeyecektir. Ahirette rezil olmamak için hal ve hareketlerine çeki düzen verecektir. Böylece insanların onu hakir bir şekilde görme ihtimali ortadan kalkacaktır. Bu başlık altında ele alacağımız ayet meali şöyledir:

“O gün birtakım yüzler aydıdır. Rablerine bakarlar. Ve yüzler, asılır, kararır. Bellerini kırarak bir felaketi bekler.”²²⁵

Bu ayetlerde sözcüklerin anlatamayacağı ve aklın mahiyetini kavrayamayacağı bir duruma hızlı bir şekilde işaret ediliyor. Bu hal, cennetliklerin kendilerine vaat edilen benzersiz bir mutluluğa hazırlandıkları andır. Bu mutluluk karşısında içerdiği bütün nimet türleri ile cennet bile sönük kalır.²²⁶Yani dünya hayatını Rabbin rızasına uygun geçirenlerin ilk nişanesi parıldayan bir yüzdür. Onlar herkes tarafından görülüp fark edilecek olan bir belirti taşıyacaktır. İnanmayanlara gelince onlar da yine herkesin fark edeceği asık ve karartılmış bir suratla gezineceklerdir. Onlar da bu halleri ile herkes tarafından görülecektir. İşte bu, günahın ve günahkârlığın aşikâr olması duygusu insanı etkileyecektir. İnsan yapıp etmelerinde toplum önünde küçük düşme duygusunu hatırlayacak ve gûnahtan uzak durmaya çalışacaktır.

5. A’râf Ehlinin Cennet ve Cehennemliklerle Konuşması

Dünya hayatı ahiret için bir hazırlık yurdudur. Rabbimiz bizi asıl yurdumuza hazırlamak için, hesap gününü ayetlerde o kadar canlı bir şekilde tanımlar ki adeta o an yaşanacakları hissettirmek ister. Anlatılan sahneler henüz dünya hayatını yaşayan bireylerin kendilerine çeki düzen vermelerini sağlar. Rabbimiz ahiret ile ilgili ayetlerde bireyin zihin dünyasında önemli olan faktörleri kullanmıştır. Ahiret ile ilgili ayetlere baktığımızda adeta hepsi sosyolojik yöne vurgu yapmaktadır. İnsanların cennetlikler cehennemlikler olarak topluluklara ayrılması bile tek başına sosyolojik açıdan çok önemlidir. Çünkü buradan şunu çıkarıyoruz ki biz gruplara bölüneceğiz ve safımızı belli etmemiz lazım. O da, bu dünyadaki iş ve davranışlarımıza göre şekillenecektir. Toplumsal anlamda iyilerden, cennetliklerden olmak istiyorsak Allah’ın emir ve yasaklarına uyacağız. Kötülerden, cehennemliklerden olmak istiyorsak da Allah’ın emir ve yasaklarına isyan edeceğiz. Bu başlık altında işleyeceğimiz ayetler grubu gösteriyor

²²⁵ Kıyamet: 75/22- 24.

²²⁶ Kutup, XV, s. 394.

ki; kimse kaybeden sosyal grup içerisinde yer almak istemiyor. Onları dışlıyor, kınıyor ve alaya alıyor. Bu ayetleri okuyan dünya bireyi iyilerden olmak, insanlar tarafından dışlanmamak ve alaya alınmamak için tercihini Allah'ın razı olduğu kullarının gittikleri yolu takip etmeye istekli olacaktır. Bu bağlamda değerlendireceğimiz ayet grubu şunlardır:

Cennetlikler ve cehennemlikler arasında bir perde ve Araf üzerinde de herkesi yüzlerinden tanıyan adamlar vardır ki, bunlar daha cennete giremedikleri halde (girmeyi) umut eden cennet ehline: “Selâm size!” diye seslenirler.

Gözleri ehli cehennemlikler tarafına çevrildiği vakit, “Ey Rabbimiz! Bizi zalim toplumla beraber eyleme” derler.

Araf'takiler, yüzlerinden tanıdıkları birtakım adamlara da seslenir ve derler ki: “Ne çokluğunuz, ne de tasladığınız kibir size hiçbir yarar sağladı!”

Sizin, ‘Allah bunlara merhamet etmez’ diye yemin ettikleriniz bunlar mı?” Sonra cennetliklere dönerek “Haydi, cennete girin. Size korku yok. Siz üzülmeceksiniz” derler.²²⁷

A'raf'takilerin kimler olduğu ile ilgili iki yorum vardır. Birinci yoruma göre bunlar mizanda sevap ve günahları eşit olup, kendileri ile ilgili son kararı Allah'ın vereceği kişilerdir. İkinci yoruma göre ise Araf ehli peygamber, şehit ya da Salihler gibi belli kişiler ya da meleklerdir.²²⁸ Her iki yorumu da doğru kabul etsek öncelikli olarak görüyoruz ki ortada iki farklı sonuçla karşılaşan topluluklar vardır. Yani sosyal gruplar ve Rabbim bu sosyal grupların birbiri ile konuşmalarını bize aktararak belli bir topluma dâhil olmamız lazım geldiğini gösteriyor. Bireysellik değil sosyallik ön plandadır. Ayrıca ‘ cennetliklerin bizi zalimler topluluğu ile beraber kılma’ diye dua etmeleri sosyal bir ceza olarak nitelendirilebilir. Çünkü ortada dışlanan, kınanan ve istenmeyen bir toplum vardır. Hiç kimse böyle bir grubun üyesi olmak istemez. Bu grubun dışında kalmak arzu edilen olur. Rabbimizin buraya vurgu yapması insanın iyilerden olana tabi olmak istemesinin içgüdüsel bir duygu olduğunu göstermektedir. Kimse kaybeden tarafta olmak istemez. Ayrıca yüzlerinden tanıdıkları derken burada aslında başka bir tanınma ve bilinme durumu vardır. Demek ki cehennemlikler o gün yüzlerinden belli

²²⁷ Araf: 7/ 46- 49.

²²⁸ Yazır, III, s. 536.

olacaktır. Adeta damgalanmış gibi bu konuya daha önceki başlıkta değindiğimiz için çok fazla detaya girmeyeceğiz.

Cehennemlikler yani azgın toplum adeta alaya alınarak çokluğunuz ve kibriniz hiçbir işe yaramadı diye belirtilmektedir. Önemli olanın sayı olmadığı gün gibi aşikârdır. Ayrıca alaya alınan cehennemliklerin, alay konusu ettikleri duruma kendilerinin düştüğü açıklanmaktadır. Yani bugün de onlar alaya alınmaktadır. Dünya hayatında alaya aldıkları topluluk tarafından ve araftakiler tarafından kendileri alaya alınmaktalar. Hem de alaya aldıkları mevzu üzerinden. İnsanlar alaya alınmak ve kaybeden tarafında olmak istemeyecektir. Sosyal ceza olarak kabul edeceğimiz bir durumdur. Kaybeden topluluk hakir görülmektedir. Netice itibari ile de kaybetmiştir. Kimse bu duruma düşmek istemeyecektir. Böylece dünya hayatına da bu ölçüde yön verecektir. Kendi safını belirtecektir. Bu tablo bireyi aşağılanan toplumda olmamak için çabalamaya itecektir ki zaten amaç da budur.

6. Cehennemliklerin Birbirlerini Suçlamaları

İnsan doğal olarak bir toplumun parçasıdır. Çünkü insan tek başına hayatını idame ettirebilen bir varlık değildir. Hayatını devam ettirme noktası sadece maddi muhtaçlık olarak düşünülmemelidir. İnsan manevi olarak da bir topluma ait olmak ister. İnsanoğlunun evlenip çoğalma isteği bu ihtiyacı gidermek içindir. Çünkü aile toplumun en küçük yapı taşıdır. Kişinin akrabaları ya da komşuları, arkadaşları bunlar hepsi manevi duygunun tatmini için vardır. Bu yapıları biz insanlar oluştururuz. Her biri toplumsal gruplar olarak değerlendireceğimiz bu büyük oluşumları birlik, beraberlik ve toplu olma hali gibi duygularımızın tatmini için vücuda getiririz. Allah birçok ayette insanları birey olarak değil cehennem ehli, cennet ehli diye vasıflandırır. Cennete giden şu kişi ya da bu kişi diye belirtmez. Fertten ziyade topluluk olarak belirtir. Topluluklar ve onların mahşer anındaki duyguları, mutlulukları ya da çaresizlikleri, toplulukların neticelerinden bahseder. Rabbimiz insanların, cehennem ateşinden kendilerini korumak için bu tabloları sık sık gözler önüne serer. Kaybeden topluluktan ve kısa bir süre sonra bu toplulukta ortaya çıkan sürtüşme, yalanlama ve suçlama olaylarından bahseder. İşte bu gerçekliği gözler önüne seren ayet mealleri şunlardır:

Ateşin içinde birbirleriyle tartışırken, güçsüzler, büyüklenele, ‘Biz size uyan kimselerdik. Şimdi şu ateşin birazını üzerimizden kaldırabilir misiniz?’ derler.

*Büyüklük taslayanlar ise şöyle derler: ‘Hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah, kulları arasında vereceği hükmü verdi’.*²²⁹

Ayetler cehenneme atıldıktan hemen sonra olacak olanları bildiriyor. İlk anlar olmasına rağmen kaybetme duygusu ve cehennem ateşinin varlığı kavgaya sebep oluyor. Artık güçlü güçsüz yok, çünkü herkes kaybeden saftadır. Dünya hayatında hayırsız yolculuklarında birbirlerine destek ve güç olurken ahiret hayatında tam tersi hemen suçlama ve ayıplama devreye girer. Böylece ilk bozulan durum birlik ve beraberlik halidir. İnsan zaten bu duygudan dolayı en çok bir topluluğa dâhil olmak ister. Rabbimiz cehennemliklerin ilk kaybedecekleri vasfı olarak bunu ortaya koyması; hayırsız yolun yoldaşı da hayırsızdır mesajını vermektir. Çünkü hangi amaçla bir olduğun önemlidir. Hayırsız yolda isen birlik ve beraberlik kalmaz. Buna güvenmemek gerekir.

Dünya hayatında toplumlar üyelerinin ihtiyaçlarını giderdikçe daha sağlam bir yapıya kavuşur. Aradaki bağ daha da güçlenir. Ahirette ise cehennem topluluğu aralarındaki en önemli sorunu kısa bir süreliğine olsa çözememektedir. Yani güçsüzlerdir. Ateşin az bir kısmını bile kaldırmayı başaramazlar. Demek oluyor ki ateşe atıldığında yapayalnızsın. Ayrıca şerde ortakların olan güçlüler ki sen onların gücüne adeta tapıyordun, sana hiçbir şekilde yardım edemez. Birliğin beraberliğin karşılanma duygusu bir daha hüsrana uğrar. Bu da sosyal cezaların en büyüğüdür. Yalnız, hayal kırıklığına uğramış bir şekilde son çırpınışların da fayda vermez. İşte ayetlerin bu çaresizliği bildirmesi insanoğlunun zihnini kurcalayacaktır. Ahirette yalnız ve çaresiz mi bırakılmak istiyorum yoksa hep beraber ve güçlü mü olmak istiyorum. Hür iradesi ile bu kararı vermek zorundadır. Ayetler bize rehberlik görevini yerine getirir. Dünya hayatı ve ahiret hayatı arasında seçim yapacak olan kişi bireydir.

²²⁹ Mü’min: 40/ 47- 48.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kur'an, bütün insanlığa hitap eden evrensel bir kitaptır. Kur'an'ın hedefi; insanlığı yanlış fikirlerden ve davranışlardan kurtarıp, erdemli, ahlaklı bireyler yetiştirmek ve bu ahlaklı bireylerden oluşan toplumlar meydana getirmektir. Kur'an, bunu sağlamak için de öncelikle iman temelli bir alt yapı oluşturmuştur. Dinde amaç önce Allah'ı bilen ve tanıyan, O'nu tasdik eden insanlar oluşmasını sağlamaktır. İmandan sonra ise bireylerin karakterinde ahlâkî ilkeleri yerleştirmektir. Önce bireye Rabbini tanıtmak ve sevdirmek daha sonra da bireyin sevilenin emirlerini yerine getirmeye istekli olmasını sağlamak dinin amacıdır. Ahlaki ilkeleri bünyesinde barındıran birey, içinde yaşadığı toplumu ve sorunlarını da görmemezlikten gelemez. Kur'an hepsi birbirine bağlı bu ilişki ağında ahlaken iyi olmakta zorlanan ve toplumuna sorunlar çıkaran bireyler için yaptıklarının karşılığı olarak çeşitli cezalar koyar. Cezalar bireylerin davranışlarının önünde adeta bir settir. Araştırmamızın en başında bu konuyu çalışmamızdaki temel amacın, bireylere verilen cezaların sosyolojik açıdan incelenmesini ve bu cezaların hangi yönleri ile sosyal ceza kısmına dâhil olduğunu belirleyip Allah'ın bundan kast ettiği hikmetleri ortaya koymaktır.

Yaptığımız çalışmanın en başından itibaren insan- toplum ilişkisi ve sosyal baskının insan üzerindeki etkilerinden bahsettik. Gördük ki insan tekâmül süreci içerisindeki bir varlıktır. Her an değişmeye ve gelişmeye tabidir. Bireyin gelişme ve değişmesi her zaman olumlu yönde olmayabilir. Allah gönderdiği emirlerle sapan ya da sapmaya meyilli olan kişileri doğru yola iletmek için ister. Sapan insanların kötü davranışları eğer sadece kendine zarar veriyorsa kişi ile Allah arasında kalır. Ancak bu kişilerin zararlı davranışları içinde yaşadığı toplumu etkiler ise bu defa Allah araya sosyal güç olan toplumu da koyar. Yani kişi topluma zarar verirse toplum tarafından da kendisine zarar verilir. İşte bu durumda Allah verdiği sosyal cezalar ile adeta toplumun kişiden intikamını almasını sağlar. Çünkü tek başına bir kişinin bütün topluma zarar vermesi İslam dinince kabul edilmez. Çalışmamızın sonucunda toplum kişi ilişkisinde karşılıklı bir etkileşim olduğunu gördük.

Kişinin davranışlarından hangisinin topluma zarar verdiğini bilebilmesi için suç ve ceza kavramlarını tanımlamanın önemli bir adım olduğunu düşünerek bu kavramları etraflıca irdledik. Suçun açık ve net bir şekilde tanımlanması çok önemli bir konudur.

Ayrıca bu suçta verilecek cezanın da aynı şekilde önceden belirtilmesi son derece önemlidir. Önceden suç ve ceza belirtilerek kişi ciddi anlamda ikaz edilmektedir. Çünkü kişiye ben duymadım, görmedim bahanelerinin kapısı kapanır. Her birey yaptığıının neye mal olacağını bilir. İslam inancında topluma zararı dokunan suçlara verilen cezalar hadd kapsamında alınır. Haddler Allah'ın sınırı olarak kabul edilir ve asla bunları uygulamaktan geri durulmaz. Yani bireyin, kesin bir şekilde emin olduğu nokta aleni olan suçun karşılığı ceza vardır ve bu ceza hiç kimse için değişmez. Cezaların keyfi bir uygulamasının olmaması birey üzerinde son derece etkili olur.

Suçların ve cezaların önceden açık ve net bir şekilde belirlenmesine rağmen azgın nefislerine hâkim olamayan bireyler için artık cezalar uygulanır. Bu anlamda verilen cezaların sosyal ceza açısından değerlendirmesi yapıldı. Öncelikle vahyin en güzel uygulayıcısı olan Peygamber'in hayatında bu türden sosyal cezalar var mıdır ve nasıl uygulanmıştır? Bu soru ile İslam tarihi ve hadis kaynaklarından yaptığımız taramada İfk hadisesi ve evlatlığın eski eşi Zeynep ile evliliği karşımıza çıktı. İfk hadisesinde Hz. Aişe ve başına gelenlerde Müslümanların duruşu eleştirilerek iftira atanlara ceza verilmiştir. İftira atanların Peygamber (sas) tarafından içinde yaşadıkları toplumda kötülüğün yayılmasına sebep oldukları için cezalandırılır. Onlara verilen ceza kazf cezasıdır. İftira atanlar verilen ceza olan kazf cezası seksen değnek sopadır. Ayrıca bu kişilerin şahitliğinin kabul edilmemesi de verilen sosyal cezadır. Bu kişiler toplum önünde hakir görülecek ve şahitlikleri de asla kabul görmeyecektir. Birey için bundan daha rezil bir sosyal ceza olamaz. Çünkü kendine hiçbir anlamda güvenilmez. Bu da birey için yıkımdır. Ayrıca cezanın caydırıcılığı da son derece önemlidir.

Peygamber (sas)'in evlatlığının boşadığı Zeynep binti Cahş ile evliliği de sosyal yönden incelenmesi gereken önemli bir olaydır. Arap toplumunda evlatlık öz evlat gibi görülmekteydi. Ancak Allah Peygamber (sas)'in hayatında yaşatacağı bu olayla gelenekten gelen bu yanlış uygulamayı yıkar. Ancak Peygamber (sas)'in bu evliliği daha önceden hissetmesine rağmen Zeyd'e eşini yanında tut demesi toplumunun ayıplamasından çekinmesidir. Toplumun kendisini ayıplamasından ve farklı bir gözle bakmasından çekindiği bellidir. Bu da Peygamber bile olsan içinde yaşadığın sosyal gücün baskısı yine de zor gelmektedir. Ancak ayetle bu evlilik sabit olunca asla en ufak bir tereddüt etmemiştir.

Tebûk Savaşına katılmayanlara verilen ceza da yine çok manidardır. İnsan darlıkta da bollukta da yanında çevresini görmek ister. Herkes yaşadığı toplum içinde bir ve beraber hareket etmenin önemini bilir. Düşmana karşı Müslüman kardeşlerini sebepsiz yere yalnız bırakan üç kişiyle sosyal ilişkilerin kesilmesi, kimsenin onlara selam dahi vermemesi hür oldukları halde onları öyle bunaltmıştı ki dünya onlara dar gelmişti. Ta ki vahiy gelene kadar kimse onlara yanaşmamıştı. Üç sahabeyi bu sosyal ceza adeta çıldırma seviyesine getirmiştir. İşte bu öyle etkili bir cezadır ki birey bir daha böyle bir hataya düşmez. Çünkü toplum tarafından yalnız bırakılmak ve dışlanmak çok ağırdır. Burada da görüyoruz ki, Allah sosyal ceza ile bireyleri terbiye etmek ister. Eğer kardeşlerini yalnız bırakırsan sen de yalnızlığa mahkûm olursun.

Hirabe yani eşkıyalık suçu da sosyal ceza açısından incelendiğinde ortaya çıkan sonuç şudur ki toplumun huzurunu bozmaya yönelik her davranış İslam'da ceza ile karşılık bulmuştur. Allah'a savaş açmak olarak nitelendirilen hirabe suçuna öldürmek, asmak, çaprazlama el ve ayak kesilmesi, nefy yani yaşanılan yerden sürülmek gibi cezalar verilir. Yaptığımız araştırma sonucunda düzeni bozmaya yönelik yapılan her hareket en ağır şekilde cezalandırılır. Bu suçun en hafif cezası olan nefy hapis cezası olarak kabul edenler olduğu gibi sürgün olarak da yorumlayanlar vardır. Sürgün olarak kabul edildiği takdirde birey yapısını ve huzurunu bozduğu toplumun kendisinden mahrum bırakılarak cezalandırılır. Sosyal ceza olan sürgün kişi için ağır ve depresif bir durumdur. Yaşadığı sosyal çevreden tamamen uzakta hiç tanımadığı bir yerde yalnızlığa mahkûm edilir. Bu da birey için bir yıkımdır. Nefyi hapis cezası olarak alırsak yine birey için ağır bir sosyal cezadır. Birey hem aile, arkadaş ve sosyal çevresinden mahrum kalır hem de özgürlüğü tamamen elinden alır. Böylelikle tamamen yaşadığı çevreden yoksun bırakılarak cezalandırılır.

İslam aile yapısına en ağır darbe zina ile vurulur. Aile kurumu zarar gören toplumda bu işten direkt etkilenir. Zina ile güven duygusu ciddi oranda zedelenir. Aile içinde eşler birbirine toplumda da insanlar birbirine güven duymaz. Bu sebeple İslam'ın hedeflediği güven toplumunun oluşması imkânsız hale gelir. Zinanın suç olarak kabul edilip cezalandırılması ile büyük faydalar sağlanır. Bu faydaları şöyle ifade edebiliriz: Nesep korunur, akrabalık karışmaz, babası ya da annesi belli olmayan ortada kalmış bir nesil yetişmez. Böylece toplum psikolojileri bozulan ve kendini hiçbir yere ait hissetmeyen başıboş insanların tehlikelerinden korunur. Zina suçuna bekârlarda ayrı

evlilerde ayrı cezalar uygulanır. Bu da evli olan kişilerin sadakat duygusuna bağlılıklarının daha önemli olması açısından manidardır. Evlilere uygulanan recm cezası toplum tarafından uygulanır. Toplum güvenini sarsan bireyden kendisi intikamını alır. Ayrıca toplum içinde bu ahlaksızlığın yayılması önlenir.

Hırsızlık da ağır bir ceza ile cezalandırılan suçlardandır. Hırsızlık bireylerin mülk edinme hakkına zarar verir. Bireyler elde ettikleri birikimleri güvenle koruma altına alarak saklamak ister. Ancak hırsızların sebep olduğu ciddi mağduriyetler yaşanır. Bireyler bundan sonra yaşadıkları toplumda güven duygusunu kaybederek korku dolu bir hayat yaşar. Hırsızlığa verilen el kesme cezası bireyler için ciddi anlamda caydırıcı bir cezadır. Peygamber (sas)'in kesilen eli kişinin boynuna asması onu toplum içinde damgalamaktadır. Toplumun huzurunu bozan kişiler yine toplumun gözü önünde cezalandırılır ki bu da sosyal cezadır. Bireyler kesik elleri ile kendi toplumunun güvenini kaybeder. Bireylerin düştüğü bu durum çok ağırdır. Bütün bu sebeplerden dolayı diğer kişiler için el kesme cezası ciddi manada caydırıcılığı olan bir cezadır.

Bireylerin birbirleri arasında güven teminat olan şey yemindir. Kişiler yeminlerine sadık kaldıkça aralarındaki bağ da kuvvetlenir. Birbirine güven duyan sadık kişiler ideal güven toplumunu oluşturur. Aksi durumda ise bireyler birbirine güvenmez, toplum da bundan ciddi yaralar alır. Yemini bozmanın kefareti toplumdaki bireyleri ihya etmektir. On kişiyi yedirmek ya da giydirmek, köle azat etmek, üç gün oruç tutmaktır. Fakirleri giydirip yedirmekle güven duygusu sarsılan toplum ihya edilir. Köle azadı ile toplumsal eşitliği sağlanır. Üç gün oruç tutarak ıslah olunmamış nefis terbiye edilerek toplumun bu kişiden zarar görmesi engellenir. Ayrıca bunlardan birini yaparken toplum içinde güvensiz biri gibi görünmeyi kimse istemez. Bireyler kendisine güvenilmeyen biri olarak meşhur olmayı istemez. Toplum içinde itibarını korumak ister.

Uhrevi hayatı sosyolojik ceza açısından incelediğimizde şunu fark ettik ki, ahiret hayatı ile ilgili her aşamanın ciddi bir sosyolojik yönü vardır. Ahiret hayatı hiçbir şekilde müşahede edilemeyen bir hayattır. Bireyler zihinlerinde ebedi hayatı ve onunla ilgili sahneleri oturtmakta zorlanır. Görülmeyen, gidip geleni olmayan bir yerdir. Yüce Rabbimiz bundan dolayı ahiret hayatı ile ilgili sahneleri çok canlı bir şekilde zihninizde tahayyül edebilmemiz için ayetlerde bu konuya fazlası ile değinir. Ahiret hayatında bireylerin zihin dünyasındaki toplumun gücünden çok faydalanır.

İnsanların toplu halde cezalandırılmaları sosyolojik açıdan bireylerin kaybeden grupta olmak istememeleri ve bütün insanlığın gözü önünde rezil bir durumda olmak istememeleri onların için caydırıcı olacaktır. Kimse kaybeden grupta yer almak istemez. Ahiret içinde durum aynıdır.

Kişilerin kendi yandaşları tarafından yalnız bırakılacağının ayette belirtilmesi bireyi dünya hayatında sorgulamaya iter. Çünkü amaç, uhrevi hayat yaşanmadan kişilerin iyi olandan yana tercihini yapmasını sağlamaktır. Safını belirlemesi istenerek bunda herhangi bir değişikliğin olmayacağını, ancak dünya hayatında kötüyü işlerken hep yanında olanın ahirette kişiyi yalnız bırakacağını algılatmaya çalışır. Allah tarafından sosyal manada cezalandırılacaktır.

Ahirette sorgulamanın bütün insanlığın gözü önünde yapılması insan için çok büyük bir sosyal cezadır. Çünkü insan hata işler, ancak bu hataların herkes tarafından görülmesi onu utandırır. Kimse günahın aleni bir şekilde açığa çıkmasını istemez. Ama Allah ayetlerle dünya hayatındaki bireyi bu noktada uyarır. O gün hiçbir günah gizli kalmaz. Birey herkesin gözü önünde rezil olmamak için nefisini ıslah eder. Sosyal ceza olarak değerlendirebileceğimiz bu olay birey için caydırıcı olur. Zaten nihai amaç budur.

İnsanların yüzlerinden tanınması da toplum içinde günahının bilinmesi demektir ki birey toplumun kendisini bu şekilde tanımasını istemez. İnsanlar, kendi nefisleri ne kadar kötü olsa da bunların toplum tarafından bilinmesini istemez. İşte ahirette kötü olanın kendisini gizleyemeyeceği, her şeyin ortaya dökülüp kötü olanın bilineceği fikri caydırıcı olur.

Araf ehlinin cehennemliklerle atışması da uhrevi hayat ile ilgili son derece önemli bir sahnedir. Cehennemlikleri ayıplamaları ve onlardan yüz çevirmeleri sosyal ceza açısından bakıldığında dışlanan ve hakir olan bir grupta yer almanın diğer insanlar tarafından görülmesi bireyi rahatsız eder. Kendine çeki düzen verir.

Cehennemliklerin birbirlerini suçlamaları birey açısından sosyolojik açıdan ceza olarak kabul edilebilir. Her türlü kötülükte yan yana olan kişiler ahirette birbirine girecektir. Birbirlerini suçlayarak sorumluluktan kaçmak isterler ancak kimse bu sorumluluğu üstlenmez. Böylece şerdeki dostlukları bir anda düşmanlığa dönüşür. İşte birey bir taraftan böyle rezil bir grup var iken diğer taraftan mutluluğun zirvesini yaşayan bireyleri görür. Kaybeden değil kazanan grupta yer almak ister.

Araştırmamızın neticesinde cezaların bireylerin kendini ıslahı noktasında ne kadar önemli olduğunu gördük. Ayrıca verilen cezaların birey açısından caydırıcı olmasının sosyolojik ceza ile paralel olduğunu gördük. Dünya hayatında bireyin ıslahı ve toplumun huzurunu gaye edinen İslam'ın bu paralellığe verdiği önemi ortaya çıkardık.

KAYNAKÇA

- Atay, Hüseyin, Kur'an'a Göre Araştırmalar 5, Ankara, Haziran 1995.
- Bahar, H. İbrahim, Sosyoloji, Karıca yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2009.
- Bardakoğlu, Ali, "Ceza", DİA, Ankara TDV Yayınları, İstanbul, 1993.
- Bayram, Enver, Kur'an'da Psikolojik Ceza, İlahiyat Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2016.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, Dini ve Felsefî Ahlâk Lügatçesi, Bilmen Yayınlar, İstanbul, 1967.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuku İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiye Kamusu, Bilmen Basımevi, İstanbul 1967.
- Buti, M. Said Ramazan, Fıkhu's Siyre, çev. Ali Nar; Orhan Aktepe, Gonca Yayınları, İstanbul, t.y.
- Buhârî, Ebu 'Abdillâh Muhammed b. İsmail, Sahîhu'l-Buhârî, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Ceziri, Abdurrahman, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1993.
- Çağrı, Mustafa, Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkı, Ensar Neşriyat, 4. Baskı, İstanbul, 2006.
- Çalışkan, İbrahim, " İslam hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", AÜİFD, Cilt: XXXI.
- Çelik, Hüseyin, Kur'an Ahkâmının Değişmesi, Otto Yayınları, 1.Baskı, 2017.
- Çelik, Hüseyin, "Kur'an'da Amel Defteri ve Amellerin Tespiti", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011, Sayı: 17.
- Ebu'l- A'la Mevdudi, Tefhimu'l Kur'an, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- Er-Razi, Fahrüddin, Mefatihü'l Gayb Tefsir-i Kebir, çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci vd. Akçağ yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1990.
- Fichter, Joseph, Sosyoloji Nedir? , çev. Nilgün Çelebi, Toplum Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2019.
- Freyer, Hans, Din Sosyolojisi, çev. T. Kalpsüz, AÜİFY , Ankara, 1964.
- Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, 6.Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005.
- Gündüz Yüksel, Balyer Aydın, " Eğitimde Ödül ve Ceza ve Buna İlişkin Alternatif Yaklaşımlar", Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi: XL, 2011, s. 14, 15.
- Gökberk, Macit, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul, 1990.

- Hamîdullah, Muhammed el- Haydarâbâdî, İslâm Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İmaj Yayınları, İstanbul, 1993.
- Hüseyin Kazım Kadri, Türk Lügati, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.
- İbn-i Haldun, Mukaddime, çev. Halil Kendir, İmaj Yayınları, Ankara, 2004.
- İbn Kesîr, İsmail b. Ömer ed-Dîmeşki Ebu'l-Fidâ, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâru Tayyibe, 1999.
- İbn Manzur, Muhammed b. Mûkerrem, Lisanu'l Arab, Daru Sadr, 3. Baskı, Beyrut 1414h.
- İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, Sünen-i İbni Mace, çev. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1992.
- İsfehâni, Ebi'l Kasım Hüseyin b. Muhammed el-Mağruf Ragıb, Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü, çev. Prof. Dr. Abdalbaki Güneş, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ferruh Kahraman, “ İslam İnancında Günah, Günah Çeşitleri ve Kişiyi Günah İşlemeye Sevk Eden Faktörler”, İslam Araştırmaları, 2007.
- Firdevs Güneş, Sınıf Yönetimi, Ocak Yayınları, Ankara, 2004.
- Karaman, Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku İz Yayınları, 1999.
- Kerimoğlu, Yusuf, Emanet ve Ehliyet, Ölçü Yayınları, İstanbul, 1986.
- Keskin, Mustafa, “Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 4, 2004, Sayı: 2.
- Kutub, Seyyid, İslam'da Sosyal, çev. Harun Ünal, Beka yayınları, 3.Baskı, İstanbul, 2014.
- Kutub, Seyyid, Fi Zilali'l- Kur'an, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1991.
- Malinowski, Bronislaw, Büyü, Bilim ve Din, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1990.
- Muhammed b. Sa'd b. Meni el- Haşimi el- Basri, Kitabu't Tabakati'l-Kebir, çev. Prof. Dr. Abdurrahman Elmalı ve diğerleri, Siyer Yayınları, 1.Baskı, Mısır, 2001.
- Muhammed Ali es- Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995.
- Muhammed Ali es- Sabuni, Tefsiru'l Vadih el-Müeyesser, Beyrut, 2007.
- Muhammed Fuad Abdalbaki, El-Mu'cemu'l Müfehres li'l- Elfazi'l Kur'ani'l- Kerim, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990.
- Muhammed b. Mûkerrem, İbn Manzur, Lisanu'l Arab, Daru Sadr, 3. Baskı, Beyrut, 1414h.

- Nazım, Büyükbaş, “ İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki” , Erciyes Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: XXXIV.
- Okumuş, Ejder, Kur’an’da Toplumsal Çöküş, İnsan Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2015.
- Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul, 1992.
- Şeker, Mehmet, “İslam’da Sosyal Dayanışma Müesseseleri” ,DİBY, Ankara, 2003.
- Tahir, Taner, Ceza hukuku, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1949.
- Udeh, Abdu'l-Kadir, Teşriu'l-Cinai'I-İslami Mukarinen bi'I-Kanuni'I Vad'i, Dar'ul Arabi, Beyrut (t.y.)
- Uslu, Rıfat, “İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:VIII, sayı: 37.
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer , Kitâbu'l-Meğâzî, Beyrut, 1984.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Ankara, Akçağ Yayınları,
- Yılmaz Faik, Babaoğlu Emine, “Sınıf Öğretmenlerinin Disiplini Sağlamada Kullandıkları Ödül ve Ceza Yöntemleri (Şırnak Örneği)”, İlköğretim Online, 12 (1), 2013, s. 38.
- Wach, Joachim, Din Sosyolojisine Giriş, çev. Battal İnandı, AÜİF Yayınları, Ankara, 1987.